

NEMLZETI

**TÖRŐCSIK MARI
(1935–2021)**

MAGAZIN

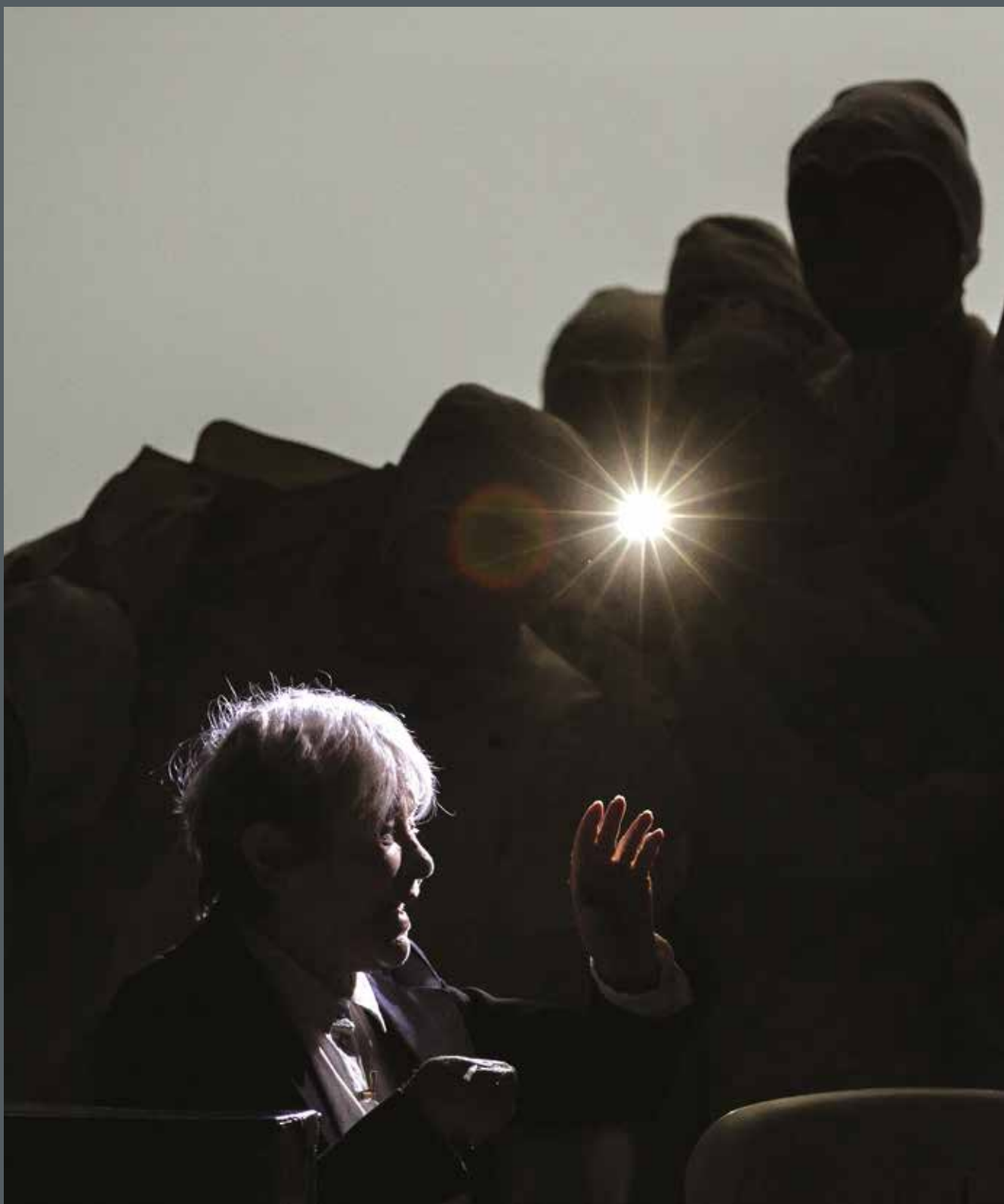
21/04

2020/21-es évad
VIII/4. szám

**SZÍNHÁZ
JÁRVÁNY IDEJÉN**

Helyzetkép – válság és kilábalás itthon és a nagyvilágban

NYITÓKÉP

Törőcsik Mari az Éjjeli menedékhely című előadásban (rendező: Viktor Rizsakov, 2014, Nemzeti Színház) | fotó: Eöri Szabó Zsolt

SZEREPRŐL SOHA

– Mit lehet arról mondani ma, amit hetekig vagy hónapokig próbálok, aminek annyi variációja van? Van értelme arról beszélni, mi volt kedden, vagy mit találtam ki szerdán? Vagy arról – ilyen is volt régebben –, hogy sírógörcsöt kaptam, és bejelentettem, hogy ekkora baromságot nem fogok eljátszani, aztán meg abban lett sikerem. Sose lehet tudni. Amikor beül a közönség, az a kész munka. Azt meg lehet ítélni. Azt meg már minek magyarázni. Szerepről nem beszélek soha. Soha – mondta Törőcsik Mari az *Éjjeli menedékhely* című darab egyik próbáján készült interjúban 2014 októberében. – Szeretném, ha sokszor elhangozna az előadásban, hogy Luka, akit játszom, „öreg”. Ami tény, hiszen nyolcvan leszek! De úgy fogok kacarászni néha, mint egy gyerek...

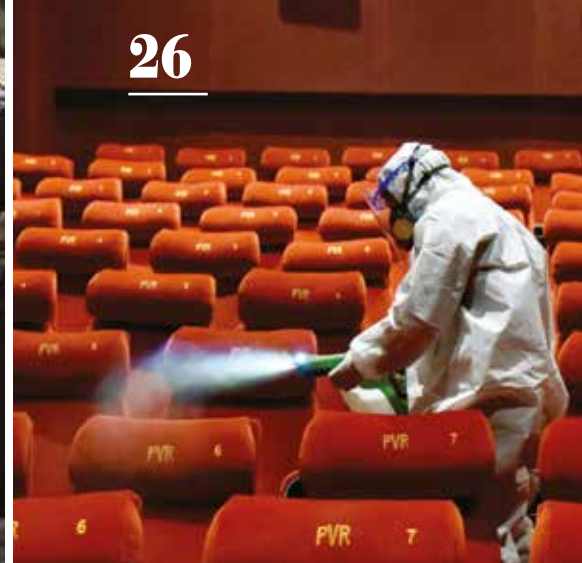
– Nagy mesterekkel is dolgozhattam – felelte a kérdésre, hogy szeret-e még próbálni. – Szabadon mertem mindent csinálni, mert tudtam, hogy úgyis megállítanak, ha rossz vagyok. Akiben bízom, annak mindig elhiszem, ha figyelmeztet, és amíg a színpadra nem lépek, mondhatja. Sajnos van olyan színész, akinek nem merik megmondani, hogy eljött a vég. Én azt hittem szerénység részemről, de rájöttem, nagyképűség: mennél több évet töltöttem el a pályán, annál inkább kételkedem abban, hogy tudok-e még valamit. Valamit, amiért érdemes színpadra lépnem.

Van még kedve ehhez? Nem fáradt? – szólt a kérdés, mire mosolyogva felcsattant. – Fáradt vagyok! De ötvennyolc éve naponta arra készítettem fel magam, hogy a kútból is kiugorjak, ha próbálni kell, ha előadás van.

*(interjúrészlet a Nemzeti Magazin
2014. október-novemberi számából)*

10

26

59

62

66

10

Volt öt-hat estém...

„Jó érzés belegondolni abba, hogy nekem milyen gazdag élet adatott. Mindig mondom, Isten a tenyerén hordozott.” Ezek Törőcsik Mari szavai. Összeállításunkkal a 2021. április 16-án elhunyt művész pályáját idézzük fel, rá emlékezünk.

26

Covid az egész világ

„A lockdown a kultúrpolitika számára is nagy kihívást jelentett, és megmutatta, milyen kevésbé érti a politika a kultúra működését” – vélemények a járvány színházi életre gyakorolt hatásáról. Korkép: Egyesült Államok, Németország, Románia, Svédország.

59

MASZK nélkül

„2020. március 16-a óta egyetlen olyan nap sem volt Magyarországon, amikor az előadó-művészet – így a színház – minden hatósági korlátozás nélkül gyakorolható lett volna itthon. Nincs más ilyen gazdasági ágazat hazánkban.” (Hegedűs D. Géza)

66

Rómeó és Júlia

„Shakespeare tragédiája a minket is sújtó járványhoz nagyon hasonló helyzetben fogant, de talán éppen ezért olyan fájdalmasan és szépen ragyog fel benne a szerelem. Ez az a darab, amit senkinek sem kell bemutatni, de amire mégis mindenki kíváncsi.” (Vidnyánszky Attila)

NEMZETI magazin – a Nemzeti Színház ingyenes időszaki kiadványa • 2021. április • VIII. évfolyam 4. szám |

Főszerkesztő: Kornya István • A szerkesztő munkatársa: Görömbölyi László • Fotó: Eöri Szabó Zsolt • Korrektúra: Lukácsy György |

Kiadó: Nemzeti Színház Nonprofit Zrt. • Felelős kiadó: Vidnyánszky Attila vezérigazgató • Médiaajánlat: 30/508-4711 |

Nyomdai előkészítés: Inform-Line Stúdió Bt. • Lapzártá: 2021. április 20.

Címlapon: Törőcsik Mari az Éjjeli menedékhely című előadásban | fotó: Eöri Szabó Zsolt

Reméljük, hamarosan újra nyitunk!

A már megváltott jegyek érvényességéről, visszaváltásáról itt tájékozódhatnak:

tel.: +36 1 476-6868

e-mail:

jegy@nemzetisinhaz,
szervezes@nemzetisinhaz.hu

honlap:

www.nemzetisinhaz.hu/jegyinformacio

TÖRŐCSIK MARI (1935–2021)

- 6** Akit egy ország szeret // Vidnyánszky Attila búcsúja
- 8** Pályakép, díjak
- 10** Volt öt-hat estém... // Törőcsik Mari életéről, haláláról, szerepekről, rendezőkről
- 14** Szerepek // színpadon, filmen
- 20** Örökség // pályatársak emlékei

FÓKUSZ • SZÍNHÁZ JÁRVÁNY IDEJÉN

COVID AZ EGÉSZ VILÁG

- 26** The Show Must Stop // USA
- 31** Létrejöhét a színház „online tagozata”? // Németország
- 35** Pótszínház // Románia
- 40** Modell hátulütőkkel // Svédország

COVID-KÖRKÉRDÉS SZÍNHÁZIGAZGATÓKHOZ

- 43** Borzasztó helyzet – pozitív hozadékokkal // Rudolf Péter (Vígyszínház)
- 45** Az itt (az ott) és a most élménye // Máté Gábor (Katona József Színház)
- 46** Élő színházat! // Vidnyánszky Attila (Nemzeti Színház)
- 48** Katalizációs üzemmódban // Gemza Péter (Csokonai Színház)
- 50** Kényszerhelyzet lehetőségekkel // Vándorfi László (Pannon Várszínház)

SZÍNHÁZ-STREAMING

- 52** Ez nem a Netflix – de valami ahhoz hasonló

ÉRDEKVÉDELEM, TÁMOGATÁS, SEGÍTSÉG...

- 55** Segítség a Facebookon // Lengyel Anna
- 56** Segély, jogi segítség // SZÍDOSZ
- 56** Támogatások, pályázatok, segélyek
- 58** Vissza a munkaviszonyba // FESZ
- 59** Nem átgondolt tervek // MASZK

A NEMZETI KÍNÁLATA

- 62** Színpad helyett Streampad

ELŐKÉSZÜLETBEN

- 64** A Mester és Margarita
- 66** Rómeó és Júlia

68 A NEMZETI SZÍNHÁZ HÍREI

70 FOLYÓIRAT – SZCENÁRIUM-AJÁNLÓ

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Az Isten ostroma, a Körhinta, az Éden földön,
a Tóth Ilonka, A föltámadás szomorúsága,
az Egri csillagok című előadások támogatója
a Nemzeti Kulturális Alap.

nka
Nemzeti
Kulturális Alap

Akit egy ország szeret

Nyugodj békében, kedves Mari!

Töröcsik Mari számára a színház jelentette az életet. Amikor 2009-ben a klinikai halál állapotából visszatért, régi barátja, az orosz rendező, Anatolij Vasziljev „visszarendezte” az életbe Kaposváron *A naphosszat a fákön* című előadásban. Később is betegeskedett, sokszor gyenge volt, ám amikor a színpadra lépett, elképedve figyeltük azt az erőt, tartást, energiát, amit a szerepén keresztül mutatott. Igen, kivirult, eleven lett. Nyoma sem volt a gyengeségnek. Csodáltuk, irigyeltük: honnan van ebben a beteg és törekeny testben az az erő, amit a színpadra lépve mozgósít. Magányosan élt férje, Maar Gyula halála óta. Tudtuk, hogy a színház adott neki erőt az élethez. Az, hogy van dolga, feladata.

1956 óta, amikor berobbant a *Körhinta* Marijaként a színházi életbe, megszakítás nélkül játszott. A számok is elképesztőek: több mint százharminc színházi szerepét őrzi az archívum, ebből hatvanhatot a Nemzeti Színház előadásaiban játszott. Utoljára a 2016-ban bemutatott *Galilei életében* lépett színpadra. Filmszerepeinek száma százhetvennégy. A számok persze csak a mennyiségről szólnak, de ennek a hosszú pályának az értékét a minőség adta. Barátja, Pilinszky János költő az elsők között ismerte fel és fogalmazta meg ennek a páratlan tehetségnek a titkát. Így írt róla:

„Józan és sugallatos egyszerre. Ezt a szélsőséges és nagyszerű ellentmondást csak zseniális művész tudja elviselni és megvalósítani. Kivételes lélek, ki egyszerre senkié és mindenkié... Töröcsik Mari – jelképes jelenet – egy vidám álarcot tép le magáról. Ami a maszk mögül kitűnik, nemcsak egy síró, elmaszatolt arcocská, hanem valami, amivel alig lehet szembenézni. Töröcsik Mari arca. Életének, szerepeinek, tehetségének örökös, mezítelen tápláléka.”

A közönség szeretete éltette. Kellő szerénységgel volt büszke az emberek feléje áradó szeretetére. A nagy alakítások, a tehetség, a kivívott és megérdemelt elismerés mellett valami egészen különleges sikerben is része lehetett Töröcsik Marinak: ő az egyetlen, aki magyar színésznőként világsztár lett.

Töröcsik Mari negyven esztendőn át volt a Nemzeti Színház társulatának tagja. Először pályakezdésétől, 1958-tól 1979-ig, majd 2002-től újra. Mindig büszkén mesélte, hogy Schwajda György igazgató őt szerződtette elsőként a 2002-ben megnyílt, új Nemzeti Színház társulatába.

Életem egyik legfontosabb előadásában játszott: az anyát alakította Juhász Ferenc *A szarvassá változott fiú* színpadi, később annak filmes változatában. Úgy csatlakozott a magyar színházművészet jeles alakja az akkor még fiatal beregszászi társulathoz, hogy csak a munka számított. 2003 Gyula, várszínpad. A próbákön tűz a nap, elviselhetetlen a hőség a várfalak katlanjában. Őt ne kíméljük! – kiabálta, amikor jeleztem neki, hogy nem kell minden próbát végigülnie, elég, ha az ő jeleneteire jön be. Vizes zsebkendővel a fején nézte a próbákat. Mert meg akarta érteni az egészet. Kíváncsi volt. Dolgozott velünk. Mert munka van, és nélkül nem születik előadás.

2015. Azzal, hogy a *Körhinta*t műsorra tűztük a Nemzeti Színházban, megidézük őt magát. A filmet, a pályakezdést, az első és azonnal világraszóló sikert. Az előadás elején egy pillanatra Töröcsik Mari hangját halljuk, és Soós Imrét: *„Repülünk, Mari!”* Tisztelgés ez, és jelzése annak, hogy ami volt, ahhoz a következő generációk kapcsolódnak, kötődnek.

De hát Mari ebben a társulatban, köztünk dolgozik! Rendezőként nem hagyott nyugodni, hogy legyen jelen az előadásban. Azt találtam ki, hogy a végén jöjjön be.

Már nem az előadás részeként, hanem a tapsban. Sok érvet és ellenérvet felsorakoztattak a kollégáim az ötletre. Mindegyikben volt igazság, és bennem is volt kétely.

A kételyt a közönség oszlatta el. Ahogy az előadás végén Töröcsik Mari belépett a színpadra, a nézőtér felrobbant. Állva tapsolták, ünnepelték őt az emberek. Mert a szívükig hatolt ennek a személyiségnek az ereje. Van valaki, akit lehet szeretni. Akit egy ország szeret. Aki nem megosztó, hanem összetartó személyiség.

Volt abban valami szomorúság, egy hatalmas pálya, hat évtized után talán búcsúzásféle is, ahogy ott állt elől, egyedül, hátrébb körben az előadás szereplői... Pedig még szó sem volt búcsúzásról. Elárulok egy kulisszatitkot. Számtalanszor egy időben játszottuk a nagyszínpadon a *Körhintát* és a Kaszás Attila Teremben a *Brand* című Ibsen-darabot. Ez utóbbiban az akkor nyolcvan éves Töröcsik Marinak két szerepe is volt. Amikor bejött a Körhinta végén, a Brandban viselt jelmez volt rajta, mert még volt jelenete, sietnie kellett vissza másik előadásába...

Hálásak vagyunk Töröcsik Marinak sok-sok alakításért, megannyi derűs pillanattért, a szeretetért, a példaadásért, amivel az alkotói munka, a színház iránti alázatra tanított. Köszönet azért, hogy láthattuk, hogy vele dolgozhattunk, hogy hűséges volt a Nemzeti Színházhoz.

A magyar színházművészet pótolhatatlan egyéniségét gyászoljuk.

*A Nemzeti Színház társulata nevében:
Vidnyánszky Attila*

TÖRŐCSIK MARI

(1935. november 23., Pély – 2021. április 16., Szombathely)

15 éves koráig Tisza-parti szülőfalujában élt, középiskoláit Egerben, Budapesten végezte. 1954-ben vették fel a Színház- és Filmművészeti Főiskolára, osztályfőnöke Gellért Endre volt. 1955-ben aratta első hazai és világsikerét a Körhinta című filmben. 1958 és 1979 között a Nemzeti Színház színésze volt, az 1979/80-as évadban a győri Kisfaludy Színházban játszott és volt művészeti vezető. 1980-tól egy évtizeden át a Mafilm társulatának tagjaként dolgozott. 1990-től a szolnoki Szigligeti Színházban játszott. 1993 és 1996 között a Művész Színházat igazgatta. Docensként tanított a Színház- és Filmművészeti Főiskolán. 2002 óta haláláig a Nemzeti Színház tagja volt. 2008-ban egy kórházi rutinvizsgálat közben összeomlott a vérkeringése, szíve megállt, kómába esett, de napok után csodával határos módon tudata, emlékező- és mozgásképesége visszatért. A 2009-es Magyar Filmszemle megnyitóján elmondta: „Nagyon messziről jövök. De visszajöttem!” Ezek után számos előadásban, filmben szerepelt, 2017 februárjában lépett utoljára színpadra a 73 éves Galilei szerepében.

A Nemzeti Színház főbejárata mellett kialakított emlékhelyen művésztársak, rajongók és közéleti személyiségek búcsúztak egy-egy szál sárga rózsával a Nemzeti Színház vezérigazgatója. Balra: Fekete Péter államtitkár, mögötte Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház vezérigazgatója. Jobbra: Áder János köztársasági elnök és felesége, Herczegh Anita helyezi el a kegyelet virágait. | fotó: Eöri Szabó Zsolt

ÉLETMŰDÍJAI:

Sorrentói Filmfesztivál (1971), Karlovy Vary-i Filmfesztivál (1978), Cannes-i Filmfesztivál (Mandragora-díj, 1983), Magyar Filmszemle (1994), Trencsén-Tepplitzi Nemzetközi Art Filmfesztivál (1998), Várnai Filmfesztivál (2000), VOXcar (2004), Színházi Kritikusok Céhének Életműdíja (2011), Magyar Operatőrök Társágának Életműdíja (2015), Szenes Iván életmű-díj (2016)

A budapesti Nemzeti Színház erkélyén Schwajda György igazgató a Nemzet Színészeivel: Darvas Iván, Kállai Ferenc, Töröcsik Mari, Agárdy Gábor, Psota Irén, Garas Dezső, Raksányi Gellért, Máthé Erzs, Bessenyei Ferenc és Berek Kati. A kép bal szélén Márton Éva művészeti főtthkar. (A képen nem látszik Lukács Margit és Sinkovits Imre, akik szinten az elsők között, 2000. augusztus 22-en kapták meg a címet.) | fotó: Török Péter

DÍJAI:

Farkas-Ratkó-díj (1958), Balázs Béla-díj (1959), Jászai Mari-díj (1964, 1969), Érdemes művész (1971), Chicago: legjobb női alakítás díja (1971), Karlovy Vary: Legjobb női alakítás díja (1972), **Kossuth-díj (1973, 1999)**, SZOT-díj (1975), **Cannes-i Nemzetközi Filmfesztivál: Legjobb női alakítás díja (1976)**, Taormina: Legjobb női alakítás díja (1977), Kiváló művész (1977), Pro Arte díj (1981), Magyar Művészetért-díj (1989), Országos Színházi Találkozó legjobb női alakítás díja (1991), Déryné-díj (1993), Salernói 50. Nemzetközi Filmfesztivál legjobb női alakítás díja (1997), Madridi Nemzetközi Filmfesztivál legjobb női alakítás díja (1997), Örökös tag a Halhatatlanok Társulatában (1997), Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (1995), **A Nemzet Színésze (2000)**, Gundel művészeti díj (2002), Súlyó Csiga díj (2002), Pécsi Országos Színházi Találkozó (POSZT) – legjobb színésznő (2002), Prima-díj (2003), Európa-díj (2004), Budapest díszpolgára (2005), Pély község első díszpolgára (2005), Hazám-díj (2006), **Jubileumi Prima Primissima díj (2007)**, Páger Antal színészdíj (2008), Blikk – Az év művésze (2010), Szent-Györgyi Albert Érem (2012), **A Nemzet Művésze** (2014), Kölcsey-emlékplakett (2015), Újbuda díszpolgára (2016), Magyar Művészeti Akadémia Nagydíja (2017), Velem díszpolgára (2018), **Kossuth-nagydíj (2019)**, Vas megye díszpolgára (2019), Magyar Toleranciadíj (2020), Széchenyi-örökség Okmánya (2020)

| fotó: Morvay Pálma

Maár Gyula 1975-ben rendezte a Déryné, hol van? című filmet, amelyben Töröcsik Mari játszotta a főszerepet. A film jeletős szakmai sikert aratott, 1976-ban a Cannes-i Nemzetközi Filmfesztiválon a legjobb filmnek járó Arany Pálmáért szállt versenybe. Ezt a díjat végül nem kapta meg, de Töröcsik Mari elnyerte a legjobb női alakításért járó díjat.

Volt öt-hat estém...

„Jó érzés belegondolni abba, hogy nekem milyen gazdag élet adatott. Mindig mondom, Isten a tenyerén hordozott” – mondta Törőcsik Mari abban a beszélgetőkönyvben, amelyben Bérczes Lászlónak ezt az egész gazdagságot elmesélte. Emlékezésül ebből idézünk néhány gondolatot az életről és halálról, színészekről és rendezőkről...

A múlt hétvégén jöttem volna először, aztán Mari szólt, hogy mégse, mert dolga van: egy pappal találkozik, hogy a hamvak beszentelését megbeszéljék.

– Aztán nem jött a Levente, mert lebetegedett. Na, mindegy, csak nem halok meg öt perc múlva.

Milyen hamvak, milyen pap?

– Van egy nagyon jó barátom, egy fiatalember, Bokros Leventének hívják. Ő valaha a pálos rendbe tartozott, de megérezte, hogy neki túl sok ott a zártság és kiment világi papnak. Nagyon szerettem ezt a fiatalembert, és mondtam neki, *azt szeretném, ha majd maga szentelné be a hamvaimat Pélyen*. Merthogy Pélyen születtem, de ott most nincsen pap. Hát, már nincsenek papok. *Még szép!*, mondta ez a Levente. Ott volt maga, amikor a férjem, Maár Gyula drága hamvait beszentelték? (...) Ha maga ott volt, hallotta azt is, milyen istenien orgonált Xavér. Imádta Maár Gyulát. Na, ő az én temetésemen... úgy értem, a hamvaim beszentelésén is fog orgonálni...

Most valójában a saját temetését rendezi meg?

– Végrendelkezek, ember! Xavér lejön nekem orgonálni, és egy pélyi elemista, negyedikes-ötödikes kisdiák felolvas egy Pilinszky-verset.

Valószínűleg minden ember elképzei néha, milyen lesz az, amikor eltemetik.

– Terézre bízok mindent. A lányomban megbízom. Ő nem fogja engedni, hogy a pap mindenfélét hadováljon... Aztán a Tiszába szórnak. Az az én folyóm. Ott már csak Teréz és a párja lesz a csónakban. Aztán, ahogy egy barátom, doktor Szongoth Mariann mondta, a Fekete-tengerben fogunk találkozni.

Kik?

– Maár Gyula meg én. Őt a Sugovicába szórták Bajánál. Az volt az ő Tiszája.(...)

Jelenet az Éjjeli menedék című darabból | fotó: Eöri Szabó Zsolt

Nem fáradt, Mari? Másfél órája beszélgetünk.

– Maga csak ne féltsen engem. Majd én szólok, ha elfáradok. Jó, öreg vagyok. De nem holnap halok meg, ne aggódjon. Ha ez a kurva kezem nem fájna folyamatosan, hát én virágoznék, mint a bazsarózsa! Tudja, jó érzés belegondolni abba, hogy nekem milyen gazdag élet adatott. Mindig mondom, Isten a tenyerén hordozott. (...) Nekem az volt a szerencsém, hogy Major nem ismerte az irigységet és a féltékenységet. Ahogy Gellért Endre sem. Ezért a legjobbakat próbálták hívni a Nemzetibe.

(...)

Tudja, a színház játék, az is. Ha a játékosság, az öröm nem költözik be a próbára, a lényeg veszik el. Ez nem zárja ki, sőt megsegíti azt, hogy mindent maximális energiával próbáljunk. Grigorij Konszkij tudatosította ezt bennem még a pályám legelején. A nézőtérrel újra és újra felszól: *Mari! Energitűcsni! Energitűcsni!* Egyszer aztán hozzátette: *Én nem azért mondom el ezt minden próbán, hogy maga energikusan üvöltözzön vagy rohangászon. Azért mondom, hogy egy életre megtanulja: egy sóhajban ugyanannyi idegi energia van, mint egy sikolyban.* Én ezt egy életre megtanultam. Konszkij például ezt tudta velem megértetni. De nem tudok válaszolni arra a kérdésére, ki mit tud. Az biztos, hogy a jó színész azonnal felismeri a jó rendezőt. Majorban azt imádtam, hogy nem félt meghívni olyanokat, akik „tudtak”. Stupica *A Glembay családot* próbálta fantasztikus színészekkel. Majorral, Kállaival, Várkonyival, Kálmán Gyurival, Lukács Margittal, Bástival... Básti nagyszerű színész volt, de nem egyszerű eset. Ha egy rendező nem volt felkészült vagy tehetséges, nagyon kemény tudott vele lenni. Megy a rendelkező próba, Stupica azt mondja Bástinak, *Kérem, menjen hátra az ablakhoz, ott egy picit álljon, mondjuk, mintha ötig számolna, aztán forduljon meg, és szöveggel jöjjön előre.* Básti ezt megcsinálja, de megszólal: *Valahogy én ezt nem érzem.* Stupica visszaszól: *Nem kértem, hogy érezze. Azt mondtam, hogy csinálja.* Megáll a levegő, még Major is elszapad, csend van. Most robban a botrány. Básti megszólal: *Természetesen*

Trill Zsolttal a Szarvassá változott fiú című előadásban | fotó: Eöri Szabó Zsolt

csinálok. Mert felismerte, kivel áll szemben. Ahogy én felismertem annak idején Konszki. Ez persze nagyképűség, hiszen akkor engem még színésznek sem igazán lehetett nevezni. De arra mégiscsak alkalmas voltam, hogy megértsem, mit is jelent az a bizonyos Energiácsni!

De honnan ez az energia? Vasziljevvel és Zsótérral fog dolgozni a következő évadban, egyikük sem piszkóta, és játszik a *Brandban*, az *Éjjeli menedékhelyben*, a *Szarvassá változott fiúban*, a *Vígszínházban* is van egy szerepe... (..) Napközben attól tarthatunk, joggal, hogy most esik össze, este, a színpadon pedig szárnyal, mintha egy másik ember volna. Semmiféleképpen nem szeretném ezt misztifikálni, a konkrét magyarázatot keresem: hol, hogyan történik ez az átváltozás?

Amikor kellett, mindig feltornáztam magamat. Világéletemben így volt. Ejnye no, elbújt a nap. Most az a kérdés, kisüt-e még, vagy bemenjünk a szobába.

Bemenjünk?

Most már menjünk be. Adja a kezét, hadd álljak fel. A lépcsőn lefelé is segítsen majd.

Segítek, persze. De hogy van ez az *Éjjeli menedékhely* lejtős színpadán?

Ott is segítenek. Ki van ez találva. Ha a néző nem veszi észre, annál jobb... Most forduljon balra, a nagyszobába. Jó lesz. Ez itt az én helyem, maga oda ül, ahová akar. Csak a kezem ne fájjon, de az nem szűnik, soha.

És a színpadon? Ott nem fáj?

Dehogynem. Ugyanígy. De erre ott nem figyelhetek. Ezt is meg kellett tanulnom. Hogy egyik pillanatról a másikra topon legyek. A pillanat töredéke alatt *kintről bent* legyek. És azon a szinten, amin éppen kell. (...) Tudja, szoktam mondani, hogy *Volt öt-hat estém*. Most már, hatvan év színpad után talán hét-nyolc is. Amikor a véletlen, a csillagok állása, a jóisten tudja, mi által elrepül az előadás. Mindig mindent meg kell tenni, hogy ez megtörténjen, de nincs rá garancia, hogy ez az ember életében akár egyetlenegyszer is összejön. Ritka kincs. (...) Ilyen kivételes este volt az a bizonyos *Magyar Elektra* előadás is, amihez furcsa módon „kellett” a cannes-i Arany Palma. Zajlik kinn a fesztivál, én itthon vagyok, egyszer csak felhívnak, hogy azon-

nal vigyem az útlevelemet a francia követségre, gyorsan beütik a vízumot, megnyertem az Arany Pálmát, utaznom kell. Díjátadás, fogadás, rohanás vissza, hiszen nekem este *Magyar Elektrám* van Székesfehérváron. A színházban bemondják, hogy most vettem át a díjat, fél hétkor száll le a repülőm, kicsit késve kezdődik az előadás. A nézők nagy része pedig, ahogy később megtudtam, kiszaladt, hogy valahogy virágot szerezzen. Leszálllok Ferihegyen, ott vár Major sofőrje, Csizsike, imádtam őt, hajtunk Fehérvárra. Megérkezünk, kiugrok, rohanok, öltözök, be a színpadra! Halálosan fáradt voltam és halálosan feldobott. Ezért életemben először ott fent tudtam elkezdni, ott, ahol egy Elektrát kezdeni kell. Aztán a végén a nézőtérrel zuhognak felém a vörös rózsák. Ez egy ilyen este volt. Egy a kevés közül, amit életem végéig őrizek a szívemben. Egyszer később Zsámbéki megkért, hogy menjek be az osztályába, mondjam el, hogyan kell görögöket játszani. Mondom neki, *Ember, én nem tudom, hogyan kell görögöket játszani. El tudom mesélni ezt az estét, és elmondhatom, hogy nekem egyszer sikerült. De hogy erre hogyan kell felkészülni?* Valamelyik interjúban is megkérdezték ezt. Hivatkoztak egy színésznőre, a neve nem fontos, aki azt mondta, minél nagyobb a szerep, annál korábban megy be, hogy az öltözőben készüljön. Akkor is azt mondtam, amit most: *Ha annyi a szövegem, hogy „Mél-tóságos asszony, megbózták a mosodából a ruhát”, akkor erre fel tudok készülni az öltözőben az előadás előtt. De egy szerepre?! Egy egész estére?! Várok a takarásban, és valahol hátul, a kisagyamban ott kalapál Konszki mondata: „Mari! Energiítsni!” Valahogy így van ez a „készülés”. Érthető ez valamennyire? (...)*

Nyilván sokszor eszébe jutnak a múlt szereplői.

– Nyilván. De nem szoktam én naponta „emlékezgetni”. Véletlenül, összevissza fel-felbukkannak a gondolataimban, a történeteimben, itt van mindenki, bennem. Mindenki emléke. Például sokszor eszembe jut Guszti, a régi Nemzeti portása. Előttem van, ahogy beszél értem a Herti Büfébe, vagy ahogy köszönünk neki, *Jó napot, Guszti!* Látom magam előtt. Belőle ennyi maradt a világban. Hogy én néha látom. Aztán ennyi se. Irgalmatlan sok halottam van. Majdnem mindenkim halott már.

(...)

Semmi nincs, ami volt. A pillanat, amikor először beléptem a Nemzeti épületébe. Majdnem mindenkim halott már, gondolja el. A barátaim, a mestereim. Nemrég voltam Nagy János professzornál. Az ő unokabátyja vagy kije, az a Nagy Imre, legalább kilencvenéves, aki a színpadmester volt, amikor beléptem a Nemzetibe. Képzeld, itt él a közelben egy öregek otthonában. Találkoztam vele, *Imre drága, most már tegeződjünk, elég öregek vagyunk hozzá! Tudod, hányan élünk még abból az időből? Te, Máthé Erzs, Berei Kati, Csernus Mariann meg én. Öten vagyunk.* De hogyan is mondjam? Azok, akik közt felnőhettem, nincsenek, de általuk lettem az, aki vagyok. Nincs anyám és nincs apám. De nélkülük én nem az vagyok, aki vagyok. Ezért ők élnek, mert bennem élnek. Nem gondolok én mindig rájuk, nem „ápolom az emléküket”. Ha akarom, ha nem, cipelem őket a halálomig. Mert ők én vagyok.

Feltételezem, tíz, húsz, ötven év múlva sokan beszélnek majd így Mariról.

– Engem általában szeretnek a szakmában. Én tudniillik soha nem ismertem az irigységet, a féltékenységet. Így neveltek, és így nőttem fel a Nemzetiben. Akkor nem vagyok féltékeny, ha hiszek önmagamban. Azért tudtam hinni, mert olyan emberek vettek körül, akik ezt a hitet táplálták. Pedig az első bemutatómon, Viola voltam a *Vízkereszt*-ben, olyan rossz voltam, mint a bűn. (...)

De ha lát például egy nagyszerű alakítást, nem bizonytalanodik el önmagában?

– Tulajdonképpen folyamatosan el vagyok bizonytalanodva, és állandóan azt kérdezem, tudom-e én még ezt. A színészetet. Ez szerénységnek tűnik, magam is sokáig ezzel áltattam magamat. Hogy én milyen alázatos és szerény vagyok. Egy fenét! Ez valójában nagyképcség. Mert nem azt kérdezem, tudom-e úgy, mint más, még további ezer jó színész. Én azt kérdezem, tudom-e úgy, ahogyan csak én tudhatom. Tudom-e úgy, hogy ezért érdemes még engem választani, csakis engem. Itt kell a bátorság, sokszor vakmerőség, és itt kell az önkontroll is.

Törőcsik Mari színházi szerepei

Négy évtizeden át volt
a Nemzeti Színház
társulatának tagja:
1958 és 1979 között,
majd 2002-től újra.
131 színpadi
alakításának fele, szám
szerint 66 a Nemzeti
Színház valamelyik
bemutatójához fűződik.

A jeles kritikus, Kárpáti Aurél írta: „A Peer Gyntben Törőcsik Mari mint Solvejg nem jó, de ki kell mondani, megérkezett valaki a magyar színpadra.” Ladányi Ferenczel Ibsen drámájában. (1958)

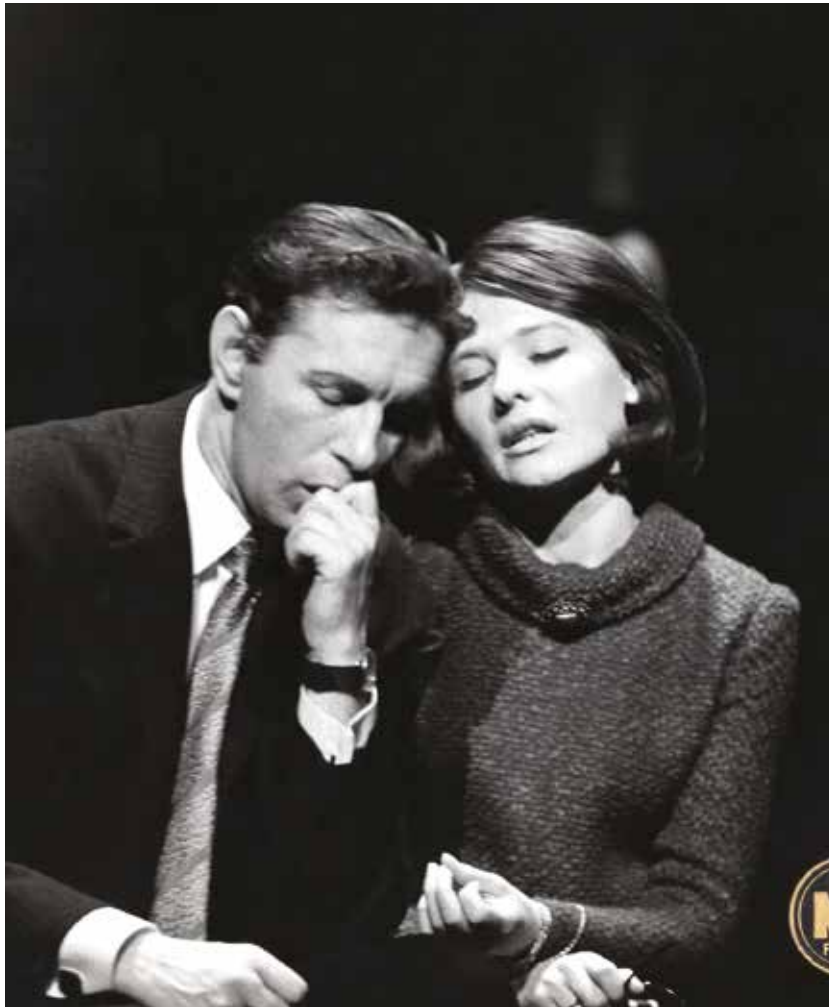
1956 Mikszáth Kálmán – Benedek András: **Sipsirica** / szerep: **Egy lány** / Katona József Színház (a Nemzeti Színház Kamaraszínháza) / rendezte: Gellért Endre | **1957** García Lorca, Federico: **Vérnász** / **Fiatallány** / Nemzeti Színház / Marton Endre | Marceau, Félicien: **A tojás** / **Charlotte** / Nemzeti Színház / Marton Endre | **1958** Ibsen, Henrik: **Peer Gynt** / **Solvejg** / Nemzeti Színház / Gellért Endre | Lawler, Ray: **A tizenhetedik baba nyara** / **Bubba** / Katona József Színház (a Nemzeti Színház Kamaraszínháza) / Várkonyi Zoltán | **1959** García Lorca, Federico: **A csodálatos vargáné** / **Kisfiú** / Nemzeti Színház / Vadász Ilona | Arbuzov, Alekszej Nyikolajevics: **Tánya** / **Tánya** / Katona József Színház (a Nemzeti Színház Kamaraszínháza) / Grigorij Konszkij | Williams, Tennessee: **A hosszú búcsú** / **Myra** / Bartók terem, Budapest / Ádám Ottó | **1960** Shakespeare, William: **Vízkereszt, vagy amit akartok** / **Viola, a herceg szerelmese** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1961** Darvas József: **Hajnali tűz** / **Marika** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Tolsztoj, Lev Nyikolajevics: **Élő holttest** / **Szása, Liza húga** / Nemzeti Színház / Grigorij Konszkij | Shakespeare, William: **Minden jó, ha jó a vége** / **Heléna, a grófnő nevelt lánya** / Nemzeti Színház / Várkonyi Zoltán | Gyárfás Miklós: **Sláger a Globe Színházban** / **Júlia** / Bartók Terem, Budapest / Kalmár András | Synge, John Millington: **A nyugati világ bajnoka** / **Margaret, Flaherty lánya, becenevén Pegeen Mike** / Nemzeti Színház / Várkonyi Zoltán | **1962** Vörösmarty Mihály: **Csongor és Tünde** / **Tünde** / Nemzeti Színház / Marton Endre | Szigligeti Ede: **Liliomfi** / **Mariska** / Nemzeti Színház / Pethes György | Tabi László: **A nagy mutatvány** / **Vera** / Nemzeti Színház / Szendrő József | **1963** Deval, Jacques: **A potyautas** / **Martine Beix** / József Attila Színház / Benedek Árpád | Illés Endre: **Rendetlen bűnbánat** / **Zsuzsa** / Nemzeti Színház / Pethes György | Kohout, Pavel: **A harmadik nővér** / **Petra, az anya harmadik lánya** / Nemzeti Színház / Pethes György | **1964** Shakespeare, William: **Lear király** / **Cordelia** / Nemzeti Színház / Marton Endre | Németh László: **Villámfénynél** / **Sata, Bakos Béla leánya** / Nemzeti

Bessenyei Ferencsel az Élő holttestben (1961)

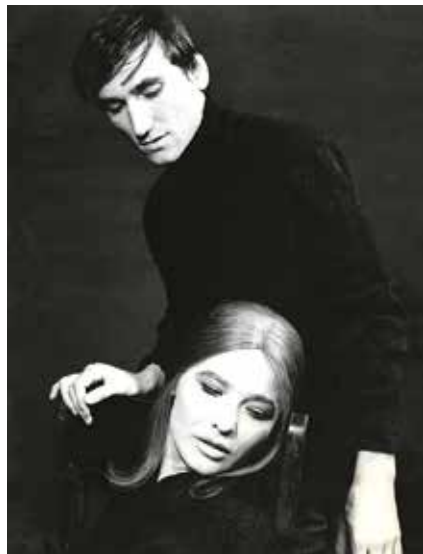

Bátyi Lajossal a Lear királyban (1967)

Bűnbeesés után – Kálmán György partnereként (1967)
| fotók: Nemzeti Színház archívuma, OSZMI, MTI

Színház / Vadász Ilona | Wesker, Arnold: **Gyökerek** / **Beatie Bryant, 22 éves lány** / Nemzeti Színház / Kazán István | **1965** Kármán József – Szabó Magda: **Fanni hagyományai** / **Fanni, Izsépy gyermeke** / Nemzeti Színház / Egri István | Hubay Miklós: **Felismerés és búcsú** / **Márta** / Irodalmi Színpad, Budapest / Ádám Ottó | Móríc Zsigmond: **Úri muri** / **Rozika** / Nemzeti Színház / Egri István | **1966** Shaw, George Bernard: **A szerelem ára** / **Blanche, Sartorius felesége** / Nemzeti Színház / Both Béla | Galambos Lajos: **Későn** / **Mari** / Nemzeti Színház / Egri István | Németh László: **Szörnyeteg** / **Jancsó Amál, a professzor második felesége** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Dickens, Charles – Ádám Ottó: **Copperfield Dávid** / **Dávid** / Bartók Gyermekszínház / Ádám Ottó | O'Casey, Sean: **Bíbor por** / **Avril, Basil kedvese** / Nemzeti Színház / Both Béla | **1967** Miller, Arthur: **A bűnbeesés után** / **Louise** / Nemzeti Színház / Marton Endre | Komlós János: **Az édent bezárták** / **Szövőlány** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Shakespeare, William: **Lear király** (felújítás) / **Cordelia, Lear harmadik leánya** / Nemzeti Színház / Marton Endre | **1968** Brecht, Bertolt: **A vágóhidak Szent Johannája** / **Johanna Dark** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Kafka, Franz – Brod, Max: **Amerika** / **Therese** / Nemzeti Színház / Marton Endre | Zorin, Leonyid: **Varsói melódia** / **Helga** / Nemzeti Színház / Iglódi István | **1969** Tersánszky Józsi Jenő: **A kegyelmes asszony portréja** / **Hautfresser Olga fiatal lány, Kis pápaszemes művészimádó** / Nemzeti Színház / Babarczy László | Vészi Endre: **Üvegcsapda** / **Zozo** / Nemzeti Színház / Iglódi István | **1970** Bulgakov, Mihail: **Iván, a rettentő** / **Zinaida Mihajlovna, filmszínésznő** / Nemzeti Színház / Iglódi István | Cooper, Giles – Albee, Edward: **Mindent a kertbe!** / **Jenny, Richard felesége** / Nemzeti Színház / Babarczy László | Weiss, Peter: **A luzitán szörny** / **3. beszélő** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1971** Shakespeare, William: **Romeo és Júlia** / **Júlia** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1972** Brecht, Bertolt: **A szecsuáni jólélek** / Sen-Te; Sui-Ta / Nemzeti Színház / Major Tamás | Molière: **Kényeskedők** / **Madelon** /

„21 éves főiskolásként epekedve nézem Őt” – Blaskó Péterrel az Üvegcsapdában (1969)

Egy színpadon a mesterével, Major Tamással a Rettentő Ivánban (1970)

Férj, barát, kolléga – Bodrogi Gyulával a Bundában (2006)

Vágóhídak Johannája – a közel húsz előadás egyike, amelyben Major Tamás volt Törőcsik Mari rendezője (1968)

Nemcsak a Rómeó és Júliában arattak nagy sikert Sztankay Istvánnal (1971)

Nemzeti Színház / Major Tamás | Molière: **Amphitryon** / **Az Éj** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1974** Offenbach, Jacques – Meilhac, Henri – Hacks, Peter: **Szép Heléna** / **Heléna** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1975** Jonson, Ben: **Bertalan-napi vásár** / **Alice, örömlány** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Bornemissza Péter: **Magyar Elektra** / **Elektra, Agamemnon király leánya** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Csokonai Vitéz Mihály: **Az özvegy Karnyóné s a két szeleburdiak** (felújítás) / **Karnyóné** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1976** Fejes Endre: **Cserepes Margit házassága** / **Mama** / Huszonötödik Színház / Iglódi István | **1977** Örkény István: **Kulcskeresők** / **Nelli, Főris felesége** / Nemzeti Színház / Major Tamás | **1978** Shakespeare, William: **Téli rege** / **Hermione, Leontes felesége** / Nemzeti Színház / Major Tamás | Pilinszky János: **Síremlék** / **Nő** / Népszínház / Maár Gyula | Brecht, Bertolt: **Egy fő az egy fő** / **Leokádia Begbick** / Népszínház / Brigitte Soubeyran | **1979** Osztrovskij, Alekszandr: **Vihar** / **Katyerina, Tyihon felesége** / Győri Kisfaludy Színház / Harag György | Szép Ernő: **Patika** / **Patikusné** / Győri Kisfaludy Színház / Maár Gyula | **1980** Brecht, Bertolt: **Kurácsi mama** / **Kurácsi mama** / Győri Kisfaludy Színház / Iglódi István | **1981** Brecht, Bertolt: **Háromgarasos opera** / Celia Peachum / Nemzeti Színház / Jurij Ljubimov | **1982** Euripidész: **Bakkhánsnők** / **Agaué** / Zichy kastély, Budapest / Ruszt József | **1983** Békeffy István: **A régi nyár** / **Mária, híres színésznő** / József Attila Színház / Iglódi István | Bellon, Lolech: **A csütörtöki hölgyek** / **Marie, hatvan év körüli hölgy** / Nemzeti Színház / Vámos László | **1984** Beckett, Samuel: **Ó, azok a szép napok!** / **Winnie** / Kecskeméti Katona József Színház / Banovich Tamás | Dürrenmatt, Friedrich: **A fizikusok** / **Dr. Mathilde von Zahnd ideggyógyász** / Nemzeti Színház / Szurdi Miklós | Békeffy István: **A régi nyár** / **Mária, híres színésznő** / Szegedi Nemzeti Színház / Iglódi István | Remenyik Zsigmond: **„Vén Európa” Hotel** / **Helén** / MAFILM, Budapest / Maár Gyula | **1985** Kálmán Imre – Stein, Leo: **Csárdáskirálynő** / **Cecília** / Margitszigeti Szabadtéri

A Téli regében Cserhalmi Györggyel: „Akkor én ott tanultam tőle valamit. Olyan a szeme, mint egy drótkötélpálya. Soha nem eshetsz le, ha rád néz.” (1978)

A pályája csúcán lévő Blaskó Péter Lear királyának Bolondjaként (2007)

A nagy orosz rendezőkkel dolgozhatott, például Ljubimovval – Háromgarasos opera (1981)

„Az ország egyik legnagyobb színésznője Psota Irén” – nyilatkozta Törőcsik Mari. Többször játszottak együtt, például a Trójai nőkben (1986)

Színpad / Garas Dezső | Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics – Tovsztonogov, Georgij: **A félkegyelmű** / Lizaveta Prokofjevna Jepancsina / József Attila Színház / Iglódi István | Örkény István: **Macskajáték** / **Egérke** / Játékszín / Berényi Gábor | **1986** Euripidész: **Trójai nők** / **Kasszandra** / Nemzeti Színház / Vámos László | Dosztojevszkij, Fjodor – Camus, Albert: **Ördögök** / **Varvara Sztavrogina** / Vígszínház, / Ascher Tamás | **1987** Petruszvszkaja, Ljudmila: **Három lány kékbén** / **Fjodorovna, a nyaraló tulajdonosa** / Katona József Színház / Ascher Tamás | Goldman, James: **Az oroszlán télen** / **Eleonóra, Henrik felesége** / József Attila Színház / Iglódi István | **1988** Kornis Mihály: **Kozma** / **Böbe, 46 éves, özvegy elvtársnő, ha igaz** / Vígszínház / Horvai István | Csurka István: **Majális** / **Fügediné** / Játékszín / Csurka László | **1989** Spiró György: **Csirkefej** / **Vénasszony** / Katona József Színház / Zsámbéki Gábor | **1990** Eörsi István: **Az interjú** / **Bortsieber Gertrúd** / Játékszín / Babarczy László | Schwajda György: **Csoda** / **Biborka** / József Attila Színház / Garas Dezső | García Marquez, Gabriel – Schwajda György: **Száz év magány** / **Ursula** / Szolnoki Szigligeti Színház / Taub János | Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de: **Figaro házassága, avagy egy örült nap** / **Marcellina, házvezetőnő** / Nemzeti Színház / Iglódi István | **1991** Szigligeti Ede – Taub János: **Liliomfiék** / **Szellemfi** / Szolnoki Szigligeti Színház / Taub János | Csehov, Anton Pavlovics: **Cseresznyés kert** / **Ljubov Andrejevna** / Szolnoki Szigligeti Színház / Fodor Tamás | **1993** Giraudoux, Jean: **Chaillot bolondja** / **Aurélia** / Nemzeti Színház / Iglódi István | Williams, Tennessee: **Üvegfigurák** / **Anna Wingfield** / Szolnoki Szigligeti Színház / Taub János | Shakespeare, William: **Vízkereszt, vagy amit akartok** / **Mária, Fábián** / Művész Színház / Vlad Mugur | **1994** Dosztojevszkij, Fjodor – Vasziljev, Anatolij: **A nagybácsi álma** / **Maria Alekszandrovna Moszkaljova** / Művész Színház / Anatolij Vasziljev | **1995** Hunyady Sándor – Makk Károly – Bacsó Péter – Tasnádi István: **A vöröslámpás ház** / **Mama** / Fővárosi Operettszínház / Tasnádi Csaba | Csehov, Anton Pavlovics: **Cseresznyés kert** /

Fiatalokkal a Mein Kampfban –
Mátyássy Bence, Földi Ádám, László Attila (2010)

Trill Zsolttal a Brandban (2015)...

... a több mint egy évtizeden át játszott Szarvassá
változott fiúban (2003–2015)...

... és utolsó szerepében az idős Galileiként (2016)

Ranyevszkaja (1996 novemberétől) / Katona József Színház / Zsámbéki Gábor | Feydeau, Georges: **Osztigás Mici / Gabrielle, Petypon felesége** / Szolnoki Szigligeti Színház / Iglódi István | **1996** Ionesco, Eugène: **A székek / Öregasszony** / Thália Színház / Fodor Tamás | Shakespeare, William: **Romeo és Júlia / Júlia dajkája** / Szolnoki Szigligeti Színház / Iglódi István | Tóth Ede: **A falu rossza / Özv. Feledi Gáspárné, gazdag falusi földművelőasszony** / Szolnoki Szigligeti Színház / Schwajda György | **1997** Ionesco, Eugène: **A székek / Öregasszony** / Székesfehérvári Vörösmarty Színház / Fodor Tamás | **1998** Shakespeare, William: **Romeo és Júlia / Júlia dajkája** / Nemzeti Színház / Iglódi István | Loewe, Frederick – Shaw, George Bernard – Lerner, Alan Jay: **My Fair Lady / Mrs. Pearce, Higgins házvezetőnője** / Szolnoki Szigligeti Színház / Schwajda György | Enquist, Per Olov: **Képcsinalók / Selma Lagerlöf** / Thália Társaság / Csiszár Imre | Osztrovskij, Alekszandr Nyikolajevicsin: **Ártatlan bűnösök / Jelena Krucsinyina** / Szolnoki Szigligeti Színház / Anatolij Vasziljev | Schwajda György: **A rátóti legényanya / Mariska** / Szolnoki Szigligeti Színház / Schwajda György | **1999** Bock, Jerry – Sólem, Aléhem – Stein, Joseph: **Hegedűs a háztetőn / Golde, Tevje felesége** / Szolnoki Szigligeti Színház / Schwajda György | Molnár Ferenc: **A hattyú / Mária Dominika** / Szolnoki Szigligeti Színház / Benedek Miklós | Springer Márta: **Psota! / Törőcsik Mari** (csak a bemutatón) / Madách Színház / Szirtes Tamás | Szócs Géza: **Passió / Törőcsik Mari** / Szolnoki Szigligeti Színház / Selmeczi György | Spiró György: **Honderú / Annamari** / Budapesti Kamaraszínház / Valló Péter | Arisztophanész: **Lüszisztraté / Tyúkésztraté** / Szolnoki Szigligeti Színház / Schwajda György | **2000** Brontë, Emily: **Üvöltő szelek / Ellen Dean** / Szolnoki Szigligeti Színház / Schwajda György | Németh László: **Bodnárné / Bodnárné** / Szolnoki Szigligeti Színház / Verebes István | **2001** Weöres Sándor: **Szent György és a Sárkány / Inganga, anyakirályné** / Katona József Színház / Zsámbéki Gábor | **2002** Shakespeare, William: **III. Richárd / York hercegné** / Szegedi Szabadtéri Játékok / Valló Péter | **2003** Czomba Imre: **Revans / Mesélő** / Nemzeti Színház / Román Sándor | Juhász Ferenc: **A szarvassá**

TÖRŐCSIK MARI LEGJELENTŐSEBB FILMSZEREPEI

Körhinta (Rendező: Fábri Zoltán, 1955)

Édes Anna (Rendező: Fábri Zoltán, 1958)

Légy jó mindhalálig

(Rendező: Ranódy László, 1960)

Pacsirta (Rendező: Ranódy László, 1963)

Párbeszéd (Rendező: Herskó János, 1963)

A Pál utcai fiúk (Rendező: Fábri Zoltán, 1968)

Csend és kiáltás (Rendező: Jancsó Miklós, 1968)

Szerелеm (Rendező: Makk Károly, 1970)

Hangyaboly (Rendező: Fábri Zoltán, 1971)

Jó estét nyár, jó estét szerelem

(Rendező: Szőnyi G. Sándor, 1971)

Macskajáték (Rendező: Makk Károly, 1974)

Szerelmem, Elektra

(Rendező: Jancsó Miklós, 1974)

Déryné, hol van? (Rendező: Maár Gyula, 1975)

Szerencsés Dániel (Rendező: Sándor Pál, 1982)

Felhőjáték (Rendező: Maár Gyula, 1983)

Szamarköhögés (Rendező: Gárdos Péter, 1986)

Napló apámnak, anyámnak

(Rendező: Mészáros Márta, 1990)

Csapid le csacsi! (Rendező: Tímár Péter, 1991)

Hosszú alkony (Rendező: Janisch Attila, 1997)

A napfény íze (Rendező: Szabó István, 1999)

Töredék (Rendező: Maár Gyula, 2007)

A szarvassá változott fiú

(Rendező: Vidnyánszky Attila, 2014)

Aurora Borealis – Északi fény

(Rendező: Mészáros Márta, 2016)

Repülünk, Mari! – Soós Imrével a Körhintában. (1955)

Szindarab után filmen is: A Szarvassá változott fiúban

változott fiú / Anya / Gyulai Várszínház – Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház / Vidnyánszky Attila | Arbuzov, Alekszej Nyikolajevics: **Kései találkozás, avagy Philemon és Baucis by russian - In memoriam Tolnay Klári és Mensáros László / A nő** / Szentendrei Teátrum; Játékszín / Alföldi Róbert | Szomory Dezső: **Györgyike, drága gyermek / Pavlits Lóri** / Nemzeti Színház / Béres Attila | **2005** Füst Milán: **Boldogtalanok / Özv. Húber Evermódné, a nyomdász anyja** / Nemzeti Színház / Ács János | **2006** Schimmel-pfennig, Roland: **Előtte – utána** / - / Krétakör Színház – Katona József Színház / Schilling Árpád | Hauptmann, Gerhart: **A bunda / Wolfné** / Nemzeti Színház / Verebes István | Brecht, Bertolt: **Koldusopera / Kikiáltó hangja** / Báka Színház / Alföldi Róbert | **2007** Shakespeare, William: **Lear király / Bolond** / Nemzeti Színház / Bocsárdi László | Ibsen, Henrik: **Peer Gynt / Aase** / Agria Összművészeti Fesztivál, Eger / Csizmadia Tibor | **2009** Duras, Marguerite: **Naphosszat a fákon / Az anya** / Kaposvári Csiky Gergely Színház / Anatolij Vasziljev | 2010 Tábory György: **Mein Kampf (Harcom)** / Halál asszony / Nemzeti Színház / Rába Roland | Fejes Endre – Presser Gábor – Sztevanovity Dusán: **Jó estét nyár, jó estét szerelem / Édes; Virágárusnő** / Nemzeti Színház / Rába Roland | Beaumarchais, Pierre-Augustin Caron de: **Figaro házassága / Marcelina, akire rá vannak terhelve a dolgok** / Maladype Színház / Zsótér Sándor | **2011** Madách Imre: **Az ember tragédiája / A Föld szellemének szava** / Szombathelyi Weöres Sándor Színház / Jordán Tamás | Sondheim, Stephen – Bergman, Ingmar – Wheeler, Hugh: **Egy nyári éj mosolya / Madame Armfeldt** / Centrál Színház / Trevor Nunn | Molière: **A fősvény / Frosine, intrikus nő** / Nemzeti Színház / Rába Roland | **2013** Levin, Hanoch: **Átutazók / Bobe Globcsik** / Vigszínház / Eszenyi Enikő | **2014** Gorkij, Makszim: **Éjjeli menedékhely / Luka, vándor** / Nemzeti Színház / Viktor Rizsakov | **2015** Ibsen, Henrik: **Brand / Brand anyja; Gerd** / Nemzeti Színház / Zsótér Sándor | **2016** Brecht, Bertolt: **Galilei élete / a 73 éves Galilei** / Nemzeti Színház / Zsótér Sándor

Örökség

Vannak, akik tehetségükkel, mesterségbeli tudásukkal, emberi tulajdonságaikkal vagy akár csak a jelenlétükkel, kisugárzásukkal hatnak a környezetükre – sokszor anélkül, hogy ennek tudatában lennének. Törőcsik Mari ilyen ember volt. Erről tanúskodnak az itt közreadott gondolatok, visszaemlékezések, történetek, amelyek egy része a halálhír nyomán, más része évekkel ezelőtt, egy-egy jeles esemény, évforduló kapcsán fogalmazódott meg.

Mindent jelent!

Nem tudhatom, csak sejthetem, hogy mit jelent Törőcsik Mari a magyar színház számára: akár régebben, akár most, hiszen még köztünk van, akár később... Nem tudhatom, csak azt kiálthatom – mindent! A kicsiny asszonytól az óriás színésznőig, a heves természettől a keresztény alázatossáig, a szeleburdi kislánytól és hűtlen szeretőtől saját és más gyermekének odaadó anyjáig, a kanyargós utak vakmerő sofőrjétől az otthonülő remetéig, a kellemetlen és makacs színésznőtől egy tehetségtelen rendező keze alatt a szelíd bárányig, aki a tehetség forrásából mohón oltja szomját. Mari ilyennek marad meg nekem életem végéig, ilyennek látom őt, ahogy az íróasztalomon álló portréját szemlélem. Elment. És Isten – most az ő Színháza. Az Ő égíse alatt fog élni Mari lelke és néha visszatér hozzánk szeretettel.

A szívemet igaztalan harag tölti be! Haragszom erre a sorsra, erre az átkozott pandémiára, ezekre a véget nem érő tiltásokra és lezárt határookra – mert nem lehetek ott Mari mellett, hogy megérinthessem utolsó búcsúként és a végtelen szeretet dicsőségére! Legyen béke új otthonodban, Mari! Emléked örök! Együtt gyászolok minden magyarral a nagy színésznő, Törőcsik Mari elvesztése miatt, aki a Krisztus Feltámadása utáni Fényes héten hagyott itt bennünket.

ANATOLIJ VASZILJEV

Olyan ember volt, amilyen színész. Megnyerő, magával ragadó. Tündöklően tehetséges művész, és jó ember. Mindannyian tudtuk, hogy nagyon beteg, ha beszéltem vele, éreztem, mennyire szenved. Testi bajok gyötörték, de legjobban a színpad hiánya kínoztta. Főiskolások voltunk, amikor összeházasodtunk, szinte még gyerekek, és a színház volt a mindenünk. Másodéves volt, amikor film-színészként már befutott a Körhintával, de talán tíz évig is eltartott, amíg színpadi színészként elfogadták, tehetségét méltatták. Mari azonban sosem adta fel ezt az álmát, és keményen megdolgozott érte.

Mindvégig hitt abban, hogy ez az ő pályája, hivatása. Bajor Gizi volt a példaképe – az ő életfelfogását, munkához való viszonyát, a színház iránti elkötelezettségét nagyra tartotta. Tisztában volt saját tehetségével, tudta mit ér ő a szakmában, mégis sokat gyöttrődött: eleinte azon, hogy igazán jó-e, amit csinál, később azon, hogy kell-e még az a fajta színészet, amit ő képvisel. Örökké kíváncsi volt másokra, és doppingolta, ha mások is kíváncsiak őrá. A színészet, a játék mellett volt még valami, ami fontos volt számára: a feléje áradó szeretet. A tehetségét arra fordította, hogy a közönség szeretetét meg szolgálja.

BODROGI GYULA

Harmadéves főiskolás voltam, amikor Major Tamás a Téli regében rám osztotta az elveszett lány, Perdita szerepét. A történet szerint a királynőnek, akit Mari alakított, azt hazudják, hogy az újszülött lánya meghalt. A lánygyereket kiteszik a vadonba, de élve marad. A darab végén van egy jelenet, mikor az anya összetalálkozik tizenhat évig halottnak hitt lányával. Kicsi jelenet, csupán annyi történt, hogy megmondják Marinak: ez a te lányod.

En a színpad közepén térdeltem, és Mari a szélről elkezdett jönni felém. Odajött hozzám, megfogta az arcomat. Ez a soha azóta el nem felejthető élményem arról, hogy mi a színpadi jelenlét. Mari jött felém, szó nélkül, nézett rám, és egy olyan hatalmas energiamező vette körül, ami letaglózott fizikailag, és a tekintet, ahogy nézett rám, abban benne volt annak a tizenhat évnek minden szenvedése!

A sors kegyeltje vagyok, hogy harmadéves főiskolásként ezt az élményt átélhettem, mert azóta tudom, hogy milyen erővel kell színpadon jelen lenni – akár nagymonológót mond az ember, akár csak némán figyel.

UDVAROS DOROTTYA

Egy fénykép van az öltözőmben kitéve. Az 1969-ben készült fekete-fehér képen a 34 éves Töröcsik Mari és én, a 21 éves főiskolás, aki epekedve nézem Őt. Életem első komoly szerepe volt ez, az akkori Katona József Színházban, a Nemzeti Színház kamaraszínházában. Nehéz szerep volt, a mostohafiát játszottam Marinak, akit az asszony varázsa levesz a lábáról. Még csókjelenetünk is volt. Ő végtelen türelemmel segített, látható zavaromat nagyvonalúan észre sem vette. Bízgatása, szeretete oldotta feszültségemet, és ennek a szerepnek köszönhettem, hogy egy év múlva, a diploma után leszerződöttem a Nemzeti Színház.

BLASKÓ PÉTER

Töröcsik Mari nemcsak nagy művész volt, amikor a mi kis határon túli beregszászi társulatunk meghívta őt a Szarvassá változott fiúba játszani, hanem híres sztár. Szorongtunk, hogy milyen lesz. Életem egyik legnagyobb csalódását okozta: szerény volt és alázatos, alávetette magát a mi kis közösségünk működésének, a próbák minden terhének. Kíváncsi volt, és megtiszteltetésnek vette, hogy ez a fiatal társaság vele akar dolgozni. Szerénysége természetes volt és őszinte. Beilleszkedett, ugyanakkor észrevétlenül emelt magával bennünket is – a tehetségével, a munkabíráásával. Ez csak a legnagyobbaknak adatik meg: a zseniális embereknek és a nagy lelkeknek. Mindenki szeretettel és hálával gondol rá, aki látta őt színházban, filmen. Életem legnagyobb ajándéka és tanítása, hogy együtt dolgozhattam, játszhattam vele. Mindannyiunknak, akiknek megadatott ez, kötelességünk, hogy az örökségét tovább vigyük.

SZÜCS NELLI

Nekem nehéz beszélni arról, mitől nagy színész Töröcsik Mari, mert nem igazán tudom megfogalmazni azt, ami olyan egyszerű: jó dolgozni vele. Ő is olyan csinálós, mint én. Nem filozofál, csinálja. És mindig tudja, hogy mit. Van valami belső irányítójuk. Ez segíti abban is, hogy tudja, mire érdemes hallgatnia, kivel érdemes dolgoznia, mert abból valami olyan születhet akár, ami még nem volt. Jó vele dolgozni, mert érzem, hogy nincs fontosabb számára, mint a színház, a szerep, az alkotás. Nem kíméli önmagát, ha munkáról van szó, még ma sem, és másoktól is ezt várja el. Nagyon nagy művész, aki két lábbal áll a földön. Ennyi díjjal, egy magyar színész számára szokatlan külföldi elismertséggel el is szállhatott volna. De megőrizte józanságát. Csak figyelem és nézem őt, és közben minden a helyére kerül.

TRILL ZSOLT

A '80-as évek elején, gyerekkoromban találkoztam először Töröcsik Marival, pontosabban a hangjával. Nem volt tévének, csak egy öreg lemezjátszónk pár bakelitlemezzel. Beatles, Black Sabbath, Sebők, Beethoven, Vivaldi, a Toldi – és a János vitéz Töröcsik Mari tolmácsolásában.

Rongyosra hallgattam, és tudtam kívülről az egész költeményt, természetesen az előadó hangsúlyaival és hanghordozásával.

Ezután eltelt huszonöt év, és ott ültem nem messze tőle a Mein Kampf olvasópróbáján. Ő Halál Asszonyként, én pedig Hitlerként.

Azt hiszem, nem túlzás azt állítani, hogy végigkördöttük a próbafolyamatot a szó legnemesebb értelmében. Ő az egyik „leglazább arc”, akit ismerek, ezért semmiféle „húzóanagy-töröcsikmari” érzés nem volt bennem.

A Fősvényben újra együtt játszhattunk, majd jött a Brand. Ebben az előadásban a kislányom is szerepel. Nagyon bírják egymást. Különleges élmény látni, ahogy a takarásban Töröcsik Mari a meghajlás trükkjeire tanítgatja a három éves kislányomat.

Ha pedig a színház folyosóján meghallom, hogy „Hitlerem”, tudom, hogy Mari az.

MÁTYÁSSY BENCE

Hihetetlen volt, amikor 2003 nyarán megtudtuk, hogy elvállalta az Anya szerepét a Szarvassá változott fiúban. Mi már hónapok óta úgy próbáltuk az előadást otthon, Beregszászon, úgy érkezünk Gyulára, ahol a premier volt, hogy az Anya jelenetei még hiányoztak. Izgultunk, mi lesz majd, mit fog mondani, hogy fog neki tetszeni, milyen lesz a találkozás... Akkor megtapasztaltam mindazt, amit a nagy színésznőről addig csak olvastam vagy hallottam. Mindenkiel közvetlen volt, a profizmusa mindenkit elbűvölt.

A Szarvasból film is készült, így már elmondhatom: forgattam együtt Töröcsik Marival. Itt a Nemzetiben pedig a Viktor Rízsakov rendezte Éjjeli menedékhelyben

játszottam vele, és most is éreztem, hogy amikor Ő belép a színpadra, akkor Ő „van”. A jelenlét ereje ez. A titok, ami csak a legnagyobbaké.

RÁCZ JÓZSEF

Vannak a világon emberek, akiknek élete, munkássága, tehetsége olyan súlyú, hogy gravitációs erejükkel az időt is meggörbíthetik. Akik korszakokat hordoznak, felülírva a matematikát, a számolás szabályos egymásutánját, akik fellázadnak az időszámítás ellen. Ilyen ember volt Törőcsik Mari is, évezredet hosszító akaraterével, századot hosszító tehetségével. Törőcsik Mari fontosabb a számoknál, fontosabb a racionalitásnál. A „2000 előtt-2000 után”-nál, sokkal fontosabb, hogy „míg élt Törőcsik Mari, mikor már meghalt Törőcsik Mari”. Őbenne minden megvolt, amit szeretni, amiért rajongani lehetett a 20. században: a tehetség végtelen lehetősége, az elhivatottság kötelessége, az alázatosság szabadsága. Törőcsik Mari korszakos ember volt. Ilyet szoktak mondani másokra is, ami jellemzően annyit tesz, hogy ritka, egyedi tehetségű. Én azonban nem így értem. Törőcsik Mari szó szerint korszakos ember volt. Magyarországon 2020. április 17-én kezdődött a 3. évezred és a 21. század.

BERETTYÁN NÁNDOR

Drága Mari! Hálás vagyok a sorsnak, hogy láthattam filmvászonon és színpadon, hálás vagyok, hogy ott lehettem azokon a próbák, találkozásokon, amikor sugárzó lényével beragyogta a teret, és valami olyan világot teremtett maga körül, hogy az ember tényleg elhitta – a színház az élet. Hálás vagyok azért, hogy tolmácként, dramaturgként – mint beszélgetőkönyvében mondja – „tanúja” lehettem mindazoknak a csodáknak, amik aztán meghatározóak lettek az életemben – „A nagybácsi álma”, „Ártatlan bűnösök”, „A szarvassá változott fiú”, „Naphosszat a fák”, és még sorolhatnám...

Hálás vagyok a Moszkvában együtt eltöltött hónapokért, a színházról, az életéről szóló beszélgetéseinkért, azért a szeretetért, ami minden szavából, minden mozdulatából, gyermeki kacagásából áradt.

De együtt hallgatni is nagyon szép volt. A velemi háznak diófája alatt a padon. Amikor a fa lombjai az öröklétről suttogtak – az maga volt a teljesség. Egyszer majd újra szeretnék odaülni maga mellé.

KOZMA ANDRÁS

„Nagyszerű tulajdonsága azonban, ha élethalál harcot kell vele vívni egy szerepért, hogy amíg nem teszi magáévá a rendezői instrukciót, addig nem hajtja végre. Szóval nem azért csinálja, mert neki ezt mondták, hanem azért, mert megértette, vagy igyekezett magáévá tenni, vagy kemény küzdelem, álmatlan éjszakák árán magáévá tette. Ilyen na-

gyon kemény küzdelmeink, álmatlan éjszakáink, gyakran igen éles hangú vitáink voltak Törőcsik Marival, de azt nem voltam hajlandó elhinni, hogy soha nem lesz belőle színész.”

MAJOR TAMÁS

„A színészek túlnyomó többsége alakító művész, megformálja a figurát. Törőcsik Mari ritka kivétel, ő nem alakítja, ő táplálja szerepét, lázas ihlettel és folyamatosan. A színpadi alak számára nem kész ruha, mit estéről estére magára ölt: szemünk láttára, pillanatról pillanatra emeli ki szerepét önmagából és szövegéből, a teremtés forrón csupasz és kockázatos gesztusával. (...) Legnagyobb pillanataiban valósággal leég róla a szerep, levetkezi magát az alakítást is, hogy épp ezzel juttassa diadalra. (...) Józan és sugallatos egyszerűre. Ezt a szélsőséges és egyszerű ellentmondást csak zseniális művész tudja elviselni és megvalósítani. Kivételes lélek, ki egyszerre senkié és mindenkié.”

PILINSZKY JÁNOS

„Először is a szeme. Ez furcsa. Nagyon rég volt, együtt játszottunk a Téli regében a Nemzetiben. Akkor én ott tanultam tőle valamit. Olyan a szeme, mint egy drótkötélpálya. Soha nem eshetsz le, ha rád néz. Fenn tart a levegőben az erejével. Azzal, ahogy néz. Ahogy ma mondják: kontaktust tart. Nézd rád, és tudod, hogy nem zuhansz le. Megtart a pillantása.”

CSERHALMI GYÖRGY

„A beszédmodorát például számos fiatal színész utánozza, de a színpadi megoldásait nem látják át. Mondok egy példát. Hogy ő mikor mekkora a színpadon. Hogy milyen magas, mi a súlya. Ő azt nagyon tudja váltogatni. Egyszer megnő, máskor sokkal kisebb és törékenyebb, mint valójában. Ilyeneket is tud. Ezért nehéz róla tudományosan beszélni. Minden játékosága és az életben felvett modora ellenére igazi komolyság van benne, ami csak a valóban jelentős művészekre jellemző.”

ZSÁMBÉKI GÁBOR

„Nem igaz, hogy törékeny, idős asszony. Nem az. Maratoni futó. Eleinte teljesen öntudatlanul csinált dolgokat, aztán egyre tudatosabb lett. Ha olykor el is kábul magától, vérfigyasztóan tudja, azonnal felismeri, ha valami rossz. És miért ne kábulna el? Az övé. Dicsérje meg magát. Az első napokban csak vele próbáltam. Reszkettem, dadogtam, gyomrom a torkomban, hatszázszor leizzadtam. Ő ezt látta, észrevette, rendezőurazott, én meg úgy éreztem magam, mint egy kisfiú. A szöveget meghúzta, áthúzta, helyenként elmondhatatlannak tartotta, de azt is olyan rafinált édességgel közölte, hogy ne bántson meg.”

ZSÓTÉR SÁNDOR

| fotók: Eöri Szabó Zsolt

FÓKUSZ • SZÍNHÁZ JÁRVÁNY IDEJÉN

2020. március 16-a óta egyetlen olyan nap sem volt Magyarországon, amikor az előadó-művészet valamilyen hatósági korlátozás nélkül gyakorolható lett volna. Volt teljes leállás (a lap készítésekor is), fertőzés miatt kényszerű leállás, előadás korlátozott számú nézőközönségnek, online próba, maszkban történő próba... A tavaly nyári (korlátozott) nyitástól játszhattak a színházak november elejéig, de azóta nincsenek előadások. Az idén márciusban elrendelt szigorításokig a legtöbb színházban bemutatófelhalmozás zajlott a remélt újranyitás idejére.

Több mint egy év tapasztalatait gyűjtöttük össze. Kitekintünk a német, az amerikai, a svéd és a román színházi világra, hogy lássuk, hogyan kezelték a válságot tőlünk eltérő és hozzánk hasonló színházi struktúrájú országok. Megkérdeztünk fővárosi és vidéki színházigazgatókat, érdekképviselői szervezeteket, hogy lássuk, milyen szakmai és művészi, közösségi és egyéni stratégiák alakították a színházak életét. Csokorba szedtük az elérhető támogatásokat is.

Az összeállítást készítette: KORNYA ISTVÁN, GÖRÖMBÖLYI LÁSZLÓ

A San Francisco-i American Conservatory Theater – üres a nézőtér | forrás: American Conservatory Theater

Amerikai Egyesült Államok

The Show Must Stop

Covid az egész világ – mondják ma Shakespeare után szabadon. A pandémia életek millióit oltotta ki, változtatta meg gyökeresen mindennapjainkat, tette tönkre a gazdaságot, és felbecsülhetetlen károkat okozott a kultúrában, különös tekintettel az előadó-művészetekre.

Merre tovább színház? Mekkora a veszteség, mik a túlélési esélyek? Hogyan működik majd az új finanszírozási rendszer? Megváltoztatják-e az online előadások a színház és közönség kapcsolatát? – a választ mindenütt keresik. De különösen nehéz a helyzet az Egyesült Államokban, ahol a járvány előtt is súlyos, szinte megoldhatatlan problémákkal küszködött a színház. 2020 márciusától pedig az ország minden részén lement a függöny és azóta sem emelkedett fel. Nem tudni, mikor kezdhetnek újra, a bizonytalanság színházat és nézőt egyaránt megvisel.

MOZI KONTRA SZÍNHÁZ

Az európai kultúrával ellentétben, ahol a színház évszázados hagyományokra tekint vissza, ahol a színpadi színészeket, rendezőket tisztelet és rajongás övezi, Amerikában a színház háttérbe szorult a tömegkultúrára, sztárkultuszra építő mozival szemben. A hangosfilm 1920-as megjelenése óta a hollywoodi stúdiók meghatározó szerepet játszanak a tömegízlés formálásában. A színház befolyásának erősítésére nem sikerült hatékony szert találni. Edward Albee, az amerikai

COVID AZ EGÉSZ VILÁG

gyermekként Brooklynban született, Papirofskyból rövidítette nevét Pappra – nem tudni, miért éppen ezt a „magyaros” írásmódot választotta.)

FÉNYKOR ÉS HANYATLÁS

Az európai iskolák után a XX. század közepe az amerikai dráma fénykorát hozta el. A nagy generációt olyan kiválóságok képviselték, mint Thornton Wilder, Eugene O'Neill, Tennessee Williams, James Baldwin, Lillian Hellman, Arthur Miller, Edward Albee. A színházak válogathattak a drámákból, amiket nemcsak a hazai, hanem az európai közönség is nagyra értékelt. Érdekes, hogy Edward Albee előbb vált híressé Európában, mint Amerikában, amikor 1959-ben Berlinben az *Allatkerti történet* című egyfelvonásosával berobbant a színházi világba.

Az aranykor ugyan nem ismétlődött meg, de Tony Kushner, Sam Shepard mellett ma is vannak ígéretes drámaírói tehetségek, mint többek között David Mamet, August Wilson, Suzan-Lori Parks. A probléma az, hogy egyre kevesebb drámaíró marad meg a pályán, így alig születik átütő erejű, eredeti színpadi mű. Az írók többsége inkább választja a biztos megélhetést jelentő film- vagy televíziós ipart, mint a bizonytalan, rosszabbul fizető színházat. Még Tony Kushner is gyakran kirándul a filmhez, ő írta Steven Spielberg nagysikerű *München* és *Lincoln* című filmjeinek forgatókönyvét. A kortárs dráma hiányában az amerikai színházak is visszanyúlnak a klasszikusokhoz, az örökzöld Shakespeare mellett divatba jöttek az ókori drámaírók vagy a klasszicista Racine, akiknek művei létkérdéseket feszegetnek. De kénytelenek regények, sőt filmek adaptációit is színpadra vinni.

Az egykoron az angol hagyományra épülő amerikai színház ma a demográfiai sokszínűséget is tükrözni akarja, felkarolva az afrikai-amerikai, ázsiai, hispán hagyományokat. Rendezői vagy színészi tehetségekben nincs hiány, de nevüket a fanatikus színházrajongókön kívül nem ismerik. Sok színpadi színész reménykedik abban, hogy beteljesül a hollywoodi álom, felfedezi őket a film. A szerencséseknek, mint Meryl Streepnek, Hugh Jackmannek, Denzel Washingtonnak, Natalie Portmannak, Emma Stone-nak sikerült. A többiek élnek a színpadi színészek kemény életét, komoly anyagi problémákkal küszködve. Egyre kevesebb színházban, egyre kevesebb létszámmal működnek állandó társulatok. A színészeket legtöbbször csupán egy-egy szerepre szerződtetik, így kénytelenek a színház mellett másodállást is vállalni.

dráma egyik nagymestere 2005-ben így nyilatkozott a *Heti Válasznak*: „A nagy probléma, hogy az európai színházzal szemben mi nem neveltük ki saját közönségünket.”

Ennek ellenére is létrejöttek izgalmas regionális színházi központok, többek között Chicagóban, Minneapolisban, Bostonban, Atlantában, Houstonban, Dallasban. Az egyetemi kampuszok – Berkeley, Harvard, Yale, Brown – közelében is jól menő teátrumok működnek. Nyaranta több helyen rendeznek színházi fesztiválokat, közülük is kiemelkedik a williamstowni és az oregoni Shakespeare Fesztivál. Mindkét helyen a klasszikus mellett kortárs műveket is játszanak.

Az amerikai színház megkerülhetetlen alakja volt Joseph Papp producer, rendező, aki fáradhatatlanul harcolt a színházért, közönségért. Nevéhez fűződik a New York-i színházi negyed egy részének megmentése. Papp alapította 1954-ben az egyik első szabadtéri színházat a Central Parkban, ami később Shakespeare in the Park néven ingyenes fesztivállá vált azzal a céllal, hogy a szegényebb közönség számára is közvetítsék a színház élményét. (A megtévesztő név ellenére Papp nem volt magyar származású. Lengyel és litván zsidó szülők

A legtöbb színház nonprofit társulatként működik, ami annyit is jelent, hogy pusztán a mecénásoktól függ. A mecénások levonhatják adakozásuk összegét adójukból – ezzel is ösztönözni akarják a gazdagokat, vállalatokat, hogy támogassák a színházakat. A másik bevételi forrás a jegyeladás. Az állami támogatás nagyon csekély. A San Francisco-i American Conservatory Theater igazgatója kérdésünkre elmondta, hogy költségvetésüknek mindössze 2,2 százalékát teszi ki a szövetségi kormány, Kalifornia állam és San Francisco városának együttes hozzájárulása. Történik ez egy kivételesen gazdag államban és városban.

Ami Európában – az állami támogatásnak hála – ismeretlen, az az amerikai színházak, operák, szimfonikus zenekarok, múzeumok vezetői számára rutinfeladat: idejük jelentős részét pénzgyűjtéssel töltik vagy ösztöndíjakra vadásznak.

Az amerikai színházi élet az elmúlt évtizedekben gyökeresen átalakult. A repertoárszínházak, prózai társulatok száma csökkent. Sokasodtak a kabarék és a stand-up színházak, sorra alakulnak a kisebb-nagyobb sikereket vagy botrányokat elérő kísérlet-számú kísérleti társulatok, a dokumentarista, politikai, aktivista színházak, amelyek az interaktivitásra építve a közönségnek is nagy szerepet szánnak.

BROADWAY – AZ ÜZLETI SIKER CSÚCSA

Külön világot jelent a hatalmas üzleti sikereket magáénak mondható musicalbirodalom, ami a 2017–2018-as szezonban 13,8 millió nézőt vonzott. A New York-i Broadway a maga 41 színházával, 96 ezer dolgozójával, évi 13 milliárd dolláros bevételével színház a színházban, állam az államban. New York vezetői őszintén bevallják, hogy a Covid sújtotta Broadway talpra állása nélkül jelentős gazdasági problémák elé néz a város.

A Broadway legnagyobb színházait mára ellepték a musicalek, az off-Broadwayra kerültek a prózai társulatok, az off-off-Broadway a kisebb, kísérleti színházaknak ad otthont.

Bár a vitriolos tollú kritikusok vagy a kísérleti színházak barikádharcosai igyekeznek mélyen elítélni a musicalt mint a „show-business vidámparkját”, de a Broadway-sikerek kivételes profizmusról tesznek tanúságot, ahol kiváló énekesek, színészek, táncosok lépnek fel látványos kiállítású produkciókban. A legnépszerűbb (gyakran sok éven, esetleg évtizedeken át műsoron lévő) musicalek közé tartozik az *Oroszlánkirály*, az *Operaház fantomja*, a *Mamma mia*, a *Mormonok könyve*, a *Szépség és a szörnyeteg*, a *Nyomorultak*, a *Macskák*. Váratlanul kirobbanó sikert ért el az amerikai történelmi témájú, hip-hop, rap, soul zenére épülő, multikulturális hirdető új musical, a *Hamilton*. Olyan kultikus előadás lett, amit illet meg nézni, ha egyáltalán lehetett rá jegyet kapni. A Broadway vándortársulata az ország számos részébe is elvitte, mindenütt telt házzal játszották. (A mű az alapító atyák egyikének, az Egyesült Államok első pénzügyminiszterének, Alexander Hamiltonnak az életéről szól.)

De nem minden új musical fut be, sőt gyakran néhány hét vagy hónap után levezik a műsorról. Ilyen volt mások mellett a *King Kong* vagy a francia film, az *Amélie* adaptációja, illetve az amerikai filmsiker, az *Idétlen időkig* musical változata. Bret Easton Ellis *Amerikai pszicho* című regényéből készült musical is erre a sorsra jutott, illetve a politikai korrektség áldozata lett. A feministák tiltakoztak, amiért a brókerek üres világot élő főhős örületében vagy képzeletében nőket öl. Az egykor kirobbanó sikerű regény színpadi változatát felháborodottan fogadták és támadták az interneten. Az író szerint műve egyik első áldozata lett a cancel culture-nek. (A *cancel culture* az érdemi viták helyett érzelmi alapon próbálja meg elhallgattatni a neki nem tetsző véleményeket.)

A prózai színházak magas színvonalon dolgoznak, klasszikusokat, kortársakat egyaránt előadnak. Munkájukat évente a legnagyobb amerikai színházi kitüntetéssel, a Tony-díjjal jutalmazzák. De hiába jelzik plakátjaikon a díjak számát, ahhoz,

Az ötvennegyedik évadját ünneplő San Francisco-i American Conservatory Theater a közel kilencmillió város egyetlen prózai repertoártársulata (a kétmillió Budapestén ez a szám két tucat!). Az ezer ülőhelyes nagyszínház mellett van egy háromszáz fős kamaraszínházuk. Fájdalmas döntések meghozatalára kényszerültek: egy átlagos évben 600 embert alkalmaznak (teljes állásban, vagy csak egy projektre), most 60-an vannak. A korábbi éves költségvetésük 27,5 millió dollár volt, a következő évadot már csak 14,9 millióra tervezik.

Jelenet a Tomi Stone című drámából – az utolsó San Franciscó-i előadás | forrás: American Conservatory Theater

hogy kasszasikert arassanak, filmsztárokat kell szerződtetniük, akiknek neve becsalogatja a közönséget. O'Neill *Utazás az éjszakába* című darabját Vanessa Redgrave-vel, az azóta tragikusan elhunyt Philip Seymour Hoffmannal adták el. Nagy sikert ért el az a *Hamlet* előadás, amiben Jude Law alakította a címszerepet. Telt házzal játszották *A velencei kalmárt*, amikor Shylock szerepében Al Pacino brillírozott. Richard Greenberg *Three Days of Rain* című darabját Julia Robertsszel reklámozták. Bradley Cooper játszotta *az Elefántember* címszerepét.

BEZÁRÁSOK, ELBOCSÁTÁSOK

2020. március 12-én a New York-i kormányzó lezárta államát. A Broadwayn is elsötétültek a színpadok. Akkor még nem sejtették, hogy történelmük leghosszabb és legnehezebb kényszerzünete elé néznek. Első intézkedésként a színházak vagy visszatérítették a jegyek árát, vagy kupont adtak, ami a jövőbeli előadásokra érvényes, vagy a jegy tulajdonosa felajánlhatta a visszajáró pénzt jótékonyági célra. Az átmeneti időszakban az előadásokat, összesen 129-et (a *Hegedűs a háztetőn*től a *West Side Story*ig) a Netflixen, az HBO-n, a Disney Pluson vagy más streamline csatornán vetítették.

Elméletben a videóra rögzített előadások nem lehettek idegenek a nézőknek, hiszen az „opera a moziban” sikere után meghonosították a „színház a moziban” sorozatot, ahol nagy-sikerű előadásokat láthatott a színházértő közönség. De ezek a produkciók hosszas előkészületek után, gondos rendezői

munkával készültek. A Covid idején látható online változatok viszont az előadások lefényképezései, ahol elhalványulnak a nagy drámai pillanatok, eltűnnek a nűánszok. Az online színház vagy ingyenes, vagy kedvezményes áron kapható, de így sem nézik túl sokan. A közönséget az élő színjátszás varázsa, a színész és néző közötti intim kapcsolat vonzza a színházba, amit az online nem tud pótolni. Legfeljebb arra emlékeztet, hogy a színház nem tűnt el végleg...

A leállást követően megkezdődtek a kényszerszabadságok, majd az elbocsátások. A Nemzeti Művészeti Alap statisztikája szerint míg az országban átlagosan 8,5 százalékos a munkanélküliség, addig a színészek esetében ez 52 százalékra ugrott. Az elbocsátott művészek, színházi dolgozók komoly egzisztenciális problémákkal küszködnek, a munkanélküli segély legfeljebb a lakbérre elég. Munkahelyük megszűnésével elveszítetik egészségügyi biztosításukat is. A fiatal színészek egy része a drága New York-i élet elől hazamenekült szüleihez, az ott maradtak állást keresnek. Eddig a vendéglátóiparban találtak kiegészítő munkát, az éttermek bezárásával ez a lehetőség is elűszott. Sokan a Covid-idők legkeresettebb állását választják: ételfutárok lesznek.

A Trump-kormány Covid-segélycsomagjából a Nemzeti Művészeti Alap 75 millió dollárt kapott, ezt osztották szét a színházak között. (Sokan kritizálták, hogy ebből a washingtoni művészeti központ, a Kennedy Center egyedül 25 millió dollárt vehetett fel.) Többszöri halasztgatás után a Broadway

**„A Covid előtt
a Broadway
nézőközönségének
65 százalékát
turisták adták. Az
előrejelzések szerint
a turizmus ilyen
volumenben 2025-
ig nem tér vissza,
így a kifejezetten
turistáknak szánt
musicaleket le kell
venni a műsorról.
A helyi közönség
átlagéletkora 65 év,
akik nem biztos, hogy
mesemusicalekre
vágynak...**

azt a célt tűzte ki, hogy 2021. május harmincadikán megnyitja a kapukat. Az újrakezdés új kihívásokat jelent.

Át kell gondolni az egész műsortervet, árstruktúrát is. A Covid előtt a Broadway nézőközönségének 65 százalékát turisták adták. Az előrejelzések szerint a turizmus ilyen volumenben 2025-ig nem tér vissza. A kifejezetten turistáknak szánt musicaleket le kell venni a műsorról, hiszen a New York-iak már látták őket. Azt is figyelembe kell venni, hogy a helyi közönség átlagéletkora 65 év. Az ő igényeiket is ki kell elégíteni, nem biztos, hogy mesemusicalekre vágynak. De egyelőre nem tudni, hogy az idősebbek gyorsan visszatérnek vagy továbbra is félnek közösségbe menni. A Broadway legtöbb színháza régi épület, szűk folyosókkal, túl közeli székekkel, kicsi mosdókkal. Ilyen körülmények között nehéz lesz a Covid-szabályokat betartani. Csökkenteni kell az árakat is. Eddig az átlagos jegyár 20-175 dollár, de egy sikeres musical jobb helyeiért 200-600 dollárig is fizettek. Ezek az összegek a jövőben tarthatatlanok lesznek.

FÁJDALMAS DÖNTÉSEK

– 2020. március 11-én a *Tomi Stone* című dráma bemutatóját tartottuk, ami az első színesbőrű baseball játékos nő történetét dolgozta fel. Nagy sikert reméltünk a produkciótól. De alighogy befejeztük az előadást, este 11-től a kormányzó elrendelte a lezárást. Szerencsére minden produkciónkat eddig is felvettünk videóra az archiválás kedvéért. Így már másnap tudtunk intézkedni, engedélyt kértünk a szerzői jogvédőtől, tárgyaltunk a szakszervezettel. Készségesen beleegyeztek, hogy online előadásban mutassuk a produkciót a jegytulajdonosoknak. Nekem pedig be kellett jelenteni a társulatnak, hogy a tegnapi premier egyben az utolsó előadás is volt – emlékezik viszsza Jennifer Bielstein, a San Francisco-i American Conservatory Theater igazgatója.

Az ötvennegyedik évadját ünneplő teátrum a közel kilencmillió város egyetlen prózai repertoártársulata. Két épületet tartanak fenn, egy ezer ülőhelyes nagyszínházat és egy kisebb, háromszáz nézőt befogadó kamaraszínházat. Háziszerzőként tartották számon Edward Albee-t, Tom Stoppardot, de játszottak klasszikusokat Shakespeare-től Csehovig. Műsorra tűztek Molnár Ferenc-darabot is. Minden decemberben Dickens *Karácsonyi énekét* adják elő teltházzal. Küldetésének tartja a színház, hogy a város haladó hagyományait, sokszínűségét is tükrözze. 2020. március 11-e azonban alaposan felforgatta terveiket.

– Figyeltük a híreket, tudtuk, hogy egy időre mindent lezárnak. De arra senki sem készült fel, hogy lassan egy éve nem játszhatunk. Március 11-e után napról napra, óráról órára élünk és dolgozunk. Legelőször is át kellett alakítani színiiskolánkat online oktatásra. Ezen rengeteget dolgoztunk, de sikerült zökkenőmentesen folytatni Zoomon a tanítást. Élő színházból digitális színház lettünk. Négy darabunkat élő online előadásban láthatta a közönségünk. Többet felvételtől játszottunk. Társulatunk tagjai, szerzőink videón vallanak önmagukról, munkájukról. Hamarosan láthatják a nézők beszélgetésünket Annette Bening filmsztárral, aki nálunk kezdte pályáját. Mindez megtekinthető weboldalunkon. Fájdalmas döntéseket is kellett hozni. Egy átlagos évben hatszáz embert alkalmazunk, vagy teljes állásban, vagy csak egy projektre. Most hatvanan vagyunk. Tavaly márciustól júniusig, a pénzügyi év végéig 5,5 millió dolláros volt a veszteségünk. Évi költségvetésünk 27,5 millió dollár volt a Covid előtt, a következő évadot már csak 14,9 millióra tervezzük – mondja Jennifer Bielstein.

Az igazgatónő reméli, hogy 2021 júniusában újra kinyit San Francisco patinás színháza. Mert akármilyen nehézségeken is mennek keresztül, ahogy az amerikai mondás tartja: The show must go on.

BALLA ESZTER
író, publicista, San Franciscóban él

A Berliner Ensemble a szociális távolságtartás kikényszerítésével próbálkozott | fotó: MTI

Németország

Létrejöhet a színház „online tagozata”?

Németország színházai zárva vannak. A legtöbb intézmény 2021. március végéig lemondott minden programot, és átköltözött az online térbe. Már a tavaly márciusi első hullám is keményen érintette a színházakat, és be kellett zárniuk.

NINCS TERV – PEDIG LEHETNE

Ősszel a lazítás pillanatnyi reménye csillant fel – persze megfelelő higiéniai koncepciókkal és az ülőhelyek csökkentésével: a székeknek már csak az egyharmadát volt szabad eladni, és az éppen születő előadások rendezőinek is figyelembe kellett venniük az új távolságtartási előírásokat.

Friss vizsgálatok ugyanakkor azt mutatják, hogy korszerű levegőztető berendezésekkel a levegőcseppek általi fertőzés kockázata jelentősen csökkenthető, és hogy a járványügyi előírások betartása esetén működhethetnek a színházak: lehetne előadásokat tartani.

A zenés színházakat különösen keményen érintette a járvány, a szabályok itt még szigorúbbak. A trombita vagy a harsona esetében kilenc méter távolság ajánlott, vagyis nem jó

idők járnak a nagyzenekarokra, csak kamarakonzerteket lehetett rendezni. Ilyen volt a fennállása 450. évét ünneplő berlini Staatskapelle (a Staatsoper zenekara) tévében közvetített ünnepi eseménye is, amelyen Daniel Barenboim vezényelt – foghíjas nézőtér előtt a zenekar egy része játszott csak, azok is távol ülve egymástól. Novemberben aztán újra be kellett zárni a színházaknak. Azóta a színpadokon nem tartanak előadásokat.

HOME-OFFICE SZÍNÉSZET

Művészi megoldásokra lett szükség, és különösen a tavalyi első lockdown szabadított fel alkotó energiákat. A dramaturgok először is átkutatták a színházi archívumokat, és régi rendezések felvételeit streamelték – hol jobb, hol rosszabb

**„A színházak
többnyire elkezdtek
az internetre is
termelni, és digitális
játsszóhelyeket
alakítottak ki.
A streamnek ma már
valóságos özönét
láthatjuk.**

A Schauspiel Leipzig számára Philipp Preuss rendező a „k.” névre keresztelt projektben home-office-ban lévő színészeivel igyekezett Kaffka regényét, *A kastélyt* képernyőre – a most a világot jelentő deszkákra – vinni.

A Zoom videokonferencia alkalmazás megosztott képernyőjén maszkosított arcok Kaffka szövegeit mondták

minőségben. Akadt néhány igazi kincs is, különösen a berlini Schaubühne járt ebben élen, amely többek között annak a Peter Steinnek a mára nemesen megőregedett előadásait mutatta be, aki a 70-80-as években a Schaubühnét Németország és a világ egyik legérdekesebb műhelyévé tette. Sok színház ezúton színháztörténeti kirándulásra invitálta közönségét. 2020-ban a német nyelvterület legkiemelkedőbb rendezéseit felvonultató berlini Theatertreffen is a digitális térbe költözött, a 2019/20-as évad terméséből kiválasztott 13 előadásból csupán három nem volt online látható, a többi jobb vagy tűrhető minőségben felkerült a hálóra. A színházak többnyire elkezdtek az internetre is termelni, és digitális játsszóhelyeket alakítottak ki. A streamnek ma már valóságos özönét láthatjuk, ebben a legnagyobbak viszik el a pálmát, így a berlini Deutsches Theater, és egészen kiválóak a szintén berlini Maxim Gorki Theater előadásai is, de a kisebb színházak, valamint a független csoportok szintén felköltöztek a hálóra. Hiszen mi más lehetőségük maradt?

A tavaszi első hullám Zoom-produkciói alapján érdemes néhány benyomást, élményt megemlíteni. A legelsők egyike ezen a téren a Münchner Kammerspiele volt: Gro Swantje Kohlhof színész németül a Hogwarts- (magyarul Roxfort-) expedíciókra indult saját lakásában (és saját telefonjával per Zoom), és így mesélte el egy-egy *Harry Potter*-kötet történetét. A Schauspiel Leipzig számára Philipp Preuss rendező a „k.” névre keresztelt projektben home-office-ban lévő színészeivel igyekezett Kaffka regényét, *A kastélyt* képernyőre – a most a világot jelentő deszkákra – vinni. A Zoom videokonferencia alkalmazás megosztott képernyőjén maszkosított arcok Kaffka szövegeit mondták, közben előre készített videókat lehetett látni többek között téli erdőkről és a flipperekről, amelyek mögött el-eltűntek az arcok. Az egész inkább egy kísérleti videóra, semmint színházra emlékeztetett. A Schauspielhaus Zürich Christian Rüping *Dekalog* (Tízparancsolat) remake-projektjét adta előben a neten. (Rüping 2013-ban színházi előadásként Frankfurtban már megrendezte Krzysztof Kieślowski 1988/89-ben készült világhírű tízrészes filmsorozatának színpadi adaptációját.) Tíz részben a tíz parancsolathoz egy-egy színészt az üres térbe állított, és a közönségnek egy szavazóeszközzel interaktív módon lehetővé tette a beavatkozást az előadásba. A színházi tér használata önálló kameramunkát kívánt, ami jóval több dinamikát adott a produkciónak, mint amit a home-office kísérletekben láthatunk, de a produkció így is inkább a filmre vett színházhoz állt közelebb. (Ez a rendezés nemrég a Beijing Fringe Festivalon megkapta a legjobb előadásnak járó Zebra Awardot.)

Égészen nagy panorámát kívánt nyújtani a Vier.Ruhr elnevezésű színházi kezdeményezés, amelyet a Ruhr-vidéken található Mülheim színháza (Theater an der Ruhr), az egykori tehervonat-pályaudvar épületéből kialakított színházi és táncközpont, a Ringlokschuppen és a Mülheimer Theatertage, vagyis Németország egyik legjelentősebb kortárs szövegeket és szerzőket bemutató fesztiválja alkot. A koronavírus adta meg a kezdőlökést a mülheimi kulturális helyszínek egyébként is tervezett együttműködésének, amelynek keretében tíz különböző művészeti csoport a *Dekameron* történetei nyomán készült feldolgozásokat digitális térben live-színházként mutatta be. A téma igazán rimel a mai karanténvilágra, és az abban születő alkotásokra, hiszen Boccaccio könyve a pestis elől kivonulók-bezárkózók történetmeséléséről szól. A chemnitz-i bábszínház pedig digitális iskolai előadást hozott létre, ami kifejezetten az otthoni tanulást (home-schoolig) szolgálja. A *Wandertag im Weltraum* (Kirándulás a világűrbe) Christian Claas rendezésében interaktív színházi performansz két bábszínésszel, akik az osztályokat a nemzetközi úrállomásra viszik, ahol földönkívüliekkel és egy úrhajósnővel felfedezőútra indulnak az esőerdőkbe.

ZOOM-ESZTÉTIKA

Amikor művészekkel az internetszínházról mint egy új médium esztétikájáról beszélgetünk, újra és újra a terra incognita kifejezést halljuk, vagyis: ismeretlen terület.

„A kisbabák első lépéseit tesszük” – mondja Anna Bründl, a Vier.Ruhr koordinátora, és azt reméli, hogy a *Decameron*-sorozattal helyre tudják állítani a résztvevők közötti művészeti kapcsolatot, a térbeli és technikai távolság ugyanis nem csupán a színház és a közönség között van, hanem maguk a művészek is távol, elkülönülve vannak egymástól. Még a társulatok tagjai is elmagányosodnak ebben a helyzetben – csak az internet köti őket össze. „A sorozat tulajdonképpen egy olyan darab, amiből a létrehozók is tanulnak, de tandráma is azok számára, akik nézik” – teszi hozzá Matthias Frense, a Ringlokschuppen művészeti vezetője. „Végül is *véramatórők* vagyunk a hálózati kultúrában mindannyian”.

Mindenki az új médium performatív minőségét keresi, amely a teret és a nézési szokásokat is átalakítja. Abban a kérdésben eltérnek a vélemények, hogy milyen módon kapcsolhatók be értelmesen a chat és más hasonló kommunikációs lehetőségek a webszínházba. „Előadás alatt se mondja el a szomszédom, hogy mit evett ebédre” – mondja Preuss, és osztja ezt a véleményt Rüping is, aki a második *Dekalog*-előadás során lekapcsoltatta a chatfunkciót. Ezzel szemben Christian Rakow, Németország legnagyobb online színházi és kritikai portáljának, a nachtkritik.de-nek a szerkesztője arról ábrándozik, hogy a chat a nem live-stream előadások esetében egy hierarchiamentes beszéd lehetőségét kínálhatná, ami az egésznek bizonyos *pop-appeal* kölcsönözne. Hogy mindebből a színház online „tagozata” jön-e létre, vagy a színházközvetítés új formáinak a gyakorlóterepe lesz-e, nos, ez idő szerint ez még nyitott kérdés. A tíz tézis közül, amit Rüpling a *Dekalog*-ja bevezetőjeként megfogalmazott, leginkább a nyolcadik az aktuális: „Abból indulunk ki, hogy már a közönség és a készítőik oldalán sincsenek profik, csak kezdők.” Vagy ahogy egykor Angela Merkel kancellár fogalmazott: „Az internet mindannyiunk számára ismeretlen terület.”

A POLITIKA NEM ÉRTI

A lockdown a kultúrpolitika számára is nagy kihívást jelentett, és megmutatta, milyen kevésbé érti a politika a kultúra működését. Ez kevésbé érintette az úgynevezett Stadttheatereket (a szó jelentése városi színház, de ebbe a csoportba tartoznak a tartományi és az állami színházak is: állandó épülettel és társulattal rendelkeznek, a támogatásukat – vagy annak egy részét – pedig végső soron az állam nyújtja. Magyar megfelelője leginkább a kőszínház lehet – *a szerk.*). Ezek elestek ugyan a bevételeiktől, de költségvetésük nagy része így is biztosított. Az itt dolgozókat rövidített munkaidőben (Kurzarbeit) foglalkoztatják (ami persze újabb, másféle állami támogatást jelent), nincsenek előadások, de a téli álom egyéb fenyegetést nem jelent.

Égészen más a helyzet a szabadúszó művészekkel, akik számára azzal, hogy egyik napról a másikra megszűntek a fellépési lehetőségek, a bevételeik is eltűntek. (És ugyanez érvényes a műszaki személyzetre, a szervezőkre, rendezvényeket lebonyolító cégekre és alkalmazottjaikra.) Foglalkoztatási lehetőségeik lenullázódtak, a tévészeplések jelentenek egyeseknek időnként némi bevételt. A legrosszabb: a szövetségi kormány első koronasegélyei éppen ezen a célcsoporton nem segítettek, mert a támogatás csak a működési költségek fedezésére szolgált, de megélhetésére nem volt fordítható. A működési költségre kapható támogatások most már áttekinthetők a szabadúszó művészek számára, de minél tovább tart a rendezvény-stop (és itt ne csupán a színházakra gondoljunk, hanem például a szórakoztatóipar elmaradt fesztiválszezonjára is), annál súlyosabbak a gondok. Sok művészt fenyeget az a veszély, hogy szociális segélyezetté válik, és hozzá kell nyúlnia a tartalékához (például magánnyugdíj megtakarításához).

Szabályozások áttekinthetetlen rongyszőnyegével és többnyire inkább kisebb támogatásokkal kezdték a tartományok a problémáknak legalább egy részét enyhíteni, különösen a szabadúszó művészek számára. Ösztöndíjprogramokat és azonnali segélyeket nyújtottak, a szövetségi kulturális alapítvány (Kulturstiftung des Bundes)

Félig üres, félig tele? | fotó: Moritz Haase

REGGEL TESZT, ESTE SZÍNHÁZ?

Perspektive Kultur néven március második felében tesztprogramot hirdetett Berlin szenátusa és a főváros több fontos kulturális intézménye. A cél: kipróbálni és meghatározni, milyen intézkedések és szabályok mellett volna lehetőség a színházak, koncerttermek újra nyitására. Március 19-én a Berliner Ensemble Panikherz című előadásával indult a projekt, amelyre percek alatt elfogytak jegyek.

Sakktáblaszerűen ülhetek be a nézők, összesen 350-en – vagyis most a félház jelenti a teltházat. Az előadáson való részvétel feltétele egy 12 óránál nem régebbi negatív gyorseszteszt, a maszk viselése, és számos további szabály és óvintézkedés várja majd a nézőket, hogy elkerüljék a tumultust, a színházban levegőztető berendezéseket is használnak. A jegyek névre szólóak, hogy követhetők legyenek a fertőzési láncok. A projektben részt vesz még a Staatsoper, a Berliner Oper, a Berlini Filharmonikusok, valamint a város klubjait, fesztiváljait, szabadidő rendezvényei összefogó, tanácsadó és segítő szervezete, a Berliner Club-commission és a főváros hivatalos turisztikai portálja, a visitBerlin.

Pár nappal a tesztprogram bejelentése és első előadása után tovább szigorították a járványügyi intézkedéseket Németországban, a kulturális intézmények is újra bezártak.

Kirakatban is –
a Münchener
Kammerspiele
akciója: kint a néző,
bent a művész.
A háttérben
olvasható felirat
szerint: a valóságot
nem szabad békén
hagyni

programot indított a független társulatok számára, ezen kívül gombamód elszaporodtak a digitális területre szóló projektátmozgatások.

Az, hogy ki mennyi támogatásra tarthat igényt, a lakóhelytől függ. Szászországban például két hónapra összesen 4000 eurót jelentett a Denkzeit (Gondolkodási idő) elnevezésű ösztöndíj, Bajorország három hónapra összesen 3000 eurót biztosított. Ezekre a programokra rengetegen jelentkeztek. Berlinben például már rövid idő után le kellett zárni a jelentkezésre létrehozott portált, mert az igénylések pillanatok alatt meghaladták a rendelkezésre álló keretet. 2020 májusa óta működik a szövetségi kormánynak az a programja, amely a kulturális területen dolgozókat segíti, a 30 millió eurós „Neustart Kultur” (Kulturális újrakezdés) azonban korántsem ér el mindenkit. A programnak időközben már a második köre fut – ez is valami.

Az említettekhez jöttek még az úgynevezett novemberi (és decemberi) segélyek: az egyéni vállalkozók esetében az előző év azonos időszakának bevételét alapul véve, annak 80 százalékaig nyújtott támogatást az állam. (Ez a program nemcsak a kulturális szféra dolgozóit érintette, hanem a vendéglátásban és a kisiparban dolgozó vállalkozókat is.)

Volt, hogy városok is életre hívtak saját programokat, és a 2020-ra már jóváhagyott támogatásokat is hozzáigazították az új szituációhoz. Akárhogy is: a kultúrában dolgozók számára ez sok bürokráciával jár, rengeteg papírt, nyomtatványt kell kitölteni, sokan szorult helyzetükben nem is tudnak megfelelően mérlegelni, és nem tudják, hogy a mostani támogatások milyen hatással lesznek majd az adójukra, hogy az esetleges visszatérítések milyen terhet rónak rájuk a jövőben. A műv-

szek szociális pénztárának esete jól mutatja, milyen veszélyeket rejt a helyzet. Ez a pénztár alapvetően beteg- és munkanélküli biztosítást ad szabadúszó művészeknek (szerzők, színészek, zenészek). A szervezet az utóbbi időben megpróbált olyan tagokat kizárni a soraiból, akiknek a nem művészeti tevékenységet jelentő mellékállásából származó keresete átlépett egy határt. Azt azonban, hogy ez idő szerint éppen a művészeti tevékenységből egyáltalán nincs bevétel, nem veszik figyelembe. A bürokrácia győz a józan ész felett? Egy biztos: nem ezt nevezik a kulturális téren végzett munka elismerésének.

2021. február elején, amikor ezt a körképet írom, nem látszik a perspektíva. A német föderalizmust a válság láthatóan túlterhelte, többek között éppen azért, mert az egészségügyi, a képzési és a kulturális kérdések megoldása nem a szövetségi kormány, hanem a tartományok kezében van. Ezek azonban egy pandémia kihívásaival semmilyen tekintetben nem tudnak produktívan és tervszerűen megbirkózni. A végkövetkeztetés az, hogy vélhetően legalább a Stadttheaterok nagyobb sérülések nélkül átvészélhetik a válságot, a függetlenek, az alternatív szcéna jövőjéről azonban nehéz volna előrejelzéseket adni.

TORBEN IBS
újságíró, színháztudós, dramaturg, Lipcsében él

Románia

Pótszínház

Ami korábban elképzelhetetlen volt: egy rendelet értelmében 2020. március 11-től kezdődően Romániában egyetlen előadó-művészeti intézmény sem fogadhatott nézőket. A járványvédelmi intézkedéssel nem csak a pandémia, hanem egy apokaliptikus érzés is megérkezett. Ekkor azonban még mindenki hitte, hogy csupán két hétről, rosszabb esetben március végéig terjedő időszakról van szó, ami után minden visszatérhet a rendes kerékvágásba. Azóta már tudjuk: nem így történt.

A színház lényege szerint az a művészet, ahol a játsszók és nézők egyidejű egy térben léte elkerülhetetlen, egymástól való elkülönítésük lehetetlen, így a járványvédelmi intézkedések tulajdonképpen lényegétől fosztották meg a színházat, olyan helyzetet teremtve, mely teljességgel ismeretlen volt mind az intézmények, mind az előadók, mind pedig a nézők számára. Mára egyértelműen látszik, az elhúzódó világjárvány, az esetleges hosszútávú korlátozások, és a potenciális nézőkben esetleg kialakuló félelmek az élő kultúra létét veszélyeztetik. A leginkább fenyegetettek az élő művészetek, köztük is leginkább a színház minden formája.

LÁZADÁS, KÉNYSZERSZABADSÁG, SEGÉLY

A romániai színházi struktúra erőteljesen az állandó társulattal rendelkező kőszínházak által meghatározott, mind számuk, mind az előadásszám, mind pedig a nézőszám tekintetében ezek a közintézmények képezik a struktúra jelentős hányadát. A nemzeti státuszú intézmények fenntartója a Művelődési Minisztérium, a többi a megyei vagy városi önkormányzatok hatáskörébe tartozik. A magán- és független színházak, bár egyre erősebben vannak jelen nemcsak a működésben, hanem a köztudatban is, elsősorban a nagyobb egyetemi központokba sűrűsödnek.

Az új helyzetre az egyik első, nagy hatású reakció a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulata részéről érkezett, akik kényszerűen félbeszakították az épp folyó miniévadukat, ám március 12-én a meghirdetett *Sirály* előadást nézők nélkül lejátszották, és a Keresztes Attila által rendezett produkciót előben közvetítették YouTube és Facebook csatornájukon. A döbbenet és ijedtség által átjárt történelmi helyzetben több volt ez egyszerű gesztusnál, maga volt a színház kétségbeesett lázadása a kiszolgáltatott helyzet ellen, és ehhez a lázadáshoz a nézők virtuális jelenlétükkel csatlakoztak. Katartikus pillanat volt (ezt egyértelműen jelzik a közvetítés platformjain olvasható nézői visszajelzések) – hosszú ideig az utolsó.

Az ezt követő hetekben-hónapokban az akciónak nem volt, nem lehetett folytatása. A bevezetett szükségállapottal járó korlátozások, a kijárási tilalom már nemcsak a nézőket, hanem az alkotókat is kitiltotta a színházakból: nemcsak élő közvetítésben üres nézőter előtt játszani, de még próbálni sem szabadott. A színházak úgy ürültek ki hosszú időre, hogy sem a nézői igény, sem az alkotói szándék nem szűnt meg, a járványhelyzet azonban mindkettőt felülbírálta.

Ebben a helyzetben a színházak (és vezetőik) attól féltek, pénzügyi működésük is veszélybe került – az intézmények és vezetőik különböző intézkedéseket foganatosítottak, ám ezek az improvizált intézkedéseket leggyakrabban az alkalmazottaik érez-

„Az elhúzódó világjárvány, az esetleges hosszútávú korlátozások, és a potenciális nézőkben esetleg kialakuló félelmek az élő kultúra létét veszélyeztetik. A leginkább fenyegetettek az élő művészetek, köztük is leginkább a színház minden formája.

A nyár és a lazítások beköszöntével a színház a szabadterre költözött – alkalmi nézőtér a Szamos partján | fotó: Biró István

ték meg. Voltak intézmények, amelyek – abból kiindulva, hogy egyetlen törvény sem teszi kötelezővé, hogy a pihenőszabadságot évdaszünetben vegyék ki – éves szabadságukra (vagy annak egy részére) küldték az alkalmazottakat, abban a reményben, hogy a járvány gyors lefolyású lesz, a korlátozó intézkedések hamar véget érnek. Mások kényszerszabadságot vezettek be, a munkavállalóknak bérük 75 százalékát fizetve. Ezen intézkedések nem minden esetben zajlottak botránymentesen, az alkalmazottak néhány esetben tiltakoztak, a sajtó nyilvánosságához fordultak, jogi lépéseket fontolgattak. Ugyanez az intézkedés azonban a független szférában valamelyest mentőövet jelentett: azok az alkotók, akik szerződésben álltak valamely független- vagy magánszínházzal, szintén megkaphatták fizetésük 75 százalékát az országos átlagbér 75 százalékának értékéig. A szabadúszó művészek, akiknek március 16. előtt kelt szerződésük volt a szükségállapot időszakára, amennyiben más jövedelemmel nem rendelkeztek, szintén megkaphatták az országos átlagbér 75 százalékát. Ezeket a segélyeket igénylés alapján az állam a központi költségvetésből biztosította – ám

csak a szükségállapot idejére, mely időszak nem esik teljesen egybe a színházi inaktivitás időszakával...

BÁRMI ÁRON

A home office intézményének, az otthoni munkavégzésnek a bevezetése a kőszínházakba mindennek nevezhető, csak természetesnek nem. Számos esetben a színészek – önkéntesen vagy fenntartói felszólításra – szakmájuktól idegen munkát is végeztek, leggyakrabban a kötelező otthoni karanténban levők vagy a különösen veszélyeztetett idősök önkormányzatok általi ellátásának logisztikájába, illetve a telefonos kapcsolattartásba segítettek be.

A színházak két irányba próbáltak megfelelni: egyrészt folyamatosan próbálták felmutatni fenntartóik felé, hogy a korlátozások és a különleges helyzet ellenére is az intézmény profiljának megfelelő tevékenységet folytatnak, másrészt pedig próbálták tartani a virtuális kapcsolatot nézőikkel – az első időszakban nem egy esetben feladatnak tekintve azt, hogy aktívan hozzájáruljanak a közösségi kohézió megtartásához.

Ezekben a törekvésekben gyakran érződött tanácstalanság, improvizatív jelleg, a megoldásokban gyakran keveredett a művészi pótcselekvés és a művészi érték. A látható és érzékelhető cél létezni, működni legalább valamennyire – bármi áron. A megoldások hasonlóak voltak, bár árnyalatnyi – gyakran stratégiai fontosságú – különbségek voltak köztük.

A színházak zöme online elérhetővé tette korábbi előadásainak felvételét, ezeket be is harangozta különböző platformokon. Volt, amelyik színház csomagokban osztotta meg egyszerre több előadását anélkül, hogy ezeknek a megosztásoknak időkorlátot szabott volna, volt, amelyik egyenként töltötte fel produkcióit, és voltak színházak, amelyek kezdettől műsorrendszerűen osztották be ezeket a streameket. A tavaszi időszak online megosztásainak közös vonása volt, hogy ezek ingyenesek voltak, a nézőknek nem kellett fizetni a megtekintésért. Az elhúzódó járvány azonban azt eredményezte, hogy a színházak csendben visszavonták ezeket a megosztásokat, majd fokozatosan áttáltak a műsorrendszerű online közvetítésekre, immár fizetős platformokon.

A szükségállapot idején az „élő” színházi tevékenység átkerült a közösségi médiába. Az előadás-felvételek megosztásán kívül az otthoni munkavégzés során létrehozott produktumokat osztották meg. A felolvasások mellett ezek visszatérő eleme volt a versmondás, néhol valamilyen, a válogatásban vagy a filmezés módjában megjelenő koncepció alapján. A versek megjelentek azon színházak online platformjain is, amelyek korábban évtizedek óta nem mutattak be pódiumműsorokat, egyéni esteket, a vers műfaja semmilyen formában nem szerepelt repertoárjukon, ahogyan verseket adtak elő olyan színészek is, akik korábban ugyancsak hosszú ideje előadóművészként semmilyen formában nem foglalkoztak a verssel.

Bár Bukarestben jelen van a sztárkultusz, sőt, helyi szinten akár jó pár vidéki színházban is megfigyelhető ez, a romániai

Június elején a Kolozsvári Állami Magyar Színház Mark Ravenhill *POOL (no water)* című darabja nyomán készült új produkcióját nem hagyományos színházi formában, hanem „színházi-filmes performansz” formájában online mutatta be. Radu Nica, Andu Dumitrescu és Vlaicu Golcea a színészek által a kijárási tilalom idején otthonukban felvett mobiltelefonos videóiból készített montázs, erős digitális effektekkel megtűzdelve. Ez a projekt azonban lemond a néző szerves jelenlétéről, tőle teljesen független, izolált kész termékként tárja az alkotást a közönség elé.

színházi rendszerre elsősorban a rendezők dominanciája jellemző. Az otthoni munkavégzés színházában azonban – legtöbbször – a rendezői színház háttérbe szorult, a kényszerhelyzet a színészeket helyezte a középpontba: azokat a színészeket, akik felolvastak, verset mondtak, különböző témák kapcsán élményeikről beszéltek, azokat a színészeket, akik eddig is a találkozási felületet jelentették a színházi előadás és a nézők közt.

KI A SZABADBAI!

Június elején a Kolozsvári Állami Magyar Színház Mark Ravenhill *POOL (no water)* című darabja nyomán készült új produkcióját nem hagyományos színházi formában, hanem „színházi-filmes performansz” formájában online mutatta be. Radu Nica, Andu Dumitrescu és Vlaicu Golcea a színészek által a kijárási tilalom idején otthonukban felvett mobiltelefonos videóiból készített montázs, erős digitális effektekkel megtűzdelve. Ez a projekt azonban lemond a néző szerves jelenlétéről, tőle teljesen független, izolált kész termékként tárja az alkotást a közönség elé.

Olyan online, a Zoom platformját használó előadás-próbálkozások, amelyek interaktív módon vonták be a nézőt, Romániában először a független szféra részéről történtek. Ezek a részvételi vagy a közösségi színház eszközeit próbálták az online térbe transzponálni.

A nyár és a lazítások beköszöntével a színház a szabadtérre költözött: előadásokat tartottak egykori szabadtéri színházakban, színházudvarokon, más kulturális intézmények kertjében tartottak új bemutatókat vagy mutatták be korábbi, beltéri produkcióikat az előadó-művészeti intézmények. A nézőtér kialakítása a szociális távolságtartás szabályai szerint történt, az egymástól két méterre ülő maszkos nézők ezúttal úgy találkozhattak az élő színház élményével, hogy közben esélyük sem volt a máskor megszokott közösségi élmény megélésére. A szabadtéri produkcióknak csak kis része volt kifejezetten szabadtérre szánt előadás, legtöbbjük akár korábbi beltéri előadás részben kültérre adaptált változata, akár valójában beltérbe szánt új produkciók szabad téren megtartott előbemutatója. Ezekre rányomta bélyegét a kényszer: a szabadtéri színjátszás egy sajátos játékmódot, egy másfajta színházi formanyelvet igényel, a kényszerből szabadtérre kivitt előadások nem egy esetben jeleztek is ezt.

„A színházak két irányba próbáltak megfelelni: egyrészt folyamatosan próbálták felmutatni fenntartóik felé, hogy a korlátozások és a különleges helyzet ellenére is az intézmény profiljának megfelelő tevékenységet folytatnak, másrészt pedig próbálták tartani a virtuális kapcsolatot nézőikkel.

Ibsen Nórájának bemutatója Marosvásárhelyen – kellő távolságtartással... | fotó: Bereczky Sándor

Az őszi hűvösebb időjárás beköszöntével a szabadtéri színházi működés nem volt tovább tartható. Ezzel egyidőben az országos járványhelyzet ideiglenes javulásának (?) köszönhetően a szigorításokon is lazítottak: ha csökkentett nézőtéri kapacitással és maszkot viselő nézőkkel is, de újra lehetővé vált a beltéri színházi előadások játsszása. Sem gazdasági, sem a befogadókval való kapcsolat értelmében nem nevezhetjük ezt a normális működésre való visszaállásnak, de kétségtelenül egy afelé vezető lépésnek tűnt.

Ez a működés azonban rövid ideig tartott, hol az egyes színházakban felbukkanó fertőzések miatt kellett a tevékenységet két hétre felfüggeszteni, hol pedig az adott városban mért fertőzöttségi ráta miatt zártak be ismét – egyebek mellett – a színházak is. Az ősztől kezdődően Romániában bevezették a szigorítások települések szerinti alkalmazását a kéthetes fertőzöttségi ráta függvényében: így ahol az 1,5 ezrelék alatt volt/van, az előadótermek 50 százalékos kapacitással működhetnek, 1,5. és 3 ezrelék közti fertőzöttség esetén csupán a befogadóképességük 30 százalékának határáig fogadhatnak nézőket, 3 ezrelék feletti fertőzöttség esetén a ráta 3 ezrelék alá csökkenéséig, de legkevesebb két hétig nem fogadhatnak egyáltalán nézőket. Jelen körülmények közt a működés teljesen kiszámíthatatlan, a színházak

még rövid távra sem tudnak tervezni. Nem csak az előadások játsszása bizonytalan, de esetleges pozitív teszteredmények, vagy kontaktszemélyként való besorolások miatt a próbafolyamatok sem tudnak mindig a tervezettek szerint haladni.

ONLINE KÍSÉRLETEK, HIBRID MEGOLDÁSOK

A lezárások idején a színházak visszatérnek az online, jobb esetben élő közvetítésekhez, de nyitás esetén is gyakori, hogy „hibrid” működéssel élnek: a csökkentett számú nézők jelenlétében játszott előadást egyben online is közvetítik. Ezek hatása leginkább egy televíziós közvetítéséhez hasonlítható, nincs bennük az a katartikus töltet, mint a marosvásárhelyi *Sirály*ban volt: a történelmi pillanat azt a kényszerhelyzet elleni kétségbeesett lázadásá tette, míg jelenleg az online közvetítések a helyzet tudomásulvételét sugallják. Az internetes közvetítések segítségével átléphetők a földrajzi határok, megcélózhatók olyan nézők is, akik az adott színháztól nagy távolságra vannak – ugyanakkor ez is kétirányú, hiszen bármely színház állandó nézőinek lehetősége van a világ bármely távoli pontján működő színház előadását választani.

A sepsiszentgyörgyi Andrei Muresanu Színház és a Konsztanci Állami Színház közös projektjeként indult a VR színház

**„A pandémia
következtében fellépő
megszorítások által
meghatározott helyzet
valamilyen formában
kísérletezésre, és
önnön online jelenlétük
meghatározó növelésére
kényszerítette
a kőszínházi formákhoz
leginkább ragaszkodó
színházakat is.**

romániai megvalósítása. (VR: virtual reality – virtuális valóság) Ennek lényege, hogy a kiválasztott előadásokat VR technológia segítségével rögzítik, és a megfelelő szemüveget használó néző (ezt egyébként akár a jeggyel együtt is megvásárolhatja) a produkció felvételét egy belső nézőpontból, akár a térben és a szereplők közt virtuálisan mozogva tekintheti meg.

Marosvásárhelyen Keresztes Attila és csapata a Magyar Kultúra Napja alkalmából Weöres Sándor műveiből kiindulva hozott létre egy kísérleti jellegű videoinstallációt, melyben a színészek szuperközelikből álló felvételen mondták Weöres szövegeit, a nézők azonban a vetítést nem otthonról, hanem a színház kistermében nézték. A színházi projekciót az egykori némafilmek és mozsizkeccsek vetítésére emlékeztető módon élő zongorajáték kísérte, különleges párbeszédet alakítva ki szöveg és zene, valós és virtuális, élő és rögzített között.

Az online térbe költözött a fontosabb nyári és őszi színházi fesztiválok jelentős része is. Az Országos Színházi Fesztivál (ismertebb nevén FNT) idén nem új előadásokat hívott meg, hanem rendhagyó módon visszatekintést állított össze: az elmúlt évek-évtizedek fesztiválján részt vevő kiemelkedő produkciókból válogatott, a kiválasztott előadások felvételeit műsorszerűen, napokra lebontva tették közzé online. Az egyes előadások 48 órán át voltak elérhetők, a fesztivál ingyenes volt. A Nagyszebeni Nemzetközi Színházi Fesztivál hosszú évek óta Románia egyik, ha nem a legnagyobb színházi fesztiválja, számos párhuzamosan futó programmal, melynek műsorán megférnek klasszikus és kísérleti, kőszínházi és alternatív, beltéri és utcaszínházi produkciók egyaránt. A pandémia következtében 2020-ban ez a fesztivál is az online térbe kényszerült, a virtuális programba beválogatott előadások felvételét ugyancsak rögzített műsor szerint tették (egyes előadásokat csak romániai IP-címről) elérhetővé. A rendkívüli helyzetben a kolozsvári Interferenciák is online fesztivállá alakult. Itt 12 vagy 24 órán keresztül voltak megtekinthetők a programban szereplő előadások, a másik két nagy fesztiválhoz hasonlóan legtöbbjük ingyenesen. A három programcsoportban az élő fesztiválra meghívni szándékozott produkciók mellett az Európai Színházi Unió elmúlt három évtizede fesztiváljainak kiemelkedő produkciói, valamint fiatal alkotók munkái is helyet kaptak.

A pandémia következtében fellépő megszorítások által meghatározott helyzet valamilyen formában kísérletezésre, és önnön online jelenlétük meghatározó növelésére kényszerítette a kőszínházi formákhoz leginkább ragaszkodó színházakat is. A megjelenési formák nem újak, nem a pandémia szülte őket, és elsődlegesen nem a színház sajátjai, ezek korábban is léteztek: a film, a televízió és a digitális média technikai és műfajai, amiket a színház ebben a helyzetben csak kölcsönzött, magához ölelt. Nevezhetjük őket a színház megújulásának, új formáinak, reformjának és új színházi műfajoknak – de ezzel a megfogalmazással épp a néző személyes jelenlétének fontosságát, előadó és néző egy térben és egy időben való, élő kapcsolatát, és ezzel tulajdonképpen a színházról vallott eddigi legfontosabb ismérvünket relativizáljuk.

BODÓ A. OTTÓ
dramaturg, a kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem
Színház és Film Karának oktatója

Svédország

Modell hátulütőkkel

„Úgy érzem magam, mint egy könnyűbúvár, akinek egy lélegzetvételnyi levegője van, és ezt kell beosztania, hogy minél tovább kitartsa” – mondta Andreas Boonstra, a Stockholm egyik külvárosában, Gubbängenben levő Moment színház alapítója és vezetője. Épphogy csak sikerült bemutatni tavaly márciusban az *Inspekció 2020* című darabot, amivel a Moment meg akarta ünnepelni fennállásának húszéves jubileumát. Darabunk arról szólt, hogy milyen együtt öregedni egy színházzal. Az egyetlen, bemutató előadást követően azonban a Momentet be kellett zárni a járvány miatt.

NYUGTALANSÁG ÉS HIÁNYÉRZET

Szinte közhelyszámba megy, hogy a legjobban az előadók és a nézők közötti élő találkozásokon alapuló színházi életet sújtotta a lassan egy éve ránk telepedett veszedelem, a koronavírus. Nagy nyugtalanságot okoz ezzel a színházi embereknek, hiányérzetet a közönségnek.

Skandináviában – leginkább Svédországban – kicsit más-képpen reagáltak a fenyegető veszedelemre, elterjedt a „svéd modell” kifejezés a nemzetközi sajtóban, amelyről sokan azt állították, hogy a kormány elengedte a gyepőt, hogy minél gyorsabban elérjék a nyájimmunitást, kerül, amibe kerül. A cél azonban nem ez volt, az eszköz pedig teljesen más. A kormány a járványügyi szakemberek tanácsaira hallgatott, akik igyekeztek a járványt lassítani, hogy az egészségügy bírja a terhelést, és ennek elérésére eszközként a svéd emberek szabálykövető magatartását választották. Megkértek mindenkit, hogy tartsa be az ajánlásokat: szociális távolságtartás, gyakori kézmosás, lehetőleg elkerülni a zsúfolt helyeket, az idősek és aki betegnek érzi magát, az maradjon otthon. Egy ponton azonban teljesen félresikerült a módszer: a vírus bekerült az idősotthonokba, ahol rengeteget kaszált a magas kort megélt, egyszerre több betegséggel terhelt öregek között.

A szomszédos Norvégia, Finnország és Dánia a tiltások és engedélyezések módszerét alkalmazták, idejekorán lezárták országaikat, és ennek következtében a 2020-as év első felében Európa legalacsonyabb fertőzési és halálozási adatait mutató országok között szerepeltek. Az őszi második hullám sok mindent megváltoztatott, az ajánlásokkal operáló svédeknek eleinte be sem indult a járvány, Dániában viszont a tiltások el-lenére megugrott a fertőzöttek száma.

Közben az is kiderült, hogy Svédország már csak azért sem tudott bizonyos tilalmakat bevezetni, mert a meglévő törvények ezeket nem teszik lehetővé. Nosza, nekiláttak az ideiglenes pandémia-törvény megalkotásának. Már tavasszal összeállították

a törvény előzetes szövegét, majd ezt véleményezésre kiküldték különböző szervezeteknek, és – Svédországban meglepő és szokatlan „gyorsasággal” – 2021. január 7-én elfogadták az új törvényt, amely március 15-én lépett életbe, és lehetővé teszi akár privát konditermek vagy bevásárlóközpontok bezárását is.

Mi a helyzet a színházi világgal és a nagy nézőközönséget csábító koncertekkel, sporteseményekkel? A svéd fertőzöttek számának kezdeti megugrását annak lehet betudni, hogy 2020-ban, a februári sportszünetben egymillió ember sielt Észak-Olaszországban és Ausztriában, majd márciusban a táncdalfesztivál megrendezése a Globen stockholmi arénában 8000 néző előtt szuperterjesztő eseménnyé vált. A járványtörvény hiányában a kormány nem tudta megakadályozni, hogy a hasonló jellegű helyeket bezárják, de a résztvevők számát tudta korlátozni rendeletileg.

Svédország eleinte 500 főt engedett meg, kizárólag szabad téren, majd ezt csökkentették 50-re. A nyár folyamán ismét 500-ra emelték, majd 300-ra, később megint 50-re mérsékeltek. Decemberben pedig 8 főre korlátozták az egy térben tartózkodó, nem egy háztartásban élők számát. (Finnországban és Dániában ez a szám 10 fő, Norvégiában 5.) Senki sem zárta be hivatalosan a színházakat, de mindenféle aktivitást megállítanak ezek a számok: – Még digitális felvételeket sem tudunk készíteni, ha a színpadon tíz embernek kell egyszerre jelen lennie – mondta Hanna Melanton-Appelfeldt, a Teater Tribunalen vezetője. A színház kénytelen volt felmondani a személyzetnek.

AZ ÜZLETEK VIRÁGOZTAK, A KULTÚRA HALDOKOLT

Január közepén 39 operaházi zenész nyílt színi koncertet tartott a svéd parlament, a Riksdag előtt, Verdi *Nabuccójában* énekelték el a rabszolgák kórusát, ezzel tiltakoztak azért, mert a kormány továbbra sem emelte meg a nézők számának felső határát. Egyetértően hallgatta őket Amanda Lind kulturális miniszter, aki szerint vérlázító, hogy az éttermekben fogadják

Egy emlék a múltból, egyben a jövőbeni remény – teltházás előadás a svéd nemzeti színházban, a Dramatenben

a vendégeket, a bárók zsúfoltak, a kultúrának viszont aránytalanul nagy terheket kell viselnie. Ezért is lesz jó a pandémiatörvény, hogy a felelősségvállalást és a terheket terítse a gazdasági élet szereplői között.

De még az 50-es határ sem egyforma, mert a bárokat nem érinti, de a kultúrát térdre kényszeríti. Ezen belül is másképpen hat egy kis pinceszínházra, és másképpen az 1200 főt befogadó Királyi Operaházra – az operások javaslata, hogy a felső határt a helyiség méretéhez igazítsák. „Nyissátok ki a nézőtereket!” jelszóval Facebook-csoportot alakítottak, és egy hét alatt tízezer fölé nőtt a felszólítást aláírók száma.

Az ideiglenes pandémiatörvényt azért üdvözli az egész kulturális szakma, mert az egy térben tartózkodó résztvevők számának korlátozása nagyon durva eszköz. Miközben 8 vagy 50 ember sohasem tartózkodik egy kisebb boltban, tehát végig működni tud, a színházakat, a koncerteket és a sportrendezvényeket ez a rendelet teljesen kiütötte. „Miközben a karácsony és az újév közötti árleszállítások miatt az üzletek virágoztak, a kultúra haldokolt” – írta a Dagens Nyheter napilap kulturális rovatvezetője. Az új törvénnyel azonban lehetőség lesz – megfelelő óvintézkedések mellett – a színházak újranyitására. Hamarosan okafogyottá válik az ideiglenes törvény, mert ha minden igaz, a svéd kormány ígérete szerint Midsommarra (június 24-ére – Szentivánéjre, a nyári napfordulóra) az egész országot beoltják.

A DRAMATEN ÉS TÁRSAI

Svédországban négyféle színház működik. Az első kategória a Dramaten, a királyi drámai, azaz nemzeti színház. Ez önmagában egy kategória, ugyanis az egyetlen állami színház, amelynek költségvetését – a kormányéba beillesztve – az országgyűlés szavazza meg. A regionális önkormányzatok fenntartásában működő városi színházak kevésbé megbízható anyagi háttérrel rendelkeznek, mert az ő költségvetésükről választott politikusok testülete dönt. Pedig – különösen a ritkán lakott északi vidékeken – a legnemesebb feladatot teljesítik; ők az igazi vándorszínészek leszármazottai, akik a kistelepülésekre is elviszik a kultúrát. A szabad és a privát színházak a versenynek közvetlenül kitett működési formák. Az előbbieket az újítók, az alternatívok, fennmaradásuk szinte kizárólag különböző alapokhoz benyújtott pályázatok elnyerésétől függ, míg az utóbbiak a kereskedelmi alapokon működő együttesek, ezek játsszák a Broadwayn sikert aratott darabokat, az ő megélhetésüket a jegybevételek fedezik.

Már tavasszal költeni kezdett a kormány, be akarta – legalábbis részben – tömni a vállalatok, egyesületek költségvetésében a járvány okozta károk miatt keletkezett lyukakat. Ez természetesen nem sikerülhetett tökéletesen. Első szakaszban 500 millió koronát (ez mintegy 16 milliárd forint) szántak a kulturális szervezetek, egyesületek, színházak, művészeti együttesek támogatására, amit az év folyamán még kétszer 500 millióval

**„Miközben
a Dramaten
színészei hiányolják
a közönséggel való
élő kapcsolatot,
mindennapjaik
ennek ellenére is
érdekes és kreatív
tevékenységgel
telnek; a kis szabad
színházak és a privát,
kereskedelmi
színházak tagjai
közül sokan egyik
pillanatról a másikra
az utcán találták
magukat.**

emelték meg. Az összesen másfél milliárd koronáért az állami Kultúrtaácsnál kellett pályázni, olyanok kérhettek 30 millió korona segélyt, amelyek szokásos jegybevételeiknek legalább a felét elveszítették, sokan fennállásuk óta először. A rendszer folyamatosan, fennakadás nélkül működött. Nehezebb a helyzet a kormány egyéb támogatásaival. A gazdálkodószervezetek foglalkoztatási támogatását (a kifizetett bérek 80 százalékának megfelelő összeget) a munkatársaikat rövid távú szerződésekkel vagy órábérben foglalkoztató kis színházak nem kaphatták meg, így alkalmazottai nem részesülhettek az úgynevezett Covid-segélyből, ami a kieső munkabérek hivatott némileg pótolni. Újabb pályázati időszak nyílt február 8-ával kezdődően.

A Dramaten és azon belül a fiatalokat megcélzó Unga Dramaten arra ösztönzi a felsőtagozatosokat és gimnazistákat, hogy írjanak és küldjenek be kéziratokat, amelyekből az *Éltre szóló leckék* című sorozatban harmincperces műsorok készülnek. Ezeket a Dramaten tagjai eljátszzák, és azokat meg lehet tekinteni az interneten. Előtte azonban a tanárok bevonásával a dramaturgok internetes órákon rövid előadásokat tartanak a fiataloknak arról, hogy mik a klasszikus és modern monológforma jellemzői, hogyan kell egy forgatókönyvet elkészíteni. Utána író- és elmondógyakorlatok következnek. Valójában a sorozat már működött a járvány előtt is, akkor személyes iskolai látogatások formájában, de most bekerült a digitális oktatásba, és az egész ország diákságának nyújt élményeket. A közvetlen, érdekes feladaton kívül igen fontos, hogy a színház folyamatos kapcsolatot tart a fiatalokkal – a jövő közönségével.

Nagy különbség van a színházak technikai felszereltsége között is. Miközben a Dramaten színészei hiányolják a közönséggel való élő kapcsolatot, mindennapjaik ennek ellenére is érdekes és kreatív tevékenységgel telnek; a kis szabad színházak és a privát, kereskedelmi színházak tagjai közül sokan egyik pillanatról a másikra az utcán találták magukat.

A skandináv országok között nagy az átjárás, a hasonló nyelv (Finnországban a kisebbség által beszélt svéd nyelvet nagyjából mindenki érti) és a hasonló színházi struktúra miatt. Az északi országok hetvenéves együttműködése és hasonló berendezkedése ellenére az országok a járvány alatt nagy különbségeket mutattak a szigorításokban. Ezek azonban a színházi életet kivétel nélkül mindenütt sújtották.

Hogy mit jelent egy élő színházi előadás, miközben tudatában vagyunk a koronavírus veszélyének, azt képletesen így írta le Astrid von Rosen a *Danstidningen* 2020. december 22-i számában: „Épp a szigorítások előtt színházba megyek Göteborgban. Február óta először. A színpad nem túl nagy. A közönség 20 ember, akik a *Your Body Isn't Just You* című darabot nézik meg. A levegőre gondolok, amelyik cirkulál a nézőtérben, mindarra, amin osztozunk. Utálatos. A színpadon két tapasztalt róka, Fia Adler Sandblad és Annika B. Lewis. Szépségesek, és ferdén állnak. Mindent ki tudnak fejteni, amit akarnak, és még annál is többet – pusztán a testükkel. Jelenlétüket be- és elfogadom, miközben óvatos vagyok, és kellemetlenül érzem magam. És mégis: csodálatos jelen lenni, és látni egy élő előadást, ami annyira eleven.

A kiindulópont az előzetes reklám szerint a mikróbák világa és Giacometti. Maga az előadás egy örömteli, szinte pezsgő coronashow. A kezek fertőtlenítőtől ragacsosak, a testek éhesen, vágyakozva, szinte orgiaszerűen újra és újra kitöltik a teret a szörnyűség közepette. Éles fizikai vágyakozásból álló, politikusi paródia, koreográfiával ízesítve. Sokáig fogok táplálkozni az élményből, ha nem fertőződtem meg valami halállal, amikor ott ültem, és idegen emberekkel osztoztam a levegőn.”

GARAM KATALIN
újságíró, Stockholmban él

A működésre, a művészi tevékenység lehetőségeire, valamint az „internetes közvetítéssel” (a közbeszédben is megállíthatatlanul terjedő idegen szóval, a streameléssel) kapcsolatos tapasztalatokra vonatkozó kérdésekkel fordultunk színházigazgatókhoz. Fővárosi és vidéki, állami-önkormányzati, illetve magán finanszírozású színház vezetőjét kérdeztük, hogy minél sokoldalúbb képet adhassunk: nemcsak a problémákról, de a problémák leküzdésének, a bajok enyhítésének lehetőségeiről is.

Zajlik Az öreg hölgy... próbája | fotó: Gordon Eszter

Borzasztó helyzet – pozitív hozadékokkal

Rudolf Péter, a Vígszínház igazgatója

Miként alakul az intézményi működés a Vígszínházban? Éri megszorítás, van-e elvonás?

– Az EMMI-től érkező támogatás szinten tartása miatt – csak egy minimális összeggel kaptunk kevesebbet idén – a Vígszínház anyagi helyzete egyelőre stabilnak mondható. Bár a másik „lábunk”, a bevételi oldal komolyan sérül. Az újraindulás anyagi terhei jelenleg nem felbecsülhetők. Ezek közül a legnagyobb bizonytalanságot az jelenti, hogy milyen gyorsan tér majd vissza a közönség.

A foglalkoztatás tekintetében kényszerültek elbocsátásra, rövidített munkaidő alkalmazására?

– Eddig szerencsére nem kényszerültünk elbocsátani munkatársakat a pandémia miatt. Külsős szerződések esetében történt módosítás, ami különböző arányú csökkentést jelent. Március eleje óta a munkatársak otthoni munkavégzésre lettek kötelezve. Nyilván sok múlik azon, hogy meddig tart ez a helyzet. Hosszú távon felmerülhet a pihenőnapok előzetes kiadásának lehetősége.

A közönséggel való kapcsolattartásnak milyen formáit alkalmazták, mire készülnek?

– A nézőkkel való kapcsolattartás kiemelten fontos. Erre most az online tér ad lehetőséget. Minden héten streamelünk

(élő, illetve korábban rögzített előadásainkat sugározzuk), a közösségi felületeinken pedig folyamatos a jelenlétünk. A Facebook követőink száma például meghaladja a 120 ezret, így ez a jelenlegi kommunikáció egyik kiemelt csatornája. Szerencsére a közönségünk aktív, nagyon sok visszajelzést kapunk, ami sokat segít ezekben a nehéz időkben.

Művészileg hozott „eredményt” a járvány? Vannak új lehetőségek, formák, amelyek később is hasznosnak bizonyulhatnak? Vagy a korábbi, a klasszikus felállás, az előadók és a közönség hagyományos viszonyának a visszaállítására való törekvés az elsődleges?

– Az alapvető színházi élmény – nézőnek és alkotónak is – közösségi élmény. Ez a színház lényege. Jelenidejűség – egy térben. Az alapvető cél tehát a hagyományos színházi működés visszaállítása. Az online tér azonban számos lehetőséget rejt, amit ez a kényszerhelyzet megmutatott, felszínre hozott. Ezek közül elsődleges a streamelés, másik pedig a közönségünkkel való kapcsolattartás a nézők tájékoztatása, az információ továbbítása, az érdeklődés felkeltése az online térben személyesebb, és így jóval hatékonyabb. Ez a fajta digitális átállás előbb-utóbb lezajlott volna, de a pandémia felgyorsította. Ez biztos, hogy hozadéka lehet ennek a borzasztó helyzetnek.

Mit jelent a Vígszínház életében a stream? Új műfaj? Lehetőség? Kényszer? Meglévő előadásokat játszáik, vagy újak létrehozatalát tervezik/végzik kifejezetten a stream kívánalmainak megfelelően?

– A streameknek köszönhetően eljutottunk a világ olyan részeire is, ahol talán soha nem nézhettek volna magyar színházi előadást. Az, hogy egyszer csak 15 millió magyarhoz lehetett szólni, felemelő érzés. A *Padlás* 999. és *A dzsungel könyve* 25 éves jubileumi előadásának élő streamje, az abszurd körülmények ellenére is, igazi ünneppé tudott válni. Mindkét előadást több mint 50 országból követték. Az élmény – akár a világ különböző pontjain is – családokat tudott összekötni. Emellett van egy fontos szociális hozadéka is a helyzetnek. Ezzel az egy linkkel olyanok is meg tudtak nézni családirag egy-egy előadást, akiknek ez akár gazdasági, akár logisztikai okokból nehézséget jelentett volna. Szóval úgy gondolom, hogy az élő színház mellett az online közvetítéseknek a jövőben is lesz létjogosultsága. Hogy mennyire válhat az életünk részévé, az már gazdasági kérdés, és a jogkezeléstől és technikai felszereltségtől is függ majd.

A stream kényszer, ami új lehetőségeket rejt. Amíg a járványhelyzet engedte, próbáltunk, de fontos volt számunkra, hogy eljussunk egy „végpontig”, hogy legyen kifutása a munkafolyamatnak. Ha a megszokottól eltérően is, de átélhesse a csapat a bemutató érzését. Így több online premiert is tartottunk. Egy-egy ilyen siker egyben promóciója is a későbbi, immár együtt megélt hagyományos előadásnak. Hisz mindegyik ilyen előadásnál hagyományos premiert is tervezünk majd természetesen. *A rendes lányok csendben sírnak* című darabunk

esetében már eleve úgy kezdtük el a próbafolyamatot, hogy tudtuk: streamelni fogunk. Vannak előadások, melyeknek kifejezetten jól áll a kamerával való közvetítés. Ez megmaradhat a jövőben is. A Házi Színpadunkat akár stúdióként is tudjuk használni. Így egy-egy alkalommal nem nyolcvan emberhez, hanem a sokszorosához el tudunk juttatni például kortárs magyar műveket. Az pedig kifejezetten ennek a helyzetnek a hozadéka, hogy professzionális módon rengeteg előadás immár „dobozban van”. Rögzítettük. Megvan a mostani év lenyomata: kordokumentum és színháztörténet. Minden színháznak lesz egy komoly anyaga a saját életéből, ami később akár még hasznosításra is kerülhet.

A Vígszínház azért is különleges helyzetben van, mert a 125 éves évforduló előtt állunk. A stream lehetőséget ad arra is, hogy régi, klasszikus vígszínházi előadásokat közvetítsünk.

Az élő vagy a felvett formát részesítik előnyben a nézők?

– Induláskor törekedtünk az élő közvetítésekre. Úgy éreztük, hogy a színház jelenidejűsége ebben az esetben is fontos. De úgy tűnik, a nézőt ez kevésbé hozza lázba, mint gondoltuk. Ez egy folyamatos tanulás. Ebből is látszik. Egy élő adás rengeteg plusz izgalommal jár. Biztonságosabb és megnyugtatóbb rögzíteni, ha szükséges utómunkában korrigálni, majd úgy leadni az előadást.

Minden előadást streamelnek, vagy egyszer lejtászáik, azt rögzítik, és ezek után már azt tűzik műsorra?

– A Vígszínház műsorának kialakításánál arra törekedtünk, hogy minden előadás lehetőleg csak egyszer legyen közvetítve. Legyen unikum. Ez a jelenlegi, súlyosbodó vírus-helyzetben változhat, hiszen most kizárólag a már rögzített előadásokat tudjuk kínálni, de szerencsénk van anyagunk bőven. Az ismétlés esetében most megkérdezzük a nézőinket is, mit látnának újra szívesen.

Meddig színház ez, és mikortól film?

– Előadásfüggő. Ha kifejezetten streamre hoz létre valaki előadást, akár tévéjátékok is születhetnek. Az előkészítés számít. Ha a filmes és a színházi csapat beleteszi a munkát, új minőség jöhet létre. Tapasztalatom szerint a szakmai helyzet a már régóta játszott vígjátékoknál a legbonyolultabb. Ott van járulékos veszteség, hiszen nagyon más ritmus üres nézőtérnek, reakciók nélkül játszani. Minden előadásnak megvan a maga története. Egy közvetítés sosem nyújtja ugyanazt az élményt, mint a helyszínen megnézni egy előadást, de élmény. Más módon. És felkeltheti az érdeklődését sok-sok embernek. Akár olyanokét is, akik nem is jártak színházba. Új nézőkhöz is eljuthattunk így. Akár rajongók is születhetnek, akik lehet, hogy ha nincs ez a helyzet, nem kapcsolódtak volna be a színház világába.

Szécsi Noémi Egyformák vagyunk című darabja a **K:ORTÁRS** online sorozatból | Horváth Judit

Az itt (az ott) és a most élménye

Máté Gábor, a budapesti Katona József Színház igazgatója

Miként alakul az intézményi működés biztosítása a Katona József Színházban? Éri megszorítás, van elvonás?

– Fővárosi fenntartású színház lévén Budapest anyagi helyzete befolyásolja a finanszírozásunkat. 2021-re a korábbi évekhez képest 10 százalékkal csökken a főváros által biztosított támogatás.

A foglalkoztatás tekintetében kényszerültek elbocsátásra, rövidített munkaidő alkalmazására?

– A járványhelyzet alatt prioritásaink között szerepel, hogy ne kelljen munkavállalót elbocsátani, ezt nem is tettük.

A közönséggel való kapcsolattartásnak milyen formáit alkalmazták, mire készülnek?

– Az elmúlt egy évben a színház elsősorban az online platformokon tartja a kapcsolatot nézőivel, illetve amikor a szabályozás lehetővé tette, 2020 augusztusa és novembere között nézők előtt játszottunk.

Művészileg hozott „eredményt” a járvány? Vannak új lehetőségek, formák, amelyek később is hasznosnak bizonyul-

hatnak? Vagy a korábbi, a klasszikus felállás, az előadók és a közönség hagyományos viszonyának a visszaállítására való törekvés az elsődleges?

– Járvány nélkül nem kezdtük volna el kiaknázni az online tér adta lehetőségeket. A járvány miatt megoldást kellett találnunk arra, hogy a közönségünket elérjük, társadalmi küldetésünket teljesítve kultúrát tudjunk közvetíteni nézőinknek. A járvány hatására megváltoznak a kultúrafogyasztási szokások. Jelenleg az internet segítségével rendkívül változatos kulturális kínálatból választhat a néző a saját otthonában. Miután ismét kinyitnak a színházak, a nézőink egy része – akár geográfiai, akár más indokok miatt – nem fog azonnal és feltétlenül visszatérni a nézőterekre.

Mit jelent a Katona életében a stream? Új műfaj? Lehetőség? Kényszer? Meglévő előadásokat játsszák, vagy újak létrehozatalát tervezik/végzik kifejezetten a stream kívánalmainak megfelelően?

– A színházi közvetítés a bezárt színházaknak a nézőkkel való kapcsolattartás elsődleges formája, illetve az alkotói tevékenység és a művészeti munka fenntartásának a lehetősége.

„Új műfajú kezdeményezésbe

fogtunk, a K:ORTÁRS sorozatba.

Se nem színház, se nem film. Kortárs

magyar írók kifejezetten a Katona

számára, a járványhelyzetre hangolt

műveit mutatjuk be.

A Katona a repertoáron lévő előadásain túl, korábbi, klasszikus előadásainak a felvételeit is közvetíti – amit a nézőink örömmel fogadnak. Erre biztosan nem került volna sor a járványhelyzet nélkül.

Illetve egy sajátos, új műfajú kezdeményezésbe fogtunk, a K:ORTÁRS sorozatba. Se nem színház, se nem film. Kortárs magyar írók kifejezetten a Katona számára, a járványhelyzetre hangolt műveit mutatjuk be. Garaczi László, Szécsi Noémi és Háy János szövegeit már rögzítettük és be is mutattuk, Tasnádi István darabjának a felvételeit azonban a járványhelyzet márciusi, drasztikus romlása miatt felfüggesztettük. Amint a kollégák egészségének kockáztatása nélkül lehet folytatni ezt a munkát, folytatni fogjuk.

Élő színházat!

Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház igazgatója

Miként alakul az intézményi működés a Nemzeti Színházban? Éri megsemmisítés, van elvonás?

– Ilyen nem történt. Az állam nagy erőfeszítéseket tesz, hogy kulturális intézményeit – akár állami, akár minisztériumi, akár önkormányzati fenntartásúak – ne érje megsemmisítés. Komoly problémát okozott viszont, hogy a kőszínházi struktúrán kívüli művészek, alkotók, háttér dolgozók támogatása miként valósulhatna meg. Tavaly májusban bekapcsolódtunk a Köszönjük, Magyarország! program első üteme ránk eső részének a lebonyolításába. A független színészek, színházi dolgozók, bábszínészek számára igényelhető támogatásra 419 pályázatot fogadtunk el (kishíján mindenkiet), és a pénzek folyósítása volt a feladatunk. Az idei színházi világnapon, március 27-én meghirdetett második Köszönjük, Magyarország! támogatási program teljes bonyolítását partnerintézményünk, a Déryné Program végzi.

Nyilvánvaló, hogy a K:ORTÁRS sorozat sem született volna meg, ha nem lenne járványhelyzet, ha nem kellett volna bezárnunk. Tehát ebből a szempontból kényszer. De az, hogy ezt a helyzetet mire használjuk fel, kiaknázzuk-e a kényszer születe lehetőségeket, az most a színház feladata és felelőssége is.

Az élő vagy a felvett formát részesítik előnyben? Mire vevők inkább a nézők?

– A korábbi előadások felvételei, illetve a K:ORTÁRS sorozat közvetítésénél evidens, hogy előre rögzített produkciókról van szó. Ősszel néhány repertoár-előadásunkat közvetítettük élőben, azonban mindig aznap, a kollégák tesztelése során derült ki, hogy valóban meg tudjuk-e tartani a közvetítést. Ezt a bizonytalanságot szünteti meg a rögzített előadások közvetítése. Az itt (illetve inkább ott) és most élményt valóban nem adja vissza, hiszen a néző tudja, hogy a színész nem ezekben a percekben játszik a színpadon, üres nézőtér előtt, kamerák kereszttüzeiben, azonban a nézői visszajelzések alapján nem látunk erre vonatkozó preferenciát.

Meddig színház ez, és mikortól film?

– Véleményem szerint egyik sem, illetve mindkettő egyszerre. A színházhoz számomra hozzátartoznak a nézők, a jelenidejűség, az élő színház szaga, kémiaja. A film pedig egy egészen más lépték, mint amire a színházaknak – akár anyagilag, akár apparátus szempontjából – lehetőségük van.

A foglalkoztatás tekintetében kényszerültek elbocsátásra, rövidített munkaidő alkalmazására?

– Ezekre nem került sor, a legutóbbi szigorítás alatt egy heti szabadság kivételét írtuk elő csupán. Célunk kezdettől az volt, hogy ha a megszokott rend szerint nem is működhet a színház, de a járványügyi rendelkezések maximális betartásával folyamatos legyen a munkavégzés. Az volt az álláspontom, hogy a leállás módozatainak kidolgozása helyett az adott feltételek mellett a minél hatékonyabb munkavégzés lehetőségeit kell megtalálni. Nem kellett elhalasztani az esedékes színpadtechnikai felújítást sem.

Tavaly tavasszal elkészült *A kassai polgárok* – amit a rövid ideig tartó enyhítések idején be tudtunk mutatni, és november elejéig játszottuk is a színház többi előadásával együtt. Bemutatásra kész a *Rómeó és Júlia*, és amint lehet, folytatódnak *A Mester és Margarita* próbái, készülünk Tennessee Williams

Az Isten ostora forgatásán | fotó: Eöri Szabó Zsolt

*Üvegfigurák*jának próbakezdésére – az előbbinek szerb, az utóbbinak norvég rendezője van, ami csak tovább bonyolítja a dolgot.

A Nemzeti Filmintézet (NFI) televíziós pályázatának köszönhetően elkészült a Nemzetiben az *Isten ostora* előadás „crossover”, vagyis vegyes műfajú, színházi és filmes felvétele. Saját forrásból vettük fel a *Hé, Magyar Joe!* és a *Woyzeck* előadásokat tévéjáték minőségben.

Gőzerővel folyik a tavaly tavasszal elmaradt Madách Nemzetközi Színházi Találkozó (MITM) programjának kialakítása szeptemberre – amit nemcsak a hazai járványügyi helyzet tesz bonyolulttá. Van olyan produkció, amelynek résztvevői öt országban élnek, s míg ez a sokszínűség korábban az előadás erénye volt, a helyzet világszintű normalizálásáig szinte teljesen ellehetetleníti a megvalósulását. Mivel nem tudni, mikor indulhat újra a színházi üzem, munkánk döntő részét a folyton változó helyzetre kialakított szcenáriók kidolgozása, felülírása, újragondolása teszi ki. A legfontosabb: amint megnyílik a lehetőség a nyitásra, nekünk készen kell állnunk rá.

A közönséggel való kapcsolattartásnak milyen formáit alkalmazták, mire készülnek?

– Az online kommunikáció csatornáit használtuk elsősorban – ahogy mindenki. Az első időben a színészek személyes megszólalásai, videóüzenetei kerültek előtérbe. Folyamatosan tartottuk a kapcsolatot bérleteseinkkel, és azokkal, akik jegyet váltottak ebben a bizonytalan időben is az előadásainkra, a premierekre, a MITM-re. Megható volt azt tapasztalni,

hogy csak kevesen váltották vissza a jegyeket, ehelyett várják az újrainytást, a személyes találkozás lehetőségét. A középiskolásoknak szervezett hagyományos színháztörténeti vetélkedőnkre – amelynek első három fordulója az interneten zajlik – 61 csapat jelentkezett. Március 27-én színészeink videóüzenet küldtek a nézőknek – nem csak Helen Mirren idei üzenete hangzott el, hanem más jelentős színházművészek gondolatai is. A leginkább színháznak nevezhető megmutatkozást előadásaink jelentették, amelyeket a Nemzeti Streampadon láthatott a közönség.

Művészileg hozott „eredményt” a járvány? Vannak új lehetőségek, formák, amelyek később is hasznosnak bizonyulhatnak? Vagy a korábbi, a klasszikus felállás, az előadók és a közönség hagyományos viszonyának a visszaállítására való törekvés az elsődleges?

– A járvány, a kényszerű bezártság legfontosabb tapasztalata, hogy az emberek elemi erővel vágnak közösségekbe, közös kulturális élményekre – így színházba is. A színház online térbe költözése áthidaló megoldás, és – valljuk be – sokszor pótcselekvés. Ez eddig nem termelt ki új műfajokat, a kreativitás a világon sehol sem tudott túllépni a meglévő eszközök használatán, új minőség nem született. Kétségtelen, hogy a kezdeti amatőr megoldások után, mint amilyen a Zoom-színház és az ehhez hasonló, professzionálisabban megvalósított produkciók születtek már. Olyan horderejű színházi forradalom azonban, mint amire legutóbb a hatvanas, hetvenes években volt példa (elég csak a lengyel Grotowskira, az angol Peter Brookra

**„Azt tapasztalom itthon és
külföldi kollégáimmal beszélgetve
is, hogy az elsőrendű feladat:
felkészülés a visszatérésre,
a színház hagyományos fellálására.**

gondolnunk), nem indult el, legalábbis eddig így tűnik. Biztos, hogy a járványnak lesz hatása a hagyományos színházi előadások létrehozására, a játsszók és a nézők viszonyára, de hogy miféle, még kérdés.

Az elmúlt egy év sok tekintetben katalizálta az amúgy is esedékes feladatokat. Például ráirányította a figyelmet arra, milyen értéket képviselnek a színházi felvételek, mennyire fontos az előadások minőségi rögzítése. A néző jogos elvárása, hogy a monitoron is élmény legyen a színházi előadás. A már említett NFI-pályázat is jó kezdeményezés: megszületnek a színházi előadások felvételei, de „sugárzási” része még nem megoldott. A hangsúlyt most arra kell helyezni, hogy ez a lehetőség ne egyedi, hanem rendszeres legyen.

Azt tapasztalom itthon és külföldi kollégáimmal beszélgetve is, hogy az elsőrendű feladat: felkészülés a visszatérésre, a színház hagyományos fellálására. Ehhez azonban nem csupán jó előadásokra van szükség, hanem a nézők bizalmára is, akiknek tudniuk kell: a színházak járványügyi szempontból biztonságosan működnek.

Mit jelent a Nemzeti Színház életében a stream? Új műfaj? Lehetőség? Kényszer? A meglévő előadásokat játsszák, vagy újak létrehozatalát tervezik/végzik kifejezetten a stream kívánalmainak megfelelően?

– Kényszerként éltük meg eleinte, mert a közönséggel való közvetlen kapcsolat kiiktatásától idegenkedtünk. Aztán

lehetőségnek tekintettük, és fontosnak is, hogy jelen legyünk, megmutassuk az előadásainkat. Streamen volt látható *A kaszai polgárok*, a *Körhinta*, a *Fodrásznő*, Hobo József Attila-estje és Berecz András estje. Nem látom még, miként épülhet be a stream a színházak mindennapjaiba, hogy szükség van-e rá, és ha igen, miként. Az biztos, hogy az „este hétkor leülök a monitorom elé, hogy színházi előadást nézzek”, nem életszerű, az internetes életforma, az online kultúrafogyasztás egyszerűen nem ilyen (habár egy jó focimeccset így is nézünk, ráadásul sokszor társaságban).

Érdemes volna elgondolkodni azon, hogy a kulturális javakhoz való hozzájutás segítésében lehet-e ennek szerepe, hiszen a valódi streamnek, amely földrajzi és időbeli határok nélkül élvezhető (minimális előfizetési díjért, lásd Netflix, HBO stb.) lehet létjogosultsága akár a színházi életben is. Azt hiszem, erről még sokat fogunk beszélgetni, vitatkozni.

Az élő vagy a felvett formát részesítik előnyben a nézők?

– Úgy tapasztaltuk, nincs különösebb igény az élő streamre. Számunkra is a felvétel a biztonságosabb, mert van lehetőség korrekciókra, így nagyobb gondot tudunk fordítani a minőségre. Nincs kitéve az aznapi produkció annak sem, hogy valamelyik közreműködő fertőzése miatt le kelljen mondani. Az élő stream rendkívül költséges is, a rögzített előadások jelentik most a megoldást a színházak számára.

Meddig színház ez, és mikortól film?

– Valójában egyik sem – olyan kényszerek működnek ugyanis készítés közben, amelyek egyik műfajt sem engedik kiteljesedni, mert hol az egyik, hol a másik rovására kell engedményeket tennünk. Hogy mi is a streamszínház, nagy kérdés. Abban a tekintetben biztosan nem színház, hogy az élő kapcsolat a néző és a játsszók között nem lehetséges, az „itt és most” színházi varázsa hiányzik – nemcsak a nézőknek, hanem az alkotónak is.

Katalizációs üzemmódban

Gemza Péter, a debreceni Csokonai Színház igazgatója

A debreceni Csokonai Színháznak négy kihívással kellett szembenéznie 2020-ban. Váratlanul és gyökerestül felforgatta az életünket a koronavírus-járvány első, majd második hulláma, a nyár a 155 éves történelmi épületből való kiköltözéssel telt, ősszel pedig utolsó szakaszába érkezett a közalkalmazottak jogviszonyváltozásának folyamata. Ehhez a harmas

kihíváshoz hozzájárult még a kulturális szektor általános digitalizációs törekvése. A fentiek együttesen minden eddiginél nagyobb nyomást helyeztek a színház vezetésére, hogy a változó és bizonytalan körülmények ellenére stabilitást és folyamatos színházi jelenlétet nyújtson a munkavállalóknak és a közönségnek.

A Toldi színpadi változatából most filmet forgattak, amit eljuttatnak Hajdú-Bihar megye valamennyi hatodikosához | fotó: Czeglédi Zsolt

BEMUTATÓKÉSZ ELŐADÁSOK – HAMLET AZ ÜVEGFAL MÖGÖTT

Az összetett kihívás összetett terhelést jelentett, ugyanakkor katalizációs módon kölcsönhatásba is léptek egymással a fenti folyamatok. A járvány okozta kényszerű bezáráshoz gyorsan alkalmazkodva, egész évben folyamatosan dolgozott a társulat. 2020 márciusa és 2021 februárja között összesen kilenc előadásunk készült el: közülük négyet be tudtunk mutatni a közönségnek, öt pedig bemutatókész állapotban várja az újrainyitást.

2020 tavaszán a Csokonai Színház rekonstrukciója miatt esedékes kiköltözést készítettük elő, illetve olyan, a szervezeti struktúrát és a szervezeti kultúrát fejlesztő folyamatokat indítottunk el, mint például a szervezeti és működési szabályzat átalakítása, illetve a Csokonai Színház Etikai Kódexének kidolgozása. A nyári időszakban 9 ezer négyzetméternyi terület logisztikájával megvalósult a rekonstrukció előtt álló épület teljes kiürítése, és megkezdődött az ideiglenes játszóhelyek műszaki felkészítése. Ezzel párhuzamosan szabadtéren elkezdtünk előadásokat tartani, illetve egy Covid-biztos előadás próbafolyamatát is elindítottuk. A Londonban élő fiatal

rendezőt, Éry Franciskát kértem fel arra, hogy a társulattal közösen a távolságtartás szabályait betartó, mégis a közösségi színházi élmény jelenidejűségét kínáló előadást alkosson. Így jött létre a Nagyerdei Stadion üvegfalain keresztül látható és fejhallgatókkal hallható helyspecifikus előadás, a *Hamlet*, amely felkerült a Highlights of Hungary 2020-as listájára, vagyis ez a produkció a tavalyi év 55 legkreatívabb magyar teljesítményeinek egyike volt. Ez innovatív és érvényes válasz volt arra, hogy milyen szerepe és lehetősége lehet a színháznak napjainkban.

STREAM HELYETT FILM

Az online jelenlét megkerülhetetlensége mellett nem mondhatunk le a jelenidejűségről és a közösségi élményről, arról, hogy játsszók és nézők egy időben és egy helyen legyenek, mert továbbra is azt gondolom – és ebben csak megerősített az elmúlt egy év –, hogy a színházat nem pótolhatja a filmnyelv és a filmes technikák. A streamelt és felvett előadások között sok magas művészi színvonalú produkció született a nemzetközi szcénában, amiket magam is örömmel figyelek, de nem színházként tekintek rájuk, hanem egy új műfaj megjelenéseként.

A Csokonai Színház ez idáig nem élt a streamelés lehetőségével, mivel technikailag és pénzügyileg nem láttuk biztosítottak a nemzeti színházi státuszunkhoz méltó minőségű produkciók gyártását. A tél folyamán a repertoáron már nem szereplő, de professzionális módon felvett előadásainkat tettük elérhetővé ingyenes online tartalomként. Ugyanakkor nyitottunk a film műfaja felé, hiszen az ifjúsági korosztály számára készült *Toldi* előadásunkból filmet forgattunk, ez a produkció lazán kezelte a színházi kereteket, és elsősorban a film élményszerűségén keresztül kívánja megszólítani a célközönséget. A filmet a napokban el is juttattuk Hajdú-Bihar megye valamennyi 6. osztályos tanulója felé, hogy ezzel is támogassuk a digitális oktatásban részt vevő pedagógusokat és diákokat. Mindemellett folyik az új műfajként tekintett streamelés előkészítése, erre azonban csak akkor kerülhet sor, mikor az ideiglenes játszóhelyeink műszaki felszereltsége és az előadások kiszolgálásának minősége is lehetővé teszi.

„VAN, AKI ZOOMON SZERETI”

A fenntartónkkal való folyamatos együttgondolkodás, illetve a váratlan helyzetre gyorsan és hatékonyan reagáló munkatervezés lehetővé tette, hogy a járvány miatt egyetlen elbocsátásra se kerüljön sor. Külső vállalkozó partnereinkkel a vis maior helyzet ellenére is a lehető legegyszerűbben jártunk el. A művészeti munka folytonossága biztosította a társulat foglalkoztatottságát, illetve vendégművészeink és rendezőink felé is sikerült teljesíteni előzetesen vállalt kötelezettségeink jó részét.

„Folyik az új műfajként tekintett streamelés előkészítése, erre azonban csak akkor kerülhet sor, mikor az ideiglenes játszóhelyeink műszaki felszereltsége és az előadások kiszolgálásának minősége is lehetővé teszi.

A Csokonai Színház minden lehetőséget igyekszik megragadni a közönségével való online kapcsolattartásra, ennek érdekében folyamatosan fejlesztjük CRM-rendszerünket (Customer Relationship Management – ügyfélkapcsolat-kezelés), és kihasználjuk a közösségi média nyújtotta lehetőségeket. Advent idején 24 napon át színházi produkciókkal leptük meg Facebook-oldalunk követőit, majd elindítottuk a társulatunk tagjait bemutató *Van, aki ZOOMon szereti* című beszélgetéssorozatot. Emellett rendszeresen kisfilmekkel, hangulatvideókkal jelentkeztünk, hogy a közönségünkkel való eddig is aktív és bensőséges kapcsolatot fenntartsuk és még szorosabbá tegyük ebben az embert és társulatot próbáló időszakban.

Kényszerhelyzet lehetőségekkel

Vándorfi László, a veszprémi Pannon Várszínház igazgatója

Miként alakul az intézményi működés biztosítása a Pannon Várszínházban? Magánszínházként milyen pénzügyi lehetőségei vannak?

– Az elmúlt év márciusától, a lezárás kezdetétől a júniusi nyitáshoz csökkentett munkaidős bértámogatásban részesültünk, jelenleg az 50 százalékos bértámogatást vesszük igénybe. Tartalékainkból és pályázati pénzekből élünk, 2020. november 18-tól online színházi előadásainkat értékesítettük a jegy.hu oldalon. Döntőnek bizonyult a 2020. július-augusztusi teljes nyitás: szinte minden nap játszottunk az ország különböző pontjain.

A foglalkoztatás tekintetében kényszerültek-e például elbocsátásra, rövidített munkaidő alkalmazására.

– Valamennyi munkatársunkat megőriztük, senkit nem bocsátottunk el. A tavaszi időszakban alkalmaztuk a rövidí-

tett munkaidőt, akkor is, most is folyamatosan dolgozunk, a novemberi zárás óta a színház teljes munkaviszonyban lévő állománya „marketing-üzemmódban” tevékenykedik, kihasználva az online tér nyújtotta lehetőségeket.

A közönséggel való kapcsolattartásnak milyen formáit alkalmazták eddig, mire készülnek?

– Bérelőinkkel folyamatos kapcsolatban állunk, többségüket e-mailen, kisebb létszámot levélben tudunk értesíteni. Minden változást, konkrét tervet közlünk a közönségünkkel. Négyfős marketingcsoportunk rendkívüli munkát végez, al-

Megkerestük Nemcsák Károlyt (József Attila Színház), Béres Attilát (Miskolci Nemzeti Színház), Orlai Tibort (Orlai Produkciós Iroda) és Pintér Bélát (Pintér Béla és Társulata), aki nem reagáltak kérdéseinkre.

Jelenet a Pannon Várszínház Virágot Algernonnak című előadásából

kalkulálva a rendkívüli körülményekhez, az online térben is új, kreatív megoldásokat alkalmazva.

Művészileg hozott „eredményt” a járvány? Vannak új lehetőségek, formák, amelyek később is hasznosnak bizonyulhatnak? Vagy a korábbi, a klasszikus felállás, az előadók és a közönség hagyományos viszonyának a visszaállítására való törekvés az elsődleges?

– Természetesen az előadók és a közönség hagyományos viszonyának visszaállítása a vágyunk és célunk. Az egyéves kényszerhelyzet azonban új lehetőségeket is teremtett az előadások online megjelenítésében. Ezek formái zömében még kezdetlegesek, meg kell találni, pontosabban ki kell találni az „elektronikus színház” korszerű műfaját.

Mit jelent a Pannon Várszínház életében a stream? Új műfaj? Lehetőség? Kényszer? Meglévő előadásokat játszásként, vagy újak létrehozatalát tervezik/végzik kifejezetten a stream kívánalmainak megfelelően?

– Kényszer szülte lehetőség, mely műfajt teremtett, teremthet. Szeptemberi, immár huszonkettedik *A TÁNC Fesztiválja* rendezvényünkön éltünk a stream lehetőséggel, ahol ebbe az együttesek beleegyezésüket adták, de rögzítettük is a produkciók jó részét, melyeknek egyszeri vetítésére nyílik lehetőség. Színházunk előadásait nem élőben streameltük, biztonságosabbnak, ellenőrizhetőbbnek tartjuk egy-egy produkció felvételét, élünk az esetleges utómunkálatok lehetőségével. Egyszeri,

nemzetközi produkciók streamelésének (fesztivál-előadások) viszont a szigorúan vett művészeti értékek mellett jelentős kommunikációs értéke is van. Tapasztalatunk szerint a nézők nem tesznek különbséget az online vetítési formák között, és mindenképpen az élő színház visszatértere vágyának.

Meglévő előadások játszását jelenti, vagy újak létrehozatalát tervezik/végzik kifejezetten a stream kívánalmainak megfelelően?

– Minden előadásunkat rögzítjük, és ha a szerzői jogi engedélyeket megkapjuk, a jegy.hu oldalán egy héten keresztül bármely időpontban megtekinthető, kedvező jegyárak mellett. Jelenleg 45 produkciónkat láthatja a közönség. A jövő évadban készülünk egy olyan produkcióra, mely akkor is él a stream kívánalmaival és lehetőségeivel, ha teljes nézőtér előtt játszhatjuk. Ebben az előadásban kívánjuk kamatoztatni az elmúlt egy esztendő tapasztalatait, alkalmazva az online tér nyújtotta lehetőségeket, de az élő színház elsődlegességével.

Meddig színház ez, és mikortól film?

– A stream sosem lesz színház, viszont lehetőséget nyújt gyorsan múló művészetünk magas színvonalú képi rögzítésére, amely egyszerre lehet dokumentum és sajátos művészeti érték.

A Pannon Várszínház Színművészetfejlesztési Nonprofit Kft. 2001. február 16-án alakult. Nagyvázsöny Község, Várpalota Város Önkormányzatai, az Internmed Bt. és Vándorfi László alapították.

Ez nem a Netflix – de valami ahhoz hasonló

Képzelt interjú az új színházi streamingszolgáltató igazgatójával, 2023-ból

Új korszakot nyitott a magyar színházi életben a néhány hónapja útjára indult streamingszolgáltatás, amely az első tapasztalatok alapján biztosan számíthat a közönség érdeklődésére, az első biztató jelek szerint képes lehet megteremteni a gazdaságilag önfenntartó működés feltételeit. A hagyományos színházi élményt ugyan nem képes nyújtani – mint ahogy egy tévében követett világbajnoki döntő sem vetekedhet a közvetlen nézőtéri jelenlét megélésével, mégis örülünk, hogy láthatjuk a csúcsfutball képviselőinek kiélezett küzdelmét.

Honnan jött az ötlet, milyen volt a szakmai fogadtatás, honnan voltak a források? – és még számos kérdés, amire válaszokat várunk.

| fotó: Eöri Szabó Zsolt

Mikor döntötték el, hogy belevágnak ebbe a meglehetősen bizonytalannak látszó kísérletbe?

– Valamikor 2020/21 fordulóján, amikor Magyarországon a Covid-járvány második hulláma éppen felfelé ívelt, és a kulturális életnek a közönség közvetlen jelenlétén alapuló összes formája lassan már egy éve a bénultság állapotában vegetált, a színházak viselkedésében érdekes jelenségekre figyeltünk fel – amelyek részben a hasonlóságokra, részben a különbségekre, főként pedig a bizonytalanságokra utaltak.

Konkrétabban?

– A járvány kezdete óta, ahogy az élet számos más területén, úgy a színházakban is előtérbe került az online térben való jelenlét fontossága – ebben mindenki egyetértett. Amikor már hónapok óta (rövid megszakítással) a színházakból ki voltak zárva a nézők, feltűnt, hogy az online „menekülő útvonalát” mennyire különbözőképpen próbálják megtalálni az egyes intézmények, társulatok. És az is jól látszott, hogy ez sokkal inkább a megoldások, a próbálkozások, de nem feltétlenül a létrehozott minőségi online tartalmak sokszínűsége volt. Ami jórészt a szinte mindenütt érzékelhető bizonytalanságból következett: valójában senki nem tudta, hogyan is kellene ezt jól csinálni, mindenki maga próbálta felfedezni a helyes utat – hol több, de inkább kevesebb sikerrel.

Amiből az következett, hogy...

– ... miután alkalmi, baráti beszélgetéseken rájöttünk, hogy többünket is foglalkoztat ez a dolog, ráadásul egyre-másra vetődtek fel érdekesebbnél érdekesebb ötletek, néhányan elhatároztuk, hogy elkezdünk kicsit tudatosabban foglalkozni az üggyel. Létrehoztunk egy csapatot, amiben egyaránt képviselve van a színházi szakma, a streamingtechnológia, nem utolsósorban pedig az internetes értékesítés, az internetgazdaság szakterülete is.

Ha jól értem: a cél a kényszer szülte próbálkozások helyett valami professzionális, hosszabb távon is működőképes, minőségi tartalmat kínáló rendszer létrehozása volt.

– Valójában igen – de rögtön hozzá is kell tenni: a spanyol viaszt nem mi találtuk fel! Mintának tekintettük a jól ismert, népszerű filmes streamingszolgáltatókat, a mi dolgunk az adaptálás volt – részben a színházra, mint műfajra, részben pedig a magyar viszonyokra.

Mik voltak az első lépések?

– A koncepció hamar készen volt. Létre kell hozni egy olyan szervezetet, amely kétféle módon is kiszolgálja a színházakat. Egyrészt biztosít egy olyan szakmai-művészeti háttérrel, amely a színpadi megformálásban jártas színházi stábokkal együttműködve nagy biztonsággal tudja megalkotni a színpadi változatok videós verzióit. Ha még van, aki emlékszik az 1970-es, '80-as évek tévéjátékkorszakára, hát valami ilyesmiről van szó, persze 21. századi kiadásban. És még egy fontos különbséggel: míg annak idején a tévéjátékokat erre specializálódott rendezők hozták létre, a színházi jelenlétet valójában a többnyire csak az adott tévéjátékra felkért, egyébként más-más társulatban játszó színészek képviselték, addig a mi produkcióinkban a színház művészi szándéka az elsődleges. A mi dolgunk tehát: segítségnyújtás az eredetileg színpadra készült előadás lehető legjobb adaptációjának megszületéséhez.

Miben áll a „kiszolgálás” másik módja?

– Az elkészült mű eljuttatása a közönséghez. A Covid-járvány idején ebben volt érezhető a legnagyobb bizonytalanság: volt, aki a saját honlapján, volt, aki a Facebookon, volt, aki kényszer szülte egyesületek által létrehozott felületen próbálkozott. Miközben az egyes színházak egy csomó energiát fordítottak erre, nem volt megnyugtatóan rendezett a szerzői jogok kérdése; volt, aki jegyet árult, volt, aki ingyen (vagy így is meg úgy is) kínált tartalmakat... Aki üzleti alapú – magyarul fizetős – megoldásokkal próbálkozott, kénytelen volt vagy fix, vagy jobb esetben meglehetősen korlátozott időtartamban elérhetővé tenni a tartalmat. Ami kevéssé életszerű: míg az „elmegyünk a

színházba” sajátos ceremóniája szinte hozzátartozik a színházi élményhez – a „mindjárt hét óra, vegyük elő a tabletet és ülünk úgy, hogy mindenki lássa” nem annyira... Másrészt ez tökéletesen ellentmond az online tartalomfogyasztás egyik alapvetésének, az időbeli szabadságnak. Mindezt pedig gyakorlatilag kizárólag számítógépen, tableten vagy mobiltelefonon – ami a ma már szinte minden lakásban ott lévő okos-televíziókhoz képest meglehetősen korlátozott élvezeti értéket nyújt. Ráadásul ezzel egy olyan közönségréteg esett ki, amely nem ahhoz van szokva, hogy a kulturális tartalmakat mobiltelefonon fogyassza...

Ezért hozták létre a színházi streamingsszolgáltatást – ami nem éppen a Netflix, de valami olyasmi.

– Pontosan. A működési modell röviden: létrejön egy szerződés a színház és a szolgáltató között, ami vagy mindkét előbb említett elemet tartalmazza – tehát a közös produkció létrehozását és a nézőkhöz való eljuttatását is –, vagy csak az utóbbit, hiszen nem akarjuk kizárni a nélkülünk, önálló erőből elkészült produkciók műsorra tűzését sem, ha azok megfelelnek bizonyos minimum követelményeknek mind technikai, mind tartalmi szempontból. A nézők pedig az ismert filmes szolgáltatókhoz hasonlóan előfizethetnek a mi szolgáltatásunkra is, amit ugyancsak a megszokott módon, egyszerre akár több eszközön is – számítógépen, mobilkészítőn, okostévéen – élvezhetnek. A kínálatból pedig akkor és azt nézik meg, amit akarnak. Talán érdemes megjegyezni: ez működik akkor is, amikor nyitva vannak a színházak, de működik akkor is, amikor valamilyen ok miatt nincsenek nyitva...

És mi az üzleti modell lényege?

– Hosszú távon alapvetően az előfizetési díjakból szeretnénk finanszírozni a működésünket úgy, hogy közben anyagilag érdekeltté tesszük a színházakat is – például a nézettségi adatok függvényében, de erre többféle módszert is kidolgoztunk, amelyeket folyamatosan bővítünk, finomítunk. Az első néhány évben ezt nem tudjuk megtenni: sajnos a magyar befektetői kör egyelőre nem igazán fogékony egy ilyen típusú, legfeljebb hosszú távon megtérülő, de akkor is inkább csak nonprofit céllal működő vállalkozás finanszírozására. Bár nem zárjuk ki ennek a lehetőségét sem: szívesen csalódnánk pozitívan, ha mielőbb szembesülnénk a tőkeerős partnerek megjelenésével, akik ezen a téren szeretnék bizonyítani a társadalmi felelősségvállalásra való hajlandóságukat. Szerencsére azonban mind a kulturális kormányzat, mind pedig a jelentős összegű kulturális alapokkal bíró szervezetek pozitívan fogadták a kezdeményezésünket, és végül öt évre garantált, a biztonságos működésünket, ezzel pedig az önfinanszírozásra való felkészüléshez elegendő időt adó pénzügyi háttérrel kezdhettük el a munkát. Fontos hozzátenni: ennek a pénzügyi támogatásnak alapvető feltétele volt, hogy minden vitájukon felülemelkedve egyaránt mellénk álltak a legfontosabb színházi szervezetek és a színházi világ valamennyi területét képviselő meghatározó al-

„A nézők előfizethetnek a szolgáltatásunkra, a kínálatból pedig akkor és azt nézik meg, amit akarnak. Ez működik akkor is, amikor nyitva vannak a színházak, de működik akkor is, amikor valamilyen ok miatt nincsenek nyitva...

kotói műhelyek is – amit látványosan bizonyítanak a már eddig megkötött színházi szerződéseink.

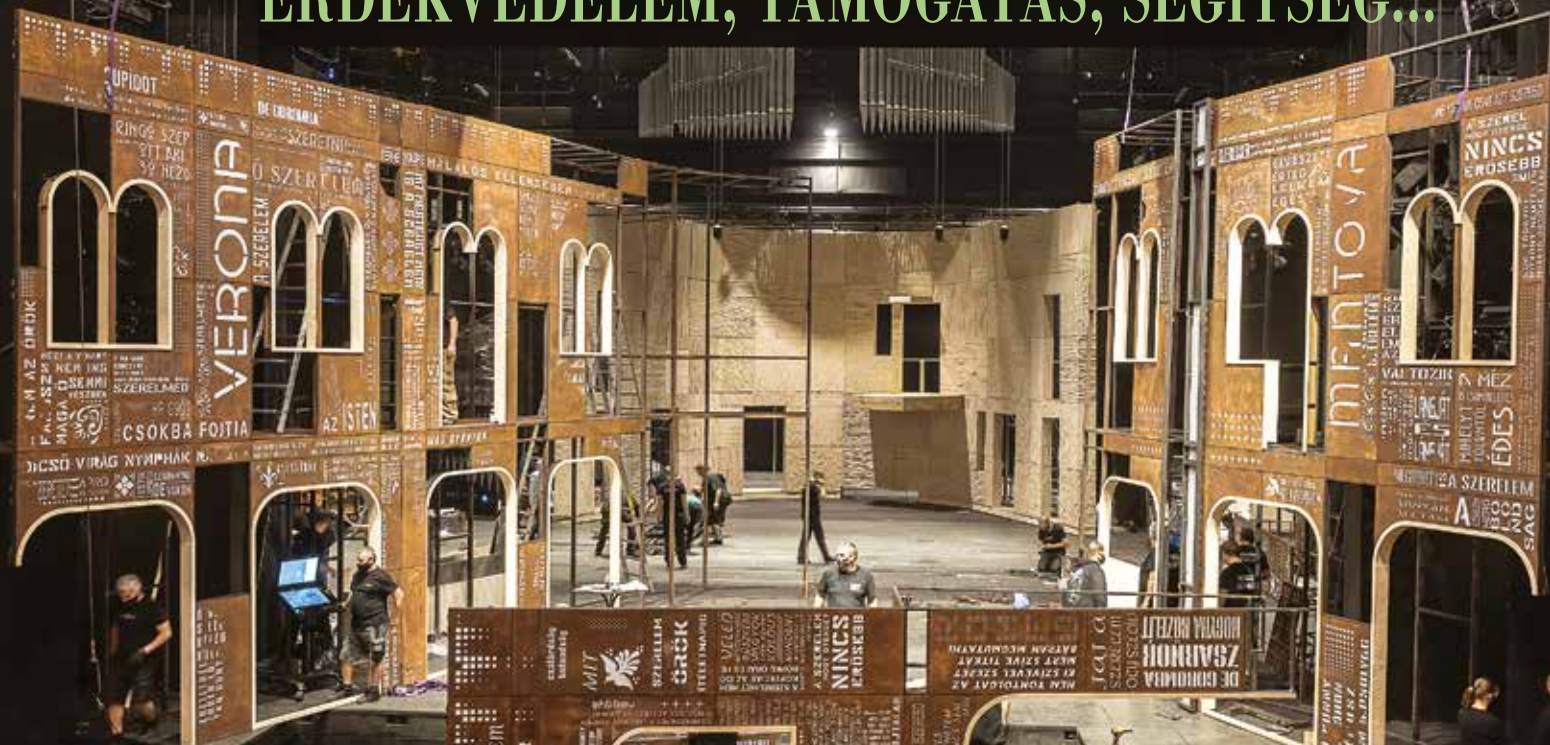
Végezetül: miért jó ez a színházaknak?

– A színházaknak azon túl, ami a korábban elmondottakból már kiderült, azért is jó, mert eljuthat olyan közönségrétegekhez, akikhez korábban nem tudott eljutni. Jelenleg dolgozunk a szolgáltatásunk külföldi elérhetőségén is, hamarosan várható a megoldás. De eljuthatnak az előadások az ország más településeinek élőkhoz, vagy olyanokhoz, akik bármilyen okból (idősek, betegek, anyagilag nem elég tehetősek stb.) az adott színház vonzáskörzetéből sem tudnak ellátogatni a színházba. Ami pedig különösen fontos: mi nem konkurenciát teremtünk a színházaknak, hanem a kulturális jelenlét újabb lehetőségeit adjuk meg. Ahogy a mozik sem zártak be a Netflix vagy az HBO-GO megjelenésével, ugyanúgy a színházaknak sem kell ettől félniük – noha kétségtelen, hogy a színházi kínálat általános bővítésével létrejön egyfajta versenyhelyzet. De aki minőségi produkciót képes létrehozni, annak ettől nemigen kell tartania. A premierek természetesen csak késleltetve kerülnek a kínálatunkba, és arra is számos lehetőség van, hogy a mi szolgáltatásunkban olyan adaptációk jelenjenek meg, amelyek nem teszik érdektelenné az eredeti darab megtekintését, sőt, éppen felkeltik iránta az érdeklődést – a lehetőségeknek csupán a művészi kreativitás mértéke szab határt.

És miért jó nézőnek?

– Mert egy újabb területen lehet részese a kultúrafogyasztás szabadságának. Éljen bár az ország legeldugottabb településén, van rá módja, hogy a magyar színházi világ művészi teljesítményének egészéről kapjon átfogó képet egy technikai és tartalmi-művészi szempontból egyaránt 21. századi színvonalú szolgáltatás keretében.

2023 (vagy 2024 vagy 2025...) áprilisában egy képzeletbeli újságíró tollából

Épül a Rómeó és Júlia díszlete a Nemzetiben. A színházakban harmincnál több szakma képviselői dolgoznak.

Segítség a Facebookon

A „Színházban dolgozom, de máshoz is értek” nevű fb-csoporthoz a színházi dolgozók csatlakozhatnak. A „Színházban dolgozol, de máshoz is értesz?”-be pedig azok, akik munkát adnának nekik. A kezdeményezés – a közelmúltban hosszan tartó betegségben elhunyt – Lengyel Anna dramaturg nevéhez fűződik.

– Amikor bezárták a színházakat márciusban, létrehoztam az első Facebook-csoportot, ahová színházi dolgozók, tehát nemcsak színészek, hanem a színházon belül különféle munkakörben tevékenykedők is tudnak felvételt kérni. Tavasszal már nyolcszáz tagunk volt, most ezer fölött vagyunk. A csoport lényege, ahogy a neve is kifejezi, megpróbáljuk leírni, hogy milyen más jellegű munkához értünk a hivatásunkon, szakmánkon kívül még. Fordításhoz, tanításhoz, tolmácsoláshoz, kertépítéshez,

lakberendezéshez, gyerekfelügyelethez... Ezzel párhuzamosan létrehoztam egy másik csoportot is, ahova a potenciális munkaadók tudnak jelentkezni. Ez a két csoport látja egymást. Van alkalmi és rendszeres munkalehetőség is. Például három gyerekéhez keresett valaki babysittert speciális igénnyel: azt szeretne volna, ha tud angol nyelven felolvasni. Egy ilyen munkáért jó eséllyel indulhat egy színházi ember. A csoportok segítségével az egyik ismert színész nő például ma egy gyógyszertár megnövekedett szállítmányának a rakodásában segít.

Mi az oka annak, hogy mindenütt inkább a turisztikai és vendéglátóipar nehézségeiről lehet hallani, az előadóművészekéről alig?

– Sajnos kevesen tudják, hogyan működik a színház, és hogy ebben a hivatásban szó sincs stabil megélhetésről. A színházi szakmák közé tartozik még további harmincféle szakma a színésze-

ten kívül, ezek az emberek is nagy bajban vannak. Sajnos ez valahogy nem megy át a köztudatba. Van itt más félreértés is. Sokan úgy gondolják, hogy a színészek betegre keresik magukat. Egy kezemen meg tudom számolni, hány olyan színész van Magyarországon, akinek nem jelent anyagi megrendülést, hogy az idén mindössze három hónapot dolgozhatott. A színészek többsége sajnos nem tud megélni a színházi fizetéséből. Más kiegészítő tevékenységet folytatnak, sokan szinkronizálnak, filmet vagy reklámot forgatnak. A színházi dolgozók több mint a fele szabadúszó, így állandó fizetése sincs, tehát ha nem játszik és próbál, akkor nem keres pénzt. A színházi szakmában dolgozók száma húszezer körül van. Ez egy olyan szektor, amelyik nagy bajban van, komoly segélyprogramokat kellene bevezetni az érdekében.

A Képmás magazin által készített interjú teljes terjedelmében a magazin honlapján olvasható.

Segély, jogi segítség

Színházi Dolgozók Szakszervezete (Szidosz)

Dr. Mercz Ágnes, ügyvezető titkár

A színházi világ mely részét érintette legkevésbé és a leginkább a járvány miatt kialakult helyzet? Melyek a főbb csoportok, foglalkozási ágak, színházi formák?

– A szabadfoglalkozású színészeket érintette leghátrányosabban a járvány, ők teszik ki a Színházi Dolgozók Szakszervezete 1602 fős tagságának a többségét is. Az alkalmazottak (színészek, tánckar, zenekar, műszak, irodák) ugyanúgy kapják a bérüket, mintha a színház a rendes évad szabályai alapján működne.

Melyek a jellemző egyéni és közösségi túlélési stratégiák, megoldások?

– Az évadterv alapján a színházak vezetése a próbaidőszakot többnyire próbálta megtartani, és ezért próbapénzt fizetett a független színészeknek. Sajnos azonban ez többször félbeszakadt, illetve meghíúsult a romló járványhelyzet miatt. Vannak művészek, akik ilyen formán semmit nem kerestek.

képünk illusztráció

TÁMOGATÁSOK, PÁLYÁZATOK, SEGÉLYEK

Nincs az egész előadóművészeti ágazatot lefedő támogatás, segítség. Ami van, elégtelen, nem összehangolt stb. Ilyen és ehhez hasonló vélemények fogalmazódnak meg sokakban, amikor a pandémia miatt munka nélkül maradt művészek és háttérdolgozók támogatásának, segélyezésének az ügye előkerül.

És igaz, valóban: az állam nem képes a járvány okozta anyagi veszteségeket teljes mértékben ellensúlyozni, és az is nehezen vitatható, hogy az immár egy éve tartó folyamatos bizonytalanságnak, a napról napra változó körülményekhez való alkalmazkodási kényszernek szinte törvényszerű következménye, hogy esetenként a szervezettség, az összehangoltság is hagy maga után kívánnivalót.

Ugyanakkor viszont: a bajba kerültek számos lehetőséget igénybe vehettek. A színház területét érintő legfontosabbakat csokorba szedtük.

KÖSZÖNJÜK, MAGYARORSZÁGI!

Tavaly 300 ezer, az idén már 500 ezer forint az az egyszeri összeg, amit a munka nélkül maradt művészek igényelhetnek az Emberi Erőforrások Minisztériuma (Emmi) által koordinált Köszönjük, Magyarország! program keretéből. Ezért cserébe az érintetteknek vállalniuk kell, hogy amint lehetséges, 6-10 alkalommal fellépnek országszerte (a szándékok szerint elsősorban vidéken, kistérségek kulturális intézményeiben, művelődési

házakban, könyvtárakban). Az elv tehát az, hogy az állam nem segélyt ad, hanem munkát.

Az egymilliárd forintos program első szakaszában 2800 független előadóművész nyert 1700 különböző egyéni és csoportos előadás megvalósítására támogatást. Független színészek, színházi dolgozók, bábszínészek kategóriában 419-en éltek az első ütemben a támogatással. (A legtöbb igénylő a könnyűzenészek között volt: 1860-an vették igénybe a támogatást tavaly

tavasszal.) Az 1600 regisztrált helyszínen eddig 4500 program valósult meg mintegy egymillió néző részvételével – közölte az Emmi államtitkára, Fekete Péter.

Az első ütemet a kultúrstratégiai intézmények bonyolították: Nemzeti Színház, Hagyományok Háza, Nemzeti Táncszínház, Nemzeti Artista-Előadó- és Cirkuszművészeti Központ, Petőfi Irodalmi Múzeum (ide tartoztak a könnyűzenészek is), Filharmónia Magyarország, BMC Budapest Music Center. A művészek és az őket befogadni kívánó intézmények összekapcsolását az Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet koordinálta. Az idén március 27-án, a Színházi Világnapon meghirdetett második ütem lebonyolítója a Déryné Program.

MMA-PÁLYÁZATOK

Két pályázatot is hirdetett a Magyar Művészeti Akadémia „az alapszabályában nevesített művészeti területen fő tevékenységet végző egyéni vállalkozó és adószámot magánszemélyek, valamint civil és egyéb (gazdálkodó) szervezetek részére működési költségeik támogatására”

Az online előadások nem jelentettek megoldást, mivel nem közvetítésre készült anyagokat próbáltak eladni a nézőknek. Ehhez komoly technikai apparátus és igényes munka szükséges. Ráadásul ezért a díjazás rendkívül alacsony volt.

Sokan kiegészítő tevékenységbe kezdtek, tanítottak, mellékállást vállaltak, vagy más területen próbáltak elhelyezkedni.

Milyen kormányzati segítséget kaptak az érintettek? Miként értékeli ezt?

– A Köszönjük, Magyarország! pályázat formájában előleget lehetett felvenni előadásokra, ami akkor nagy segítség volt. Valójában sokan nem tudták teljesíteni a 2020-ban a vállalt előadásszámokat, ezért ezek tolódnak. A műsorszervezéssel foglalkozó személyekhez, intézményekhez nem feltétlenül a valós, aktuális adatok jutottak el. A 2021-es Köszönjük, Magyarország! márciusi meghirdetését üdvözljük. A Magyar Művészeti Akadémia tavalyi és idei „covidos” pályázata keretében lehetett költségek visszatérítésére pályázni, de sokan nem feleltek meg az előírt feltételeknek. A vállalkozók nagy részének vagy szüneteltetni kellett a vállalkozását, vagy fizetni továbbra is a járulékokat úgy, hogy nem volt jövedelmük.

Milyen szakszervezeti segítségre számíthatnak, akik Önök-höz fordulnak?

– Elsősorban segélyre számíthatnak, és jogi segítségre. Ezen kívül a szakszervezet tervezi az átképzéseken, tanfolyamokon való részvétel támogatását, pályázatfigyelést, pályázattírában segítség nyújtását. Lehetőség van pszichológus segítségének igénybevételére is.

Milyen javaslataik vannak a színházi szférát a Covid miatt ért válság megoldására – rövid és hosszabb távon?

– Minden színésznek munkavállalói szerződést kellene ajánlani, akik a társulatukban 2-3-4 szerepet játszanak egy évadban, főként, hogy minden más szekció munkaszerződéses.

Amennyiben ez nem megvalósítható, akkor vállalkozói alap létrehozása lenne fontos, hogy havonta lehessen egy méltányos minimumot fizetni a készletben álló vállalkozó művészeknek.

Szükség lenne a minőségi online tevékenységek előmozdítására, biztosítására, technikai háttérének támogatására, az online előadások kiemelt díjazására a kiesett jövedelem kompenzációjaként. A színházak színvonalas online előadásokra ösztönzése nagyobb jelentőséget kellene, hogy kapjon, hogy azért a közönségtől egy jegy árát el lehessen kérni.

Szükség lenne további segélyalap létrehozására, a vállalkozó, fizetés nélküli színészek megsegítésére, káruk enyhítésére, felzárkóztatására.

a koronavírus-járvány okozta gondok enyhítésére. 100-500 ezer forintba egyénileg, 1,5 millió forintba pedig művészeti szervezeteknek, vállalkozásoknak lehetett pályázni a 2020 nyarán megnyitott 850 millió forrásból. Az első kategóriában 471-en, a másodikban 309-en kaptak támogatást. A most tavaszi 750 millió forrásból csak egyéni pályázóknak szólt, 100-500 ezer forint közötti összeget 1573-an kaptak. Az érdeklődés olyan nagy volt, hogy a jelentkezést idő előtt fel kellett függeszteni, mert a keret kimerült. Az MMA honlapján elérhető táblázatból kitűnik, hogy a kérelmezők döntő többsége a maximális támogatási összeget kapta meg.

NKA-PÁLYÁZAT

A Nemzeti Kulturális Alap archívumában a 2020-as évre az előadó-művészetekre vonatkozóan csak a színházi kollégium esetében találtunk olyan pályázatot, amelyet kifejezetten a Covidra hivatkozva írtak ki. A 70 millió forintos keretből elnyerhető maximum 2 millió forintos támogatás azoknak szólt, „akik a koronavírus-veszélyhelyzet társadalmi-lélektani hatásaira reflektálnak, vagy online módon készítenek elő olyan produkciók-

terveket, melyek a hagyományos színházi működés újrakezdését könnyíthetik meg, illetve (...) online térben előkészített és megalkotott művészi produkciókat valósítanak meg.” (A tavaszi pályázati kiírások lapzártánkig nem jelentek meg.)

EGYÉB ÁLLAMI TÁMOGATÁSOK

Ezek körébe tartozik a bértámogatás, amelyet már a kulturális területen működő közhasznú szervezetek is igénybe vehetnek. A munkaviszonnyal nem rendelkező művészek, háttér dolgozók körében is népszerű adózási forma a kata. Ez a kör tavaly menetesült bizonyos hónapokban az adófizetés alól, és így van ez most márciusban és áprilisban is.

ÖNSEGÉLYEZÉSEK

A Független Előadó-művészeti Szövetség, a FESZ több segélyakciót is szervezett, elsősorban olyan alkotóknak és színházi háttér dolgozóknak, akik valamilyen okból más támogatásokból nem részesülhettek, azokra nem voltak jogosultak. Tavaly március és június között 244 fő két hónapra havi 50-50 ezer forint jövedelempótló

támogatást kaphatott. A 11,5 millió adományakcióból összegyűlt keretből tavaly decemberben 70 ezer, február és április között 50-50 ezer forint támogatást nyújtottak a kérelmezőknek.

Az Előadó-művészeti Jogvédő Iroda szociális támogatást nyújt az általuk képviselt művészeknek. Tavaly márciusban a 90 millió forintos keretből több mint 300 fő részesült. A szeptemberi 100 millió forintos keret egy részéből karácsony előtt közel 500 művész részesülhetett egyhavi támogatásban. A fennmaradó részből idén márciusban több mint hétszáz művész részesült 50 ezer forint és 140 ezer forint közötti támogatásban.

A Színházi Szolidaritási Alap életre hívói Kálomista Gábor és Schell Judit, a Thália Színház igazgatója, valamint művészeti vezetője, színművésze. Azoknak a művészeknek kívánnak segíteni, akiknek nincs állandó szerződésük kőszínházi vagy egyéb intézménnyel. A honlapjukon elérhető adatok szerint tavaly áprilisban és decemberben 20, illetve 51 és fél millió forintnyi adományból kétszer 80 ezer forint támogatást nyújtottak.

Vissza a munkaviszonyba

FESZ – Független Előadó-művészeti Szövetség – dr. Rihay-Kovács Zita ügyvezető-titkár

A színházi világ mely részét érintette legkevésbé és a leginkább a járvány miatt kialakult helyzet? Melyek a főbb csoportok, foglalkozási ágak, színházi formák?

– A magyar színházi struktúra sajátossága, hogy mind a művészek, mind a háttérszakmákban tevékenykedők jelentős részét vállalkozóként foglalkoztatják. Ők azok – nagyjából a művészek fele –, akik a Covid-19 járvány első hulláma idején bevezetett korlátozásokkal, azaz a színházak bezárásával egyik napról a másikra elvesztették a bevételi forrásukat.

A vállalkozói lét a kőszínházi és a független színházi szférában egyaránt jellemző, arányait tekintve azonban a független társulatoknál dolgozók legnagyobb részét érinti.

Ugyancsak súlyos helyzetbe kerültek a színházi háttér dolgozók, díszítők, kellékesek, ügyelők, sűgők, asszisztensek, technikusok, dramaturgok, akik számára az első hullám idején megnyílt támogatási lehetőségek (Előadóművészeti Jogvédő Iroda, Színházi Dolgozók Szakszervezete, Színházi Szolidaritási Alap) és kormányzati programok sem voltak elérhetőek.

Melyek a jellemző egyéni és közösségi túlélési stratégiák, megoldások?

– Az első hullám idején megfigyelt „túlélési stratégiák” a színházak oldaláról: személyes online jelenlét kialakítása a Facebook oldalakon közzétett produkciókkal, online próba-folyamatokkal. A második hullámban a professzionális online megjelenés került előtérbe: akinek pénzügyi és infrastrukturális lehetőségei adóttak voltak, áttért az online előadások közvetítésére, élőben vagy felvételen. Sokan voltak azonban, akik az online előadásokkal kapcsolatos többletkiadásokat nem tudták vállalni, és vannak, akik úgy érezték, az az élő színházi forma, amelyben dolgoznak, az online térben nem működik, ezért ők előkészítették az új előadásukat, de a bemutatóval várják a veszélyhelyzet végét.

Ami az egyéni sorsokat illeti: sokan dolgoznak futárként, de van, aki gyógyszerérti asszisztensként, gyermekgondozóként dolgozik vagy kert- és lakásfelújítással foglalkozik. Lengyel Anna dramaturg létrehozott egy Facebook-csoportot: „Színházban dolgozom, máshoz is értek” címmel, ahol alkalmi munkaadók és potenciális munkavállalók találhattak egymásra.

Milyen kormányzati segítséget kaptak az érintettek? Miként értékeli ezt?

– A művészek számára több kormányzati segítség nyílt meg már az első hullámban, amelyeket a független területen működők is igénybe vettek: a Köszönjük, Magyarország! tavaly májusi és az idei márciusi kiírásai; a Nemzeti Kulturális Alap (NKA) Színházművészeti és Táncművészeti Kollégium kiírásai;

az MMA tavaszi és őszi pályázata. Az első hullámban és jelenleg is fontos segítség a katasztrófa-mentesítés.

A bértámogatási programok az első hullámban a közhasznú szervezetek (így a színházak) számára nem voltak igénybe vehetőek, a második hullámban ezzel a lehetőséggel is éltek a szervezetek, ugyanakkor a munkavállalók száma a független területen alacsony, legfeljebb a foglalkoztatottak 10-20 százaléka, ezért a járulékkedvezmények is kisebb kört érintenek.

Milyen érdekvédelmi segítségre számíthatnak, akik Önökhöz fordulnak?

– Szervezetünk 2020 márciusában segélyalapot hozott létre, amely az első hullámban kifejezetten a más támogatási alapok által nem támogatott kollégák: a színházi háttér dolgozók és alkotóművészek részére nyújtott havi 50-50 ezer forint jövedelempótló támogatást – március és június között 244 fő részére. Az alaptókért tavasszal az Örkény Színház művészei által indított adománygyűjtés keretében összegyűlt 4,5 millió forint jelentette. Novemberben a segélyalap újraindult egy nagylelkű,

képünk illusztráció

2 millió forint összegű magánadománynak köszönhetően, amelyhez nagyköveti kampánnyal több mint 9,5 millió forintot gyűjtöttünk. Az összegyűlt adományból decemberben 70-70 ezer forint, február-április hónapokban 50-50 ezer forint támogatást tudunk adni a hozzánk fordulóknak. A segélyalap utolsó igénylési időszaka március 28-ig tartott, azt követően az alap kiürül. Egy hét alatt 81 igénylés érkezett, ami meghaladja a rendelkezésre álló támogatási keretet.

A tagszervezeteink és magánszemély tagjaink részére a veszélyhelyzet időtartama alatt folyamatos tájékoztatást nyújtottunk és segítettük az átmeneti jogszabályok értelmezését, különös tekintettel a szervezetek jogi és számviteli beszámolási kötelezettségei teljesítésére, valamint a mentességekkel kapcsolatos szabályokra.

Három alkalommal tartottunk kifejezetten a Covid-19 vírussal kapcsolatos tájékoztatást online beszélgetés keretében táncművész-koreográfus, egyben háziorvos kollégánk közreműködésével: a vírusról, a védekezés lehetőségeiről és szükségességéről, valamint legutóbb az oltások fontosságáról és lényeges jellemzőiről.

Milyen javaslatok vannak a színházi szférát a Covid miatt ért válság megoldására – rövid és hosszabb távon?

– Tekintettel arra, hogy a művészeti intézmények bezártak, az itt foglalkoztatott, ám munkaviszonyban nem álló több ezer ember a szakmájában nem tud dolgozni. Részükre – rászorult-

sági elv alapján – jövedelempótló támogatást vagy hosszabb időtartamra szóló álláskeresői járadék biztosítását tartottuk szükségesnek, ha a járványügyi védekezéssel, a lakosság ellátásával kapcsolatos feladatokra nem tudja foglalkoztatni őket az állam és intézményei.

Az előadó-művészeti intézmények és szervezetek túlélése érdekében olyan működési típusú támogatás szükséges a járvány miatti zárlat időszakában, amely lehetővé teszi, hogy az intézményeknek ne kelljen elbocsátani a munkavállalóikat, ki tudják fizetni a közüzemi díjaikat, így, amikor lehetséges lesz az újranyitás, ezek az intézmények folytatni tudják a kulturális szolgáltatások nyújtását.

Művészek és háttér dolgozók számai végeznének bármilyen munkát, amely a járvány elleni küzdelemben szükséges, számukra pedig bevételt jelenthetne. Önkéntesnek az tud elmeni, akinek van miből viselnie a lakhatási és egyéb megélhetési kiadásait. Hogy ez munkabér vagy támogatás, az mindegy.

Hosszabb távon: minden művész és művészeti munkakörben foglalkoztatott számára olyan átképzési programok induljanak, amelyek hasonló helyzetben lehetővé teszik, hogy átmenetileg vagy tartósan más területen helyezkedjenek el.

Minél több kollégát vissza kell vezetni a munkaviszonyba. A munkaviszonyban történő foglalkoztatás az ágazat érdeke, a kulturális kormányzatnak kiemelten kellene támogatnia azokat az intézményeket, amelyek vállalják, hogy munkatársai számára biztosítják a munkaviszony biztonságát.

Nem átgondolt tervek

MASZK Országos Színészegyesület – Hegedűs D. Géza elnök

A színházi világ mely részét érintette legkevésbé és leginkább a járvány miatt kialakult helyzet? Melyek a főbb csoportok, foglalkozási ágak, színházi formák?

– A járvány rendkívüli demoralizáló hatással van az előadó-művészeti területen dolgozók körében. Nincsen olyan ágazata a színházi világnak, amelyet ne viselt volna meg a pandémia időszak. Anélkül, hogy túlzásokba esnénk: kétségbeesítő a helyzet. Pszichésen is nagyon megterheli az érintetteket a bizonytalanság, a haszontalanság érzete, a szorongás. Sokakat fenyeget a megélhetési válság. Ennek a mélységét jól mutatja, hogy 2020. március 16-a óta egyetlen olyan nap sem volt Magyarországon, amikor az előadó-művészet minden hatósági korlátozás nélkül gyakorolható lett volna itthon. Nincsen egyetlen olyan gazdasági ágazat sem hazánkban, amelynek gyakorlását több mint egy éve folyamatosan korlátozzák a járvány elhárítása miatt hozott intézkedések. Tudjuk, hogy ezek szükségesek a sikeres védekezés érdekében. De ennek

következtében a szerződéses vagy munkaviszonyban alkotó művészek rendkívüli nehézségekkel szembesültek, mivel jövedelmük nagy részét azok az előadások utáni fellépétdíjak tették ki korábban, amelyeket teljesen elveszítettek a járvány idejében.

Melyek a jellemző egyéni és közösségi túlélési stratégiák, megoldások?

– A munkájukat, anyagi biztonságukat elvesztő művészek különböző stratégiák mentén túlélésre rendezkednek be. Futárként, pénzügyi tanácsadóként, magántanárként, bolti eladóként, telefonos ügyfélszolgálati állásban, vagy éppen építőipari szakmunkásként próbálnak boldogulni több-kevesebb sikerrel. Közben értékes művészeti vállalkozások futnak zátonyra, és ígéretes kollégák hagyják el a művészeti pályát – egzisztenciális kényszerből. A társulatok tagjai, amennyiben azon kevesek közé tartoznak, akik állandó munkaviszonyban

állnak színházukkal, ők számíthatnak havi alapjövödelmükre, amely legalább a lakhatásuk és legalapvetőbb költségeik fedezésére elegendő. De sok helyen csak fizetésük 50 százalékát, vagy kevesebbet kapnak, ha megkapják. A színházakban általános megoldásnak tűnik az online jelenlét. Színháza válogatja, hogy milyen mértékben, de szinte mindenki jelen van az online térben. Bizonyos esetekben ez hasznosnak bizonyul, s így legalább a közönségtől nem szakadunk el. Ez a platform valószínűleg velünk marad a vírus utáni időkben is. Ugyanakkor ez a jelenlét gazdaságilag nem változtat a színházak helyzetén, a bevételkiesést nem pótolja. Pedig a színházaknál a bevételből lesz finanszírozva egy-egy új bemutató. Művészi és gazdasági szempontból hasznos és értelmes – amikor legalább a próba engedélyezett! –, a mindenütt megvalósuló „előredolgozás”, a „bemutatófelhalmozás”. Ezeket az elkészült és aztán „archivált” előadásokat rövid felújítás után, a vészhelyzet feloldását követően azonnal a repertoárba lehet majd emelni.

Milyen kormányzati segítséget kaptak az érintettek? Miként értékeli ezt a MASZK?

– Nem tudunk olyan kormányzati intézkedésről, amely generálisan, ágazati szinten érezhető segítséget jelentett volna az előadóművészeknek. Az utolsó olyan intézkedés, amely ha bevételt nem is biztosított, legalább a kiadásokat mérsékelte, a kata tavaly tavaszi, illetve idén márciusi elengedése volt. De voltak, illetve vannak pályázatok, amelyek az előadóművészeket munkalehetőséghez, s így némi jövedelemhez segítik az érintetteket. Ilyen volt például a tavalyi évadban a Köszönjük, Ma-

gyarország! pályázat, amelyet most, a Színházi világnapon, március 27-én ismét meghirdették. A múlt évadban, a színházak, a Többléttámogatási-pályázaton 35 téma közül választhattak. (Ez persze nem plusz juttatás volt, hanem a korábbi taót kiváltó kompenzáció.) Ezt a pályázatot idén áprilisban is ki fogják írni, 37 témakörben, melyből egy-egy színház, tagozatonként 5-5 témában aspirálhat. A Lázár Ervin Program szintén segítséget jelenthet. Reméljük, hogy az életre hívott Déryné Program is sokak számára lehetőség a szakmai életben maradáshoz. A ketős, vagy mondjuk párhuzamos kulturális irányítás jellegzetessége, hogy jelentős összegek felett rendelkezik mások mellett, például az Magyar Művészeti Akadémia (MMA), a Nemzeti Filmintézet (NFI) és a Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM) is. A második járványhullám alatt ezek a kulturális konglomerátumok kiírtak pályázatokat. De semmiképpen sem nevezhetjük átgondolt, hosszútávú tervnek ezeket a megoldásokat. Ráadásul a szervezetek kuratóriumainak döntéshozói szempontjait sem ismerjük.

Milyen segítségre számíthatnak, akik a MASZK-hoz fordulnak?

– A MASZK Országos Színészegyesület képviselőjében részt veszünk az EJI, vagyis az Előadóművészeti Jogvédő Iroda munkájában. A küldöttgyűlésben, az elnökségben és a jogdíjbizottságban is jelen vagyunk. Ennek köszönhetően a koronavírus-járvány magyarországi megjelenése óta három alkalommal tudtunk rendkívüli szociális támogatást nyújtani rászoruló, támogatásra jogosult színész kollégáinknak. Az

első ilyen támogatási akcióról 2020. március 21-én, öt nappal az első kijárási korlátozást követően döntött az EJI Küldöttgyűlése. Ekkor 90 millió forintos keret került kialakításra, amelyből több mint háromszáz – zenészek, táncosok, artisták, színészek – részesülhetett, többségük két hónapon keresztül. A következő támogatási lehetőségről az EJI a koronavírus-járvány második hullámának kiteljesedését megelőzően, 2020. szeptemberében döntött. Ekkor a támogatások fedezetéül a Küldöttgyűlés 100 millió forintos keretet állapított meg, és karácsony előtt az összegnek csak egy részét osztottuk ki. Ekkor közel ötszáz művész részesülhetett egyhavi támogatásban. A megmaradt, tartalékolt összeg jelentette a harmadik hullámban, most márciusban meghirdetett támogatási akció fedezetét. Ebben a szakaszban soha nem látott számú, nyolcszáznál is több pályázó jelezte, hogy olyan megélhetési válságba került, amelyet külső segítség nélkül nem tud kezelni. Március végén elbírált pályázatok közül, hétszáznál is több művész – zenész, táncos, artista, színész – részesült 50 ezer forint és 140 ezer forint közötti támogatásban. A differenciált támogatások mértéke az eltartottak számától, és attól függött, hogy a család eltartásának terhe egyedül a rászorultat terheli-e. Nagyon fontosnak tartom megjegyezni, hogy a támogatások forrását az előadóművészek maguk termelték meg művészi munkáik által, ebben egyetlen fillér állami hozzájárulás sincs. Ekként az is elmondható, hogy az előadóművészek, köztük a MASZK által képviselt színészek is, minden idők legnagyobb szolidaritási akcióját szervezték meg a koronavírus-járvány alatt.

Milyen javaslatok vannak a színházi szférát a Covid miatt ért válság megoldására – rövid és hosszú távon?

– A MASZK évek óta küzd tagjainak biztonságot adó körülményeinek megteremtéséért, az igazi társulati létért, a bújtatott szerződések kiiktatásáért. Jelenleg a foglalkoztatott színészek többsége vállalkozó, vagy alkalmanként vendég színészként dolgozik. Javaslatunk, hogy az előadó-művészeti törvényhez igazodva a kiemelt, és nemzeti kategóriájú színházak esetében a színészek 60, illetve 70 százaléka legyen állandó munkaviszonyban lévő társulati tag. A társulaton kívüli művészek támogatására pedig javasoljuk azon egyesületek, ernyőszervezetek működésének célzott finanszírozását, amelyek a független színházi szakma aktív résztvevőit közvetlenül tudják támogatni pályázataikkal, projektjeikkel, szociális juttatásaikkal. És el kell mondanom, hogy azt gondoltam, talán eszébe jut a köztelevízió kulturális szféráját irányító vezetőknek, hogy a színházakat támogatva ebben a nehéz helyzetben megnyitják az archívumukat, azt a fantasztikus gazdagságú, használaton kívüli, eltemetett gyűjteményt, és felajánlják a pandémia alatt az elmúlt 30 év színházi felvételeit, hogy a színházak a saját közönségüknek streamelhessék korszakos előadásait – akár jegyet is árusítva rájuk, így támogatva a járvány miatti kulturális szegénység számkivetett közönségét és egyben a színházakat is.

Színpad helyett Streampad

– Azért döntöttünk a Nemzeti Táncgyüttessel együttműködésben készült látványos, sokszereplős *Körhinta* streamelése mellett, mert egy nagyszabású produkcióval is megszerettük volna örvendeztetni a színház nélkül maradó közönségünket – mondta Vidnyánszky Attila igazgató és az előadás rendezője. (*Vidnyánszky gondolatai a streamelésről a 30. oldalon olvashatók.*)

A *kassai polgárok* is minden hónapban szerepel a Nemzeti Streampadján. Márai Sándor klasszikusa a tavalyi évad végén már pandémiás körülmények között készült el. Nyáron az ideiglenes nyitás alatt a Gyulai Várszínházban volt a bemutatója, és novemberig néhányszor élőben is láthatták a nézők a Nemzeti Kaszárnyában. Szabó K. István rendezésében a főbb szerepeket Rátóti Zoltán, Barta Ágnes, Tóth Augustina, Blaskó Péter és Schnell Ádám alakítják.

A Nemzeti egyik legnépszerűbb előadása, a keserűes kortárs orosz szerelmi történet, a *Fodrász* streamverziója is szerepelt a programban. Szűcs Nelli, Trill Zsolt, Kristán Attila és Tóth László remekelését Viktor Rizsakov rendezte.

A Streampad kínálatában önálló estek is voltak. A sorban az első decemberben Tóth Augustina Mezei Mária életéről szóló előadása volt, a *Hoztam valamit a hegyekből*. Látható volt Szarvas József és Bérczes László közös munkája, a *Pusztol a hó*, amely a *Könnyű neked*, *Szarvas Jóska* című életrajzi könyv alapján készült. Berecz Andrásról kiderült: a virtuális térben is hatnak énekei, meséi. A *Tegnap is ma mentem baba* című est nagy kezű, tág torkú, deli ifjakról és mozgalmas fehérnépekről szól. Hobo legnépszerűbb, legidőtállóbb estje, a már több mint négyszázszor játszott József Attila versekből összeállított *Tudod, hogy nincs bocsánat* is látható volt a Nemzeti online színházi műsorban.

A koncertszekcióban Tóth Augustina és az ArtgroUp *Ébredések* című produkciója volt „fogható”. Zenélt a Dante című formáció is, amelynek tagja a Nemzeti Színház két művésze, Herczegh Péter és Szép Domán, valamint fellépett a Streampad deszkáira a Kaposvári Egyetem színésznövendéke, Dánielfy Gergő és együttese, az Utazók is.

MIKOR? HOL?

részletes
információk
a Nemzeti
Színház
honlapjának
MŰSORBAN
menüpont-
jában

ANEMZETI KÍNÁLATA COVIDOS IDŐKBEN

Előadás, önálló est, koncert – a Nemzeti Színház több online nézhető produkciót is kínált az elmúlt hónapokban színházi házimozizásra a Streampad névre keresztelt műsorában.

Készül a Körhinta televíziós felvétele

Szarvas József önálló estje, a Pustol a hó is a Streampadra költözött | fotó: Eöri Szabó Zsolt

A Mester és Margarita

A Monty Python találkozása a Homo Sovieticusszal

A macedón Alekszandar Popovszkit 2018-ban a Madách Nemzetközi Színházi Találkozón (MITM) ismerte meg a magyar közönség, amikor a Danilo Kiš írása alapján készült *Borisz Davidovics* síremléke című rendezését mutatta be az Újvidéki Színház színészeivel (a Pécsi Országos Színházi Találkozón elnyerte a „Legjobb társulati összjátéknak” szóló díjat). Most Mihail Bulgakov *A Mester és Margarita* című regényének adaptációjával tér vissza a Nemzeti Színházba. Különleges művészeti koncepcióval egy különleges időszakban.

Éppen csak elkezdődtek a darab próbái, amikor a járványhelyzet miatt a színház ismét bezárni kényszerült. Bár a próbák a márciusi szigorítások óta online zajlanak, a rendezői elképzeléseket még személyesen ismertette a művészekkel Alekszandar Popovszki.

Szerinte Bulgakov regénye már csak a szerkezete miatt is komoly kihívás elé állítja a színházi rendezőket: realista módon, az 1930-as évek moszkvai mindennapjaitól indul a történet, de a regény második felére összezavar bennünket az író, és eljutunk egy csodákkal és elmegyógyintézeti jelenetekkel kizökkentett valóságon keresztül Jézus Krisztus és Poncius Pilátus történetéig. Ez a rétegzettség nemcsak a történetvezetést, hanem az előadás atmoszféráját is meghatározza. Egyrészt *A Mester és Margarita* hangulata éppen olyan hideglelős, mint a *Félelem és reszketés Las Vegasban* című Terry Gilliam-film, másrészt Bulgakov – és nyomában a készülő előadás – olyan abszurd humorral fűszerezi ezt a rendkívül nyomasztó légkört, ami felér egy Monty Python-darab legjobb pillanataival. Miközben Bulgakov hősei, például a Poncius Pilátusról és Jézusról regényt író Hontalan Iván filozófiai merengéseit is megzavarja egy időről időre különösebb ok nélkül meztelenül megjelenő nő. De ehhez hasonlóan abszurd az a jelenet is, amelyben a két író, Berlioz és Hontalan a rekkenő nyári hőségben próbálják – hideg ásványvíz helyett meleg kajszibarackszörpvel – a szomszjukat oltani. A szörpötől ráadásul csuklani kezdenek, így tárgyalják ki az élet értelmét. Persze számukra mindez természetes... Éppen annyira kézenfekvő, mint az, ahogyan – a rendező szerint – mi is mindennap elfogadjuk egy fake-news-zal (álhírekkel) elmesélt valóságot, „tényeit”, és így próbáljuk megérteni létezésünk alapjait.

| fotó: Eöri Szabó Zsolt

Nyitásra várva

Maszkban, teszteléssel, élő és online próbákkal készült el a Rómeó és Júlia. Hasonló kihívások közepette folynak A Mester és Margarita próbái. Amint kinyithatnak a színházak, ezekkel az új előadásokkal várja a Nemzeti Színház is a nézőit.

Mihail Bulgakov:

A Mester és Margarita

A Mester – TRILL ZSOLT | Margarita – KATONA KINGA | Woland – BORDÁS ROLAND | Korovjov – KOVÁCS S. JÓZSEF | Azazello – RÁCZ JÓZSEF | Behemót – SZÉP DOMÁN | Hella, Eladó nő, Nő – BARTA ÁGNES | Berlioz – RÁCZ JÓZSEF | Ivan – MÉSZÁROS MARTIN | Stravinski, Arkagyij – SCHNELL ÁDÁM | Jesua Berettyán – SÁNDOR | Pilátus – RÁTÓTI ZOLTÁN | Lévi Máté, Rimszkij – KRISTÁN ATTILA | Sztjopa – SZARVAS JÓZSEF | Varenuha – TÓTH LÁSZLÓ

Díszlet: Sven Jonke // Jelmez: Jelena Prokovic // Színpadi adaptáció: Neje Gazvoda // A szöveget Szöllősy Klára fordítása alapján gondozta, zeneszerző, dramaturg: Verebes Ernő // Ügyelő: Lencsés István, Ködmen Krisztián // Súly: Kabódi Szilvia // Rendezőasszisztens: Kolics Ágota

Rendező: ALEKSZANDAR POPOVSKI

Rómeó és Júlia

Szerelem a koronavírus-járvány idején

– Shakespeare tragédiája a minket is sújtó járványhoz nagyon hasonló helyzetben fogant, de talán éppen ezért olyan fájdalmasan és szépen ragyog fel benne a szerelem. Ez az a darab, amit senkinek sem kell bemutatni, de amire mégis mindenki kíváncsi – mondja a *Rómeó és Júlia* című előadás rendezőjeként Vidnyánszky Attila, aki szerint nem elsősorban a pandémia teszi aktuálissá a veronai fiatalok történetét, hanem az, hogy vágyunk a nagy, mindent felkavaró és az életünkön is túlmutató érzésekre. Bár magában a műben egyszer sem mondja ki Shakespeare, azért utal a saját korában tomboló fekete halálra, a pestisre. Ez a járvány áll a *Rómeó és Júlia* háttérében is. Mercutio a halálos ágyán kiált fel ezekkel a szavakkal: „*dögvész mind a két családra*”, de Lőrinc barát és János párbeszéde is utal a „fertőzetre”, amittől mindenki retteg: „*Elmentem egy mezőlábas barátához, / Ki gyámolítja a betegeket, / Hogy elkísérem és meg is találom, / De minthogy azt hitték a városőrök, / Hogy mind a ketten oly helyen forogtunk, / Hol dögahalál és fertőzet lakik, / Ajtónk lezárták és mi ottrekedtünk. / Így Mantovába el sem érkeznék.*”

Magát az előadást is a járvány különböző hullámai között csapongva próbálták a Nemzeti Színház színészei. Sőt februárban üres nézőtér előtt meg is tartották a zártkörű, házibemutatót. A két kényszerű „karanténidőszak” között tehát sikerült – kishiján – befejezni a darab próbafolyamatát, amely igazán akkor lesz kész, ha az újranyitást követően a színészek egy főpróbahét keretében felfrissítik emlékeiket, és a játszani akarás újra megtölti őket a színpadot. Bár a nagyszínpadi előadás két címszereplője is fiatal, Júliát Szász Júlia, míg Rómeót Herczegh Péter alakítja, Vidnyánszky Attila rendezett egy másik – tantermi – változatot is a darabból a Kaposvári Egyetem Rippl-Rónai Művészeti karának III. éves színészhallgatóinak, vagyis az Uray Péter vezette osztály részvételével. Ezt a próbafolyamatot átmenetileg keresztül húzta a karantén elrendelése, de a középiskolás nézőknek szánt, nagyjából egyórás misztio-előadás mindenképpen el fog készülni.

| fotó: Eöri Szabó Zsolt

William Shakespeare:

Rómeó és Júlia

Fordította: Mészöly Dezső

Rómeó, Montague fia – HERCZEGH PÉTER | Júlia – SZÁSZ JÚLIA | Lőrinc barát – BLASKÓ PÉTER | Júlia dajkája – NAGY MARI | Capulet – HORVÁTH LAJOS OTTÓ | Capuletné – TÓTH AUGUSZTA | Montague – RUBOLD ÖDÖN | Tybalt, Capuletné unokaöccse – BORDÁS ROLAND | Mercutio, Rómeó barátja – BERETTYÁN NÁNDOR | Benvolio, Rómeó barátja – SZABÓ SEBESTYÉN LÁSZLÓ | Páris, ifjú nemesúrfi, a herceg atyjafia – BERETTYÁN SÁNDOR | Escalus, Verona hercege – SCHNELL ÁDÁM | Péter Rácz – JÓZSEF | Sámson – SZÉP DOMÁN | valamint a Kaposvári Egyetem Rippl-Rónai Művészeti karának III. éves színészhallgatói

Díszlet: Cziegler Balázs // Jelmez: Berzsényi Krisztina //
Ügyelő: Dobos Gábor, Ködmen Krisztián // Súlygó: Gróf Kati //
Rendezőasszisztens: Kernács Péter

Rendező: VIDNYÁNSZKY ATTILA

JOKER HANGJA

Rátóti Zoltáné idén a legjobb szinkronszínésznek járó díj a **Joker** című film Oscar-díjas főszereplőjének, Joaquin Phoenixnek a magyar hangú alakításért. A Színházi Dolgozók Szakszervezetének szinkron-alapszervezete az idén összesen 16 kategóriában adta át a Szinkronikum díjakat. A zsűrit az Oscar-díjas Enyedi Ildikó filmrendező, Tomasevics Zorka szinkronrendező, Varga Attila Sixx újságíró, Benedikty Marcell a Central Média csoport multimédia vezetője és Varga Balázs filmtörténész alkotta.

KITÜNTETÉSEK MÁRCIUS 15-ÉN

Kossuth-díjat kapott SZARVAS JÓZSEF, a Nemzeti Színház művésze, az indoklás szerint: „a Magyarország számára kivételesen értékes művészi pályafutása során nyújtott, a tragikus és a komikus figurákat egyaránt hitelesen megjelenítő színpadi, illetve filmes alakításai, valamint a magyar kulturális életet számos területen gazdagító, jelentős közöösségteremtő tevékenysége elismeréseként”.

Kossuth-nagydíjban részesült MÉCS KÁROLY, aki a Nemzeti Színház **Fekete ég, A fehér felhő** című előadásában szerepelt, és ma is játszik a **Vitéz lélek** című Tamási Áron-darabban.

Kossuth-díjat kapott PÁRKÁNYI RAAB PÉTER szobrász is, aki a Nemzeti Színház főbejárati homlokzatának kilenc műsáját, illetve az épület előtti parkban álló színeszobrokat – Básti Lajos, Bessenyei Ferenc, Latabár Kálmán, Lukács Margit, Gobbi Hilda, Soós Imre és Tímár József – alkotta.

Jászai Mari-díjas lett SZABÓ K. ISTVÁN rendező, aki 2013 óta több előadást is színre vitt a Nemzetiben. Legutóbbi munkája **A kassai polgárok** volt, a következő évadban pedig Szabó Magda **Az ajtó** című regényének adaptációját rendezi.

ÚJ TANÁROK

Vidnyánszky Attila, a Nemzeti Színház igazgatója rendezői osztályt indít jövő ősszel a Színház- és Filmművészeti Egyetemen, emellett az intézmény tulajdonosi jogokat képviselő kuratóriumának elnökeként is dolgozik. A kuratórium másik tagja, a Nemzeti Színház stratégiai igazgatója, Rátóti Zoltán színművész, aki a nemzeti Szarvas József osztályfőnök mellett lesz a 2021/22-es tanévben induló színészosztály tanára.

NEMZETI VERSÉNY

Április 30-ig lehet nevezni a VI. Nemzeti VERSenyre, a Nemzeti Színház és a Magyar Versmondók Egyesülete közös költészeti vetélkedésére. A megmérettetésre bárki jelentkezhet, az első forduló az interneten zajlik. Az idei VERSeny egyik fő fókuszja az háborúk, szabadságharcok, forradalmak, járványok utáni újrakezdés gondolatához kapcsolódó magyar nyelvű költészet. További információk: www.vers.hu/ nemzetiverseny-2021 oldalon és Facebookon.

SZÍNÉSZLEGENDÁK HANGOSKÖNYVE

Ódry Árpád, Fedák Sári, Csontos Gyula, Bajor Gizi, Jávor Pál és még sok legendás színész és rendező, szíinigazgató vallomásai, emlékezései, levelei hallhatók a Magyar Művészeti Akadémia, a Magyar Katolikus Rádió és a Petőfi Irodalmi Múzeumhoz tartozó Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet közös vállalkozásának két hangoskönyvében. A **Levelek, naplók, feljegyzések 1800–1866** című első kiadvány után a közelmúltban jelent meg a **Vallomások, visszaemlékezések, elbeszélések 1896–1946** című folytatás. A lapunk rendszeres szerzője, Gajdó Tamás színháztörténész által szerkesztett kiadványokban mások mellett a Nemzeti Színház művészei, így Blaskó Péter, Szarvas József, Rubold Ödön és Rátóti Zoltán tolmácsolásában hallhatók nagy színházi elődjük gondolatai.

SZÍNHÁZTÖRTÉNETI VETÉLKEDŐ

Az idén is meghirdette színháztörténeti vetélkedőjét középiskolásoknak a Nemzeti Színház. A versenyben négyfős csapatok vehetnek részt – a tavaly tavasszal elmaradt verseny után idén több mint hatvanan szálltak be a küzdelembe. A csapatok felkészítő tanáraik segítségével először három interneten keresztül zajló fordulóban mérik össze színháztörténeti ismereteiket, kreativitásukat és informatikai készségeiket. A 2021-es téma: a Nemzeti Színház nagy korszakai, meghatározó alkotói és épületei 1837-től 2002-ig. A döntő – reményeink szerint már személyes találkozás formájában – a Nemzeti Színházban lesz a nyáron.

GYÁSZ

2021. március 17-én elhunyt Szersén Gyula Jászai-díjas színművész, aki 1965-től négy évtizeden át volt a Nemzeti Színház tagja. 1940. november 22-én született Budapesten. A főiskola elvégzése után a Nemzeti Színházba került, kiemelkedő alakításokat nyújtott többek között a *Danton halála* (Hermann), *Az ifjúság édes madara* (Stuff), a *Coriolanus* (Calvus), a *Czillei és a Hunyadiak* (Hunyadi László), a *Tartuffe* (Damis), a *Félkegyelmű* (Rogozsin), *Rómeó és Júlia* (Páris; Montague), a *Rokonok* (dr. Kopjáss István), a *Lear király* (Edgar) előadásokban. Szersén Gyula a legismertebb szinkronszínészek egyike volt, az ő hangján élvezték Terence Hill, Paul Newman, Charles Bronson alakításait. 2018-ban életműdíjjal ismerte el munkásságát a magyar szinkron szakma.

Madaras József és Gobbi Hilda partnereként Madách Imre Csák végnapjai című drámájában. (Nemzeti Színház, rendező: Marton Endre, 1971) fotó: OSZMI (Keleti Éva)

Szenáriumi

A Nemzeti Színház művészeti folyóirata
2021. március, IX. évfolyam, 3. szám

FÓKUSZBAN: TEATRALITÁS AZ EURÓPAI KÖZÉPKOR ÉS ÚJKOR VÁLTÓJÁBAN

„A középkor végi kultúrkritikusok nem adták fel az ideális rend mítoszt, de már nem hittek benne” – Tringli István történész a középkor és az újkor fordulójának szemléletváltását, a fennálló világrendet megkérdőjelező európai kultúrkritikát teszi vizsgálat tárgyává. Tömöry Márta a magyar dráma forrásvidékeit feltérképező sorozatában a mohácsi vést követő időszakról szólva a középkor egységes kultuszközösségének felbomlására s az ünnepi teátrális szokáshagyomány népi közegben való továbbélésére hívja fel a figyelmet. *A farsang és a böjt harca* című híres Bruegel-festmény elemzői, Claude Gaignebet és Odile Ricoux a szent és a profán ábrázolásmód kettősségét, a meghalás és az újjászületés húsvéti drámáját helyezik vizsgálódásuk centrumába. Hódosy Annamária a Szerelmes Shakespeare kapcsán a *Rómeó és Júlia* fiktív keletkezéstörténetét járja körül, Sarkadi Bence a dráma előszínházi és bábos adaptációjának műfajpoétikai olvasatát adja.

„A középkor végi kultúrkritikusok nem adták fel az ideális rend mítoszt, de már nem hittek benne. (...) Mégsem a rendek kritikus szemlélete újította meg a kultúrkritikát, nem is a kifordult világ képe (...), hanem két egymástól távol eső történés: az oszmán előrenyomulás és a vele együtt járó veszélyérzet kialakulása, valamint a könyvnyomtatás...” (Tringli István)

„A történelem »mindig már« fikció. A posztmodern művészet kapcsán jól ismert és talán [a *Szerelmes Shakespeare* és a *Rómeó és Júlia* esetében] is meggondolandó értelmezési keret az a filozófián és nyelvészeti megfontolásokon alapuló elképzelés, hogy »semmi sincs a szövegen kívül« (Derrida), tehát a befogadó számára a valóság szöveggként működik, a »megismerhető« tények pedig sosem mentesek az értelmezéstől.” (Hódosy Annamária)

„Az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc eseményei és az utána következő »rendszerváltás« megtörte [Egressy Gábor] tíz év alatt felépített karrierjét. 1851 augusztusában kegyelmet kapott, de eltöltötték a színészi pályától. 1855 áprilisától kapott újra szerződést a Nemzeti Színházban.” (Szalisznyó Lilla)

A TARTALOMBÓL

A bolondok hajója – Tringli István tanulmánya • Tömöry Márta írása a karneváli univerzumból • A farsang és a böjt harca – Pieter Bruegel festményének üzenete • A Szerelmes Shakespeare – Hódosy Annamária tanulmánya • Az élő színművészt és a báb – Sarkadi Bence elemzése A Rómeó és Júlia két átiratáról • Egressy Gábor és a Nemzeti Színház – Szalisznyó Lilla tanulmánya (2. rész) • „Bárki jön is ide, a nemzet színházának ügyét kell szolgálnia” – Kovács Bálint műszaki igazgató vallomása

„Ahogy az atlétikában Usain Bolt világcúcsidejét, a színházi világban a Nemzeti Színház megépítését is ugyanúgy nyilván kellene tartani, hiszen a 2000. augusztus elsejei első kapavágástól az első előadásig mindössze 20 hónap telt el. Ez mindenképpen világrekord, ha a beépített pénzmennyiséget nézem, akkor is. Ráadásul nemcsak állami támogatásból épült, hanem közadakozásból is; a téglajegyeket ugyan az állam kezelte, de ezt a jelentős pénzüsszeget az emberek adták össze arra, hogy legyen végre a nemzetnek színháza. S a kormánybiztos úr úgy döntött, ezt a pénzt konkrétan a színpadi technikára fordítjuk.” (Kovács Bálint)

Tájékoztatás a Szenáriumi lapszámokhoz való

hozzájáról:

+36 1 476 68 76

a Szenáriumi a neten:

www.nemzetisinhaz.hu/magazin/folyoirat

szcenáriumi

A Nemzeti Színház művészeti folyóirata

OPERA

OTTHONRA

MINŐSÉGI PREMIEREK
PRÉMIUM MINŐSÉGBEN

2021. ÁPRILIS-MÁJUS

YBL207 DÍSZHANGVERSENY

KOLONITS KLÁRA ÁRIAESTJE

Anna-Marie Holmes / Solymosi Tamás / Adolphe Adam

A KALÓZ

TOUT ROUGE

Venekei Marianna / Igor Stravinsky **TŰZMADARAK**

Hans van Manen / Astor Piazzolla **5 TANGÓ**

Giuseppe Verdi

RIGOLETTO

Carl Orff

CARMINA BURANA

The Gershwins®

PORGY ÉS BESS®

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ ÉS JEGYVÁSÁRLÁS: [OPERA.HU](https://opera.hu)

A Nemzeti Magazin
az interneten:
www.nemzetisinhaz.hu

Színésztársak az emlékhelynél – a Nemzeti Színház társulatának tagjai is lerótták kegyeletüket | fotó: MTI – Máthé Zoltán

MI MÁR A NYITÁSRA KÉSZÜLÜNK!
REMÉLJÜK, HAMAROSAN ELŐADÁSAINKON TALÁLKOZHATUNK!
A NEMZETI SZÍNHÁZ TÁRSULATA